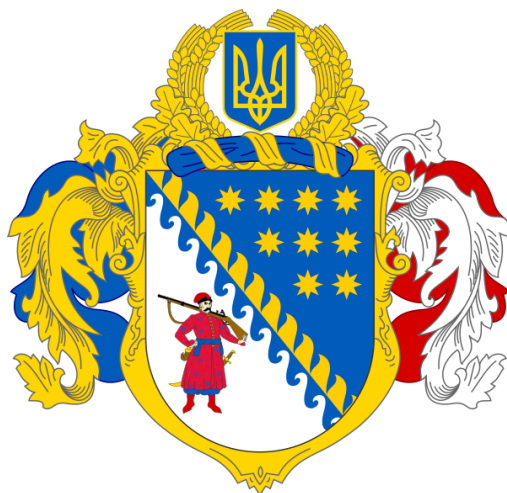

**Звіт про СЕО проекту оновленої Стратегії розвитку
Дніпропетровської області на період до 2027 року**

2025 рік

Зміст

1. Зміст та основні цілі документа державного планування – проекту оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року, його зв'язок з іншими документами державного планування	5
1.1. Загальні положення	5
1.2. Стратегічне планування в Дніпропетровській області	6
1.3. Стратегічні та операційні цілі проекту оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року	16
1.4. Зв'язок проекту оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року з іншими документами державного планування	25
2. Характеристика поточного стану довкілля, у тому числі здоров'я населення та прогнозні зміни цього стану, якщо документ державного планування не буде затверджено (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень)	28
2.1. За станом атмосферного повітря	34
2.2. За екологічною ситуацією в галузі водокористування	36
2.3. За земельними ресурсами та станом ґрунтів	45
2.4. За утворенням та накопиченням відходів	49
2.5. Щодо еколого небезпечних об'єктів області	52
2.6. За біологічним та ландшафтним різноманіттям	54
2.7. Ймовірні наслідки впливу на довкілля і здоров'я населення проекту оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року	59
3. Характеристика стану довкілля та життєдіяльності населення на територіях ймовірного впливу та їх прогнозні зміни, якщо документ державного планування не буде затверджено	63
4. Екологічні проблеми, у тому числі ризики впливу на здоров'я населення, які стосуються документа державного планування, зокрема щодо територій з природоохоронним статусом (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень)	82
5. Зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, встановлені на міжнародному, державному та інших рівнях, що стосуються проекту документа державного планування, а також шляхи врахування таких зобов'язань під час підготовки документа державного планування	87

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року	
6. Опис наслідків для довкілля, зокрема для здоров'я населення, у т.ч. вторинних, кумулятив-них, синергічних, коротко-, середньо- та довгострокових (1, 3-5 та 10-15 років відповідно, а за необхідності – 50-100 років), постійних і тимчасових, позитивних і негативних наслідків	99
7. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання проекту документа державного планування	103
8. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив, що розглядалися, опис способу, в який здійснювалася стратегічна екологічна оцінка, у тому числі будь-які ускладнення (недостатність інформації та технічних засобів під час здійснення такої оцінки)	105
8.1. Нормативно-правова база проведення стратегічної екологічної оцінки в Україні	106
8.2. Методологія проведення стратегічної екологічної оцінки проекту оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року	107
9. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання проекту документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення	112
10. Опис ймовірних транскордонних наслідків для довкілля та здоров'я населення	116
Резюме нетехнічного характеру, розраховане на широку аудиторію	117
Список джерел	118

Перелік скорочень

ВВП	валовий внутрішній продукт
ВРП	валовий регіональний продукт
ГДК	гранично допустима концентрація
ДДП	документ державного планування
ДНЗ	дошкільний навчальний заклад
ЄС	Європейський Союз
ЖКГ	житлово-комунальне господарство
ЗУ	Закон/и України
МСБ	малий та середній бізнес
МТД	міжнародна технічна допомога
НС	надзвичайна ситуація
ОВА	обласна військова адміністрація
ОДА	Обласна державна адміністрація
ОВД	оцінка пливу на довкілля
ОМС	органи місцевого самоврядування
ПАТ	публічне акціонерне товариство
ПЗФ	природно-заповідний фонд
ПТНЗ	професійно-технічні навчальні заклади
РГ	робоча група
РДА	районна державна адміністрація
СЕО	стратегічна екологічна оцінка
СР	сільська / селищна рада
ТГ	територіальна громада
ТЗ	технічне завдання на проект місцевого розвитку
ТПВ	тверді побутові відход
ЦНАП	центр надання адміністративних послуг

Перелік таблиць

Таблиця 1.1. Оновлений SWOT-аналіз Дніпропетровської області.....	11
Таблиця 1.2. Стратегічні, операційні цілі та завдання Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року.....	23
Таблиця 1.3. Зв'язок Цілей сталого розвитку та стратегічних цілей проекту Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року.....	34
Таблиця 2.1. Відхилення середньо-обласних значень середніх місячних температур повітря за період 1991–2020 рр. від стандартної кліматичної норми за 1961–1990 рр.	39
Таблиця 2.2. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел забруднення.....	46
Таблиця 2.3. Динаміка викидів в атмосферне повітря за щільністю та обсягами питомих викидів.....	46
Таблиця 2.4. Динаміка викидів найпоширеніших забруднюючих речовин протягом 2017–2023 років по Дніпропетровській області.....	47
Таблиця 2.5. Стратегічні та операційні цілі та їх завдання проекту оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровській області, спрямовані на зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря	48
Таблиця 2.6. Динаміка водокористування в Дніпропетровській області у 2021-2023 роках.....	51
Таблиця 2.7. Обсяги оборотної, повторної і послідовно використаної води в Дніпропетровській області, млн. м ³	52
Таблиця 2.8. Склад забруднюючих речовини у зворотних водах Дніпропетровської області у 2021-2023 роках.....	54
Таблиця 2.9. Підприємства-забруднювачі водних ресурсів Дніпропетровської області за сферами діяльності станом на 01.01.2024.....	40
Таблиця 2.11. Стратегічні та операційні цілі та їх завдання проекту оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровській області, спрямовані на зменшення скидів забруднюючих речовин у водні ресурси області.....	58
Таблиця 2.12. Структура та динаміка земельних угідь регіону.....	61
Таблиця 2.13. Зрошені землі Дніпропетровської області	63
Таблиця 2.14. Стратегічні та операційні цілі та їх завдання проекту оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровській області, спрямовані на збереження та раціональне використання земель та надр області.....	66
Таблиця 2.15. Динаміка основних показників поводження з відходами-I-IV класів небезпеки	68

Таблиця 2.16. Цілі та їх завдання проекту оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровській області, спрямовані на безпечне поводження з відходами	69
Таблиця 2.17. Об'єкти Смарагдової мережі на території Дніпропетровської області.....	78
Таблиця 3.1. Викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря у 2023 році за видами економічної діяльності.	85
Таблиця 3.2. Основні забруднювачі атмосферного повітря Дніпропетровської області	87
Таблиця 3.3. Поширення екзогенних геологічних процесів у Дніпропетровській області станом на 01.01.2022	99
Таблиця 3.4. Ймовірні наслідки впливу на довкілля і здоров'я населення проекту оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 р.	108
Таблиця 4.1. Структура природно-заповідного фонду області.	112
Таблиця 5.1. Узгодженість стратегічних цілей проекту оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року стратегічним цілям державної екологічної політики України на період до 2030 року.....	124
Таблиця 5.2. Відповідність цілей проекту оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року стратегічним цілям Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 р.	129
Таблиця 9.1. Екологічні індикатори моніторингу виконання проекту оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року.....	152

Перелік рисунків

Рисунок 2.1. Кліматичні умови Дніпропетровської області.....	38
Рисунок 2.2. Мінерально-сировинні ресурси Дніпропетровської області ...	64
Рисунок 2.3. ВБУ Дніпровсько-Орільська заплава	79
Рисунок 2.4. Динаміка розвитку медичних ресурсів та закладів охорони здоров'я в Дніпропетровській області.....	82
Рисунок 2.5. Зміна чисельності населення Дніпропетровської області, 2013–2022	83

1. Зміст та основні цілі документа державного планування – проекту оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року, його зв'язок з іншими документами державного планування

1.1. Загальні положення

На сучасному етапі розвитку суспільства все більшого значення у міжнародній, національній і регіональній політиці набуває концепція збалансованого розвитку, що спрямована на інтеграцію економічної, соціальної та екологічної складових розвитку. Поява цієї концепції пов'язана з необхідністю розв'язання екологічних проблем і врахування екологічних питань в процесах планування та прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку країн, регіонів і населених пунктів.

Один з інструментів екологічної політики, який дозволяє поряд з економічними та соціальними факторами враховувати в процесах планування та управління екологічні фактори – екологічна оцінка. Екологічна оцінка заснована на простому принципі: легше виявити і запобігти негативним для довкілля наслідкам діяльності на стадії планування, ніж виявляти та виправляти їх на стадії її впровадження. Екологічна оцінка зосереджена на всебічному аналізі можливого впливу запланованої діяльності на довкілля і використанні результатів цього аналізу для запобігання або пом'якшення екологічних наслідків.

Стратегічна екологічна оцінка (далі – СЕО) упродовж останнього десятиріччя застосовується у багатьох країнах світу. З 2001 р. СЕО обов'язкова для держав-членів Європейського Союзу. Застосування СЕО в ЄС регулюється «Директивою 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів та програм на навколишнє середовище». Основні положення цієї директиви стали основою для підготовки Протоколу про СЕО до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо). Протокол про СЕО був підписаний у травні 2003 р. в Києві на 5-й Всеєвропейській конференції міністрів охорони навколишнього природного середовища «Довкілля для Європи».

Безпосередні вигоди від СЕО полягають у зборі інформації, яка допомагає приймати виважені рішення, а також у подальших досягненнях в галузі охорони довкілля та збалансованого розвитку. Крім того, існують ін. вигоди, які є невід'ємною частиною принципу залучення громадськості та прозорих процедур, яких необхідно дотримуватися. Таким чином, проведення СЕО:

- забезпечує високий рівень захисту довкілля;
- поліпшує якість розробки планів і програм;
- підвищує ефективність прийняття рішень;
- сприяє виявленню нових можливостей розвитку;
- допомагає запобігти помилкам, які можуть бути дуже дорогими;
- поліпшує систему управління;

- сприяє транскордонній співпраці.

«Стратегічність» СЕО полягає в тому, що процес екологічного оцінювання інтегрується в процес розробки планів і програм. Таким чином СЕО можна розглядати як інструмент планування. СЕО може підвищити якість планування декількома способами, зокрема шляхом забезпечення сфокусованого, відкритого до альтернатив підходу, а також шляхом аналізу цілого ряду потенційних наслідків і можливостей для досягнення більш збалансованих форм розвитку.

Об'єктом оцінки даного звіту є документ державного планування (далі – ДДП) – проект Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року (далі – Стратегія), розробка якої безпосередньо проводилася за керівництва Дніпропетровської обласної державної адміністрації (далі – ОДА).

Необхідно враховувати, що проект Стратегії відображає загальні пріоритети та цілі розвитку області загалом, а не конкретних населених пунктів чи територій, в межах яких існують соціальні, економічні чи екологічні проблеми, які потрібно вирішувати на більш низькому рівні планування, в тому числі (далі – т.ч.) на рівні реалізації конкретної планової діяльності.

Для проведення СЕО проекту Стратегії застосована методологія, що ґрунтується на вимогах Закону України (далі – ЗУ) «Про стратегічну екологічну оцінку» та досвіді інших (далі – ін.) країн, що дозволило оцінити потенційні впливи на довкілля від реалізації Стратегії.

В рамках розробки проекту Стратегії відповідно ст. 9 ЗУ «Про стратегічну екологічну оцінку» було оприлюднено Заяву про визначення обсягу СЕО Департаментом економічного розвитку Дніпропетровської ОДА в Єдиному реєстрі СЕО Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України через Єдину екологічну платформу «ЕкоСистема» від 16.01.2024 за реєстраційним номером справи №16-01-12996-25.

1.2. Стратегічне планування у Дніпропетровській області

Стратегія розвитку області необхідна для визначення головних напрямків розвитку її інфраструктури, проведення системної роботи з поліпшення бізнес-клімату, розширення інвестиційних можливостей, покращення інфраструктури територій. Вона не просто вирішить її проблеми, а й буде чітким планом збалансованого розвитку області для визначення свого місця на економічній та культурній карті країни.

Адже стратегічне планування – системний шлях до управління змінами й досягнення консенсусу у регіоні, а також створення спільного бачення майбутнього розвитку, творчий процес визначення проблем та погодження реалістичних цілей, завдань і стратегій, здійснення яких вирішить ці проблеми. Стратегічне планування також потужний інструмент об'єднання бізнесу і місцевої влади для створення публічно-приватних партнерств, що має позитивний вплив на місцевий діловий клімат та конкурентне становище, а також на вирішення ін. питань, пов'язаних з рівнем життя громадян.

Для цього на підставі ЗУ «Про місцеві державні адміністрації» №586-XIV від 09.04.1999, «Про місцеве самоврядування в Україні» №280/97-ВР від 21.05.1997, «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» №1602-III від 23.03.2000, «Про засади державної регіональної політики» №156-VIII від 05.02.2015 згідно постанови Кабінету Міністрів України (далі - КМУ) від 04.08.2023 №816 «Деякі питання розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації та проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів», на виконання доручення КМУ від 09.01.2019 №49960/0/1-18 з урахуванням Указу Президента України від 30.09.2019 №722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», Програми діяльності КМУ, затвердженої Постановою КМУ №849 від 29.09.2019, Схеми планування території Дніпропетровської області (далі – Схема), затвердженої рішенням Дніпропетровської обласної ради від 30.06.2017 №548-16/2017, а у зв'язку з масштабною агресією росії, що призвела до зміни стратегічних векторів розвитку Дніпропетровщини, соціально-економічної ситуації, що склалася в умовах воєнного стану, - відповідно до ЗУ «Про правовий режим воєнного стану», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією російської федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією російської федерації проти України», «Про засади державної регіональної політики (зі змінами)», Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій», Указів Президента України від 24 лютого 2022 року №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні (зі змінами)», від 24 лютого 2022 року №68/2022 «Про утворення військових адміністрацій», постанов КМУ від 15 березня 2024 року №305 «Деякі питання проведення моніторингу та оцінювання державної регіональної політики», від 30 травня 2023 року №600 «Про затвердження Порядку надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна», від 27 вересня 2022 року №1073 «Про затвердження Порядку поводження з відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків та внесення змін до деяких постанов КМУ» з урахуванням Плану для реалізації програми Ukraine Facility до 2027 року, затвердженого розпорядженням КМУ від 18 березня 2024 року №244-р та Плану пріоритетних дій Уряду на 2024 рік, затвердженого розпорядженням КМУ від 16 лютого 2024 року №137, стратегічних цілей і пріоритетів, визначених Державною стратегією регіонального розвитку України на період до 2027 року в редакції 2024 року, наказу Міністерства регіонального розвитку,

будівництва та житлово-комунального господарства України від 31 березня 2016 року №79 «Про затвердження Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 26 квітня 2016 року за №632/28762 була оновлена Стратегія розвитку Дніпропетровської області на 2021 – 2027 рр.

Розробка проекту Стратегії мала висхідний характер. Вона відпрацьовувалася робочою групою (далі – РГ), що визначала напрями розвитку та сфери прикладання необхідних зусиль з оновлення Стратегії.

Строковість інструментів планування визначалася на основі поєднання довгострокового стратегічного плану та середньострокових циклів планування його реалізації. Визначені на основі цього підходу стратегічні цілі мають характер довгострокових (на 7 років) напрямів розвитку, тоді як операційні цілі / програми орієнтуються на реалізацію пріоритетних завдань (3 роки). Саме вони, будучи ключовими елементами Стратегії, визначають сценарії та шляхи досягнення стратегічних цілей.

Модель розробки Стратегії було обрано, виходячи з потреб регіону.

Основні завдання проекту оновленої Стратегії виходять з нових викликів, які потребують реагування на рівні Стратегії:

- необхідності переорієнтації значної частини господарського комплексу області на підтримку обороноздатності держави та післявоєнне відновлення економіки і соціальної сфери;
- потреби у посиленні енергетичної безпеки;
- сприяння відновленню релокованого бізнесу з постраждалих внаслідок російської агресії районів;
- зростання навантаження на систему охорони здоров'я та соціального захисту, зокрема, внаслідок значної кількості внутрішньо переміщених осіб, кількість яких на 31.03.2024 була 386396 осіб, що підвищило потреби в житловому фонді, освітніх та транспортних послугах. Область сприяє їх інтеграції через програми професійної перепідготовки, грантової підтримки на започаткування бізнесу та створення соціального житла. В регіоні діють ініціативи підтримки, спрямовані на допомогу переселенцям, психологічну реабілітацію, а також співпрацю з міжнародними організаціями для фінансування житлових і соціальних проєктів;
- змін у демографічній ситуації в регіоні (трудова міграція, зростання біженців від війни);
- Дніпропетровська область є однією з лідерів за кількістю новостворених фізичних осіб-підприємців у 2024 р. Станом на перший квартал 2024 року в Дніпропетровській області було зареєстровано близько 6,8 тисяч нових фізичних осіб-підприємців (далі - ФОП). Загалом на Дніпропетровську область припадає 8,3% ФОПів держави. Загальна динаміка реєстрацій залишається позитивною, попри загальні економічні труднощі, пов'язані з війною та іншими факторами;

• Дніпропетровська область прийняла значну кількість внутрішньо-переміщених осіб, серед яких є чимала кількість представників бізнесу. Це сприяло зростанню кількості суб'єктів господарювання у регіоні.

Відправним пунктом розробки проекту оновленої Стратегії був соціально-економічний аналіз в умовах воєнного стану, оновлення SWOT-аналізу, стратегічних, операційних цілей та завдань до них.

Оновлений SWOT-аналіз приведений в табл. 1.1.

Таблиця 1.1. Оновлений SWOT-аналіз Дніпропетровської області

(Внутрішні фактори)	
Сильні сторони (S):	Слабкі сторони (W):
Навколишнє природне середовище	
1. Значні запаси стратегічно цінних руд: 90% загальноукраїнських запасів марганцевої, 11% – титано-цирконової, 38% – уранової та 40% – залізної руди	1. Інтенсивне забруднення навколишнього середовища, зумовлене високою концентрацією промисловості у регіоні, використанням застарілих технологій та наслідками воєнних дій
2. Родючі землі та сприятливий клімат для розвитку сільського господарства	2. Низька частка лісових масивів та зелених зон у регіоні (3,6% станом на 2023 рік). Вирубка лісів та зменшення природних середовищ (за 2018 – 2023 роки площі лісових масивів зменшились на 3 – 4%)
3. Річка Дніпро – ключовий водний ресурс регіону, що забезпечує водопостачання для населення й промисловості, слугує джерелом вироблення електроенергії та є важливою транспортною артерією	3. Забруднення річки Дніпро, спричинене низьким рівнем очистки промислових, побутових та сільськогосподарських стоків призводить до росту водоростей та ін. водних рослин, що погіршує якість води та здійснює негативний вплив на екосистеми
4. Наявність на території області природоохоронних територій, зокрема природного заповідника «Дніпровсько-Орільський»	4. Руйнування трубопроводів водопостачання та водовідведення, що призводить до забруднення води та проблем із забезпеченням населення питною водою
	5. Збільшення популяції комах та інвазійної рослинності на березі колишнього Каховського водосховища внаслідок руйнування греблі
Економіка	
5. Розвинений промисловий сектор: у 2023 році понад 15% підприємств області належало до промисловості, зокрема металургії, гір-ничодобувної та хімічної промисловості. 20 підприємств машинобудівної галузі забезпечують біля 18% обсягу промислового виробництва у 2023 році	6. Неефективне використання наявних у регіоні виробничих потужностей промислових підприємств

6. Розвинена ІТ сфера, функціонує ІТ Dnipro Community, що розвиває стартапи, інноваційні технології та креативні індустрії. Наявна інфраструктура інкубаторів і коворкінгів	7. Нестача ефективних механізмів підтримки, стимулювання та залучення інвестицій для малого і середнього бізнесу
7. Експорт сільськогосподарської та металургійної продукції забезпечує стабільні валютні надходження в регіон	8. Висока залежність від великих підприємств, які контролюють понад 60% виробництва в ключових галузях
8. Розвинений ринок роздрібно торгівлі: 1-е місце серед областей України за кількістю суб'єктів роздрібно торгівлі у 2023 році	9. Тіньова економіка становить до 30% від загального обсягу економіки регіону
9. Великий потенціал розвитку енергетики, забезпечений значними запасами вугілля (понад 15% загальних запасів України) та розвитком ВДЕ, які 2023 р. склали 4-5% енергетичного виробництва регіону	10. Низька інвестиційна привабливість регіону, зменшення кількості якісних інвестиційних проєктів через воєнні ризики
10. Наявність вільних виробничих площ в індустріальних або промислових парках для залучення інвестицій	11. Низька конкурентоспроможність регіону на європейському ринку через блокування транспортних шляхів, проблеми з електропостачанням, адміністративні регуляторні бар'єри тощо
11. Економічна стійкість підприємств та бізнесу регіону. Лише за період повномасштабної війни (2022 – 2024 років) більше 2,7 млрд. дол. США капітальних інвестицій було вкладено в розвиток підприємств області	
Науково-технічна сфера та інновації	
12. Розвинена науково-освітня інфраструктура (металообробна, ІТ, машинобудівна, аерокосмічна сфера, енергоефективність, хімічна галузь, медицина, біологія, сільське господарство)	13. Відсутність ефективної інтеграції освіти, науки та виробництва
13. Наявність повних циклів виробництва в металургії	14. Низький рівень комерціалізації наукових розробок: менше ніж 10% наукових розробок, знаходять комерційне застосування чи стають основою для нових продуктів і послуг
14. Наявність інноваційних хабів, стартап-інкубаторів та технопарків, що залучають новітні технології та інвестиції	15. Низька якість підготовки кадрів, орієнтованих на сучасні інноваційні технології та наукові дослідження
	16. Низький рівень фінансування науково-дослідних робіт (<1% ВРП). Лише 12 – 15% стартапів отримують фінансування через державні або приватні канали
Демографічна ситуація і ринок праці	
15. Один із найбільших регіонів України за чисельністю населення (11% всього населення країни, 7% від економічно активного населення країни)	17. Відтік висококваліфікованих кадрів через війну та економічну невизначеність. Втрата частини трудових ресурсів через мобілізацію (10% працездатного населення в області)

16. Наявність трудового потенціалу завдяки ВПО, що становлять близько 10-12% від загальної чисельності робочої сили в регіоні	18. Відсутні можливості перспективного працевлаштування в сільській місцевості, особливо для молоді
17. Дніпропетровщина посідає 2-ге місце в Україні за рівнем середньої заробітної плати та входить в топ-5 регіонів за кількістю вакансій за 2024 рік	19. Скорочення чисельності населення, старіння та низький рівень народжуваності
18. Промисловий центр України забезпечує стабільний попит на робітників(-ць) і фахівців(-чинь) у сфері металургії, машинобудування, енергетики тощо	20. ВПО створюють додаткове навантаження на бюджетну сферу

Транспортна інфраструктура

19. Стратегічне розташування – транспортний хаб між сходом і заходом України, розташований на перехресті головних транспортних коридорів внутрішніх та міжнародних ринків, зокрема України та країн ЄС	21. Руйнування транспортної інфраструктури та проблеми з логістикою через бойові дії
20. Розвинена мережа автотранспортних шляхів: автомобільних доріг, зокрема міжнародного та національного значення. Наявність великих транспортних вузлів, включаючи термінали для перевезень вантажів, зокрема металургійних і сільськогосподарських	22. Втрата доступу до морських портів, закриття повітряних маршрутів і обмеження річкового сполучення
21. Ефективна залізниця – обласний центр Дніпро та інші великі міста мають зручні залізничні сполучення, зокрема з портами та індустріальними центрами	23. Високий рівень небезпеки в прифронтових громадах на шляхах пересування через мінування та воєнні дії
	24. Дефіцит коштів на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання автомобільних доріг
	25. Відсутність достатньої мережі велоспорідок

Житлово-комунальне господарство

22.85% населення має доступ до централізованого водопостачання, опалення та каналізації.	26. Високий фізичний знос очисних і каналізаційних споруд, мереж централізованого тепло- та водопостачання
23. Активна співпраця з міжнародними партнерами (ООН, Save the Children, ЮНІСЕФ) в рамках відновлення житлово-комунальних об'єктів	27. Масштабні пошкодження житлових і комунальних об'єктів через бойові дії
24. Значна кількість модернізованих об'єктів житлової та соціальної інфраструктури у великих містах регіону	28. Перебої в електро- та теплопостачанні, спричинені ракетними обстрілами енергетичних об'єктів. Відключення електроенергії періодично охоплюють значні частини регіону, що впливає на стабільність інфраструктури

25. Наявність територій, придатних для створення нових житлових кварталів та поселень	29. Велика частка будинків із низьким рівнем енергоефективності та зношенням близько 50%
26. Активне впровадження програм з енергозбереження в будівлях, встановлення енергоефективних технологій, таких як сучасні котли, системи теплоізоляції, що дозволяє знижувати витрати на енергоносії	30. Нестача житла для ВПО створює додаткове навантаження на ЖКГ регіону
27. Системне покращення благоустрою територій: зелені зони, парки, ремонти доріг, освітлення та інші інфраструктурні проекти, що підвищують рівень життя мешканців(-ок).	31. Затримки у відновленні та модернізації об'єктів житлово-комунальної інфраструктури невеликих або віддалених населених пунктів, порівняно з великими містами
	32. Ускладнення реєстрації та використання земель, що зумовлене бюрократичними перепонами, близькістю до лінії фронту та обстрілами
	33. Відсутність довгострокового просторового планування
	34. Відсутність сміттєпереобних підприємств та сміттесортувальних станцій ускладнює проблему управління ТПВ в регіоні
Соціальна сфера	
28. Наявність дистанційного навчання та гнучких програм перепідготовки фахівців(-чинь) у соціальній сфері	35. Низька туристична активність та зниження доходів від культурно-розважальних заходів через безпекові ризики
29. Впровадження культурних ініціатив митцями, театральними-концертними закладами та творчими колективами, організація культурно-просвітницьких заходів, фестивалів та виставок	36. Дисбаланс між кількістю фахівців(-чинь) вищої та середньої спеціальної освіти на користь вищої
30. Високий рівень можливостей для реінтеграції військових завдяки розвитку центрів реабілітації, адаптації та перепідготовки	37. Культурні послуги менш доступні у сільській місцевості та зонах, близьких до фронту
31. Розвинена галузь охорони здоров'я, широка мережа медичних закладів, впровадження інноваційних технологій	38. Зростання кількості людей з інвалідністю. Недостатнє покриття громад мережею закладів та фахівців(-чинь), які надають соціальні, реабілітаційні послуги
32. Впровадження інклюзивних програм в освітніх та соціальних закладах для людей з інвалідністю, що забезпечує рівний доступ до освіти та соціальних послуг	39. Низька соціальна активність населення, особливо в сільських і селищних громадах
33. Наявна розвинена спортивна інфраструктура – спортивні комплекси, стадіони та спортивні клуби, що сприяє популяризації здорового способу життя та розвитку фізичної культури серед різних верств населення.	40. Обмеженість наявної інфраструктури для прийняття туристів(-ок) (санвузлів, місць для відпочинку), особливо у сільській місцевості.
34. Добре організована система соціального захисту населення, включаючи допомогу	41. Неможливість повноцінного функціонування частини музеїв та бібліотек на території

пенсіонерам, людям з інвалідністю, багатодітним родинам, а також різні державні програми підтримки малозабезпечених верств населення.	регіону через загрози втрати експонатів та відсутність укріплень та залежність від роботи електромережі. Відсутні або недостатні технічні можливості у частини музеїв та бібліотек на території регіону для проведення оцифрування музейних та бібліотечних фондів, створення віртуальних експерсій
Державне управління та місцеве самоврядування	
35. Налагоджене співробітництво з донорами та міжнародними організаціями і партнерами	42. Недостатньо ефективна система підготовки працівників органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування
36. Оперативна взаємодія з центральною владою та Силами Оборони України для підтримання безпеки і логістики	43. Корупція та проблеми з прозорістю
37. Активне впровадження електронних послуг, зокрема через платформу <i>Дія</i> , полегшує адміністративні процеси	44. Кібератаки та інформаційні атаки ворога, які націлені на державні реєстри та ін. важливі інформаційні системи, що забезпечують функціонування органів державного управління
38. Наявність державних програм підтримки у сфері агропромисловості та інфраструктури	45. Нерівномірність розвитку громад та розподілення ресурсів серед різних територій (інформаційно-комунікаційна інфраструктура, Е-документообіг, Е-демократія)
39. Децентралізація дозволила громадам області отримати більшу фінансову та управлінську автономію, що підвищує ефективність управління на місцях	46. Недостатньо активне співробітництво ГО з владою
40. Активне залучення ОМС до управління та процесу прийняття рішень, сприяючи розвитку інструментів участі, таких як бюджет участі, громадські слухання, консультації та електронні петиції	
41. Міжмуніципальне партнерство в області активно сприяє об'єднанню ресурсів та зусиль для розвитку інфраструктури, покращення соціальних послуг і залучення інвестицій на місцевому рівні.	
42. Активні громадські організації та волонтерський рух на підтримку ЗСУ, переселенців та постраждалих: понад 100 тис. людей активно долучилися до волонтерських ініціатив	
(Зовнішні фактори)	
Можливості (О):	Загрози (Т):
Політичні фактори	
1. Розширення співпраці з Європейським Союзом як країни-кандидата, включно з доступом до структурних фондів ЄС,	1. Ескалація та розширення воєнних дій, що посилює наявні негативні тенденції

програми Ukraine Facility та інших механізмів фінансування розвитку інфраструктури, соціальної та економічної сфер	
2. Залучення допомоги міжнародних організацій для відновлення регіону після бойових дій, модернізації державного управління та реалізації реформ	2. Порушення стабільності в банківському секторі, що призведе до зниження доступності фінансування для бізнесу та підвищення вартості кредитів
3. Успішна адаптація політик підтримки ВПО як фактор розвитку економіки та соціальної сфери	3. Зниження ефективності управління через поглиблення проблем корупції та бюрократії
4. Підвищення довіри бізнесу до влади завдяки зміцненню державних інституцій та захисту прав інвесторів	4. Ускладнення залучення іноземних інвестицій через недовіру до безпеки та надійності правового середовища
5. Активізація військово-технічної співпраці з союзниками, зокрема в контексті модернізації ВПК та інтеграції передових технологій	5. Зниження доступності державного фінансування економічних, соціальних і інфраструктурних проєктів через пріоритетність потреб оборони
6. Розвиток е-урядування та підвищення відкритості влади	
Економічні фактори	
7. Модернізація промисловості та інфраструктури: впровадження новітніх технологій в металургійній та хімічній промисловості	6. Високі темпи інфляції, зниження купівельної спроможності населення, фінансова нестабільність домогосподарств
8. Інтеграція в глобальні ланцюги доданої вартості через укладення угод з ЄС	7. Бюрократичні перешкоди для бізнесу, високе податкове навантаження та відсоткові ставки на кредити
9. Розвиток ІТ-галузі та створення сприятливих умов для технологічних бізнесів	8. Дефіцит зовнішнього фінансування та звуження можливостей доступу до міжнародних ринків капіталу
10. Розвиток медичного, освітнього та культурного туризму	9. Перебої у постачанні сировини та компонентів для виробництва
11. Інвестиції в логістичні хаби, модернізація транспортної інфраструктури та покращення логістичних маршрутів.	10. Посилення міжнародної конкуренції та падіння цін на світових ринках як на сільськогосподарську продукцію, так і сировину, що добувається в регіоні та експортується
12. Державна підтримка малого та середнього бізнесу та фермерства	11. Зростаюча конкуренція між регіонами за інвестиції, бізнеси, молодь і кваліфіковані кадри
13. Залучення інвестицій у високотехнологічні галузі, такі як аерокосмічна та титановидобувна промисловість	12. Відсутність державної підтримки і інфраструктурних ініціатив для розвитку культурного туризму, зокрема для збереження та популяризації народних мистецтв, як – от Петриківка
14. Розвиток «зеленої енергетики» та енергоефективності	
15. Створення економічних стимулів, спрощення бюрократичних процедур та	

зниження адміністративних бар'єрів для розвитку підприємств та бізнесу.	
Соціальні фактори	
16. Підвищення представленості жінок в бізнесі та управлінні	13. Зростання дефіциту робочої сили через війну та мобілізацію
17. Поширення програм навчання цифрової грамотності серед населення. Збільшення використання ІІІ для підвищення ефективності соціальних послуг: автоматизація процесів надання допомоги, моніторинг потреб громадян(-ок) та поліпшення доступу до медичних і соціальних послуг.	14. Поглиблення соціальної нерівності через нестабільність економічної та політичної ситуації в регіоні
18. Розвиток молодіжного підприємництва через підтримку стартапів і доступу до менторства	15. Відтік високоосвічених та висококваліфікованих трудових кадрів
19. Модернізація освітніх програм із акцентом на цифрові навички та STEM	16. Поглиблення дефіциту Пенсійного фонду через старіння населення та відтік молоді за кордон
20. Залучення громади до процесів прийняття рішень та розвиток ініціатив для підтримки психічного здоров'я	17. Погіршення стану ментального здоров'я населення з огляду на небезпеки воєнного часу
21. Розвиток інклюзивного суспільства через освітні програми, соціальну допомогу та культурні ініціативи, спрямовані на покращення доступності різних категорій населення	18. Скорочення соціальної допомоги для людей з інвалідністю та вразливих груп населення
22. Підвищення ролі національної ідентичності, культурних традицій, збільшення кількості патріотично налаштованого населення регіону через наявність на території області двох елементів, включених до Списків нематеріальної культурної спадщини (НКС) ЮНЕСКО, 4 – х елементів, включених до Національного переліку елементів НКС України	19. Недостатня матеріальна підтримка носіїв елементів НКС. Втрата елементів живої спадщини через воєнний стан. Недостатня ін. – формованість населення про живу культуру регіону. Зменшення туристичної привабливості і туристичних можливостей регіону через воєнний стан, недостатньо розвинена галузь туризму. Онлайн навчання та відтік молоді з територій, близьких до лінії супротиву, що заважає формальній та неформальній освіті і вихованню молодого покоління носіїв елементів НКС
23. Залучення інвестицій та привертання уваги туристів(-ок) до Дніпропетровського регіону через розвиток зеленого туризму	
24. Підвищення рівня обізнаності населення про історію регіону, особливості національної культури і традицій через проведення віртуальних екскурсій музеями, театрами, онлайн робота закладів бібліотечної мережі (оцифровування книг українських авторів)	

Наука та технології

25. Розвиток цифрових платформ для електронного урядування, впровадження Інтернету речей (IoT) для інфраструктури та використання штучного інтелекту для оптимізації бізнеспроцесів	20. Відставання у розвитку цифрових технологій та інфраструктури через війну і недостатнє фінансування науково-дослідних робіт
26. Інтеграція роботизованих систем і автоматизації у традиційні галузі промисловості	21. Нестабільність у правовому полі створює бар'єри для розвитку нових технологій, таких як штучний інтелект та біоінженерія
27. Впровадження точного землеробства, агротехнологій та використання зелених технологій	22. Проблеми з електропостачанням та цифровою інфраструктурою гальмують технологічні розробки
28. Розвиток науководослідних центрів та інноваційних хабів у тісній співпраці з місцевими підприємствами	23. Зменшення обсягів науково-дослідних ініціатив через відсутність стабільного фінансування та обмежені ресурси для закупівлі високотехнологічного обладнання
29. Активне залучення міжнародних наукових фондів і програм (наприклад, Horizon Eu-core) для фінансування проєктів, спрямованих на вирішення глобальних проблем сфер клімату, енергетики, охорони здоров'я	24. Втрата наукового потенціалу регіону, зокрема через відтік фахівців(-чинь)
30. Підтримка створення інкубаторів стартапів на базі університетів та наукових установ задля розвитку інновацій у кібербезпеці, IT, біотехнологіях	25. Погіршення інфраструктури наукових установ та обмежений доступ до міжнародних наукових мереж та партнерств
31. Створення міжуніверситетських наукових обмінів та програм з міжнародними партнерами для залучення нових ідей, знань і технологій	26. Відсутність інвестицій в нові технології та стартапи
32. Створення кластерів у галузі біотехнологій та фармацевтики	27. Кіберзагрози та зниження рівня інформаційної безпеки підприємств і державних установ
33. Зростання попиту на MedTech, AgriTech, DefenceTech, GreenTech та інші інноваційні напрями	

Екологічні фактори

34. Інвестування у відновлювані джерела енергії (сонячні, вітрові та біоенергетичні проєкти) дозволить знизити залежність від традиційних джерел енергії та зменшити викиди CO ₂ .	28. Забруднення навколишнього середовища через воєнні дії, зокрема погіршення якості повітря, знищення природних екосистем
35. Впровадження інновацій у водоочищенні та збереженні водних ресурсів, а також розвиток переробки відходів та створення замкнутих екологічних циклів	29. Погіршення стану річки Дніпро: обміління, цвітіння води, накопичення забрудненого осаду, а також забруднення водойм небезпечними речовинами у наслідок бойових дій

36. Перехід на органічне землеробство, зменшення використання пестицидів і хімічних добрив задля збереження ґрунтів та водних ресурсів	30. Використання підприємствами застарілих технологій, що погіршують екологічну ситуацію в регіоні
37. Розвиток «зелених» технологій у промисловості	31. Висока вартість екологічних проєктів, відсутність короткострокових прибутків та державної підтримки природоохоронних ініціатив
38. Збільшення кількості зелених зон та екологічно чистих територій, включаючи парки і рекреаційні зони.	32. Аварії на ключових генеруючих потужностях, таких як Придніпровська ТЕС або Запорізька АЕС, можуть призвести до масштабних екологічних катастроф
39. Використання природних курортів та мінеральних вод для розвитку санаторно-курортного комплексу та туризму	33. Деградація ґрунтів, скорочення біорізноманіття, розповсюдження інвазійної рослинності та інші негативні наслідки руйнування Каховської ГЕС

Джерело: проєкт оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року

Порівняльні переваги, виклики та можливі ризики для Дніпропетровської області

Порівняльні переваги (визначені в результаті аналізу сильних сторін і можливостей).

За допомогою взаємозв'язків між внутрішніми факторами (сильні сторони) та зовнішніми можливостями визначені найбільш перспективні напрями розвитку, які найкраще адаптуються до впливу зовнішніх чинників і сприяють суттєвому стимулюванню соціально-економічного розвитку регіону.

Перелічені можливості можуть підсилити сильні сторони Дніпропетровщини, забезпечуючи сталий розвиток та конкурентоспроможність регіону. Співпраця з ЄС та міжнародними організаціями відкриє доступ до фінансування та технологій для відновлення та розвитку промисловості та інфраструктури області. Модернізація транспортної інфраструктури та розвиток логістичних хабів дозволить посилити позиції регіону за внутрішньому та зовнішньому ринках. Інвестиції в зелену енергетику та відновлювані джерела енергії, в свою чергу, допоможуть знизити залежність від традиційних джерел та ефективніше використовувати наявні природні ресурси.

Розвиток ІТ-галузі, інноваційних хабів, науково-дослідних центрів та ініціативи на підтримку місцевих стартапів у поєднанні із залученням інвестицій сприятимуть створенню нових інноваційно активних підприємств, закріплюючи за регіоном роль провідного інноваційного центру.

Розвиток зеленого туризму, санаторно-курортної сфери та культурних ініціатив підвищить туристичну привабливість регіону та сприятиме збереженню національної та регіональної ідентичності мешканців(-ок).

Враховуючи наявні ресурси та можливості, регіон має потенціал стати важливим драйвером економічного зростання та розвитку інновацій в Україні.

Виклики *(визначені в результаті аналізу слабких сторін і можливостей).*

Взаємозв'язки між слабкими сторонами та позитивними зовнішніми можливостями дозволяють зменшити вразливість та подолати слабкі сторони через використання можливостей.

Значна частина слабких сторін пов'язана з екологічними проблемами, застарілою інфраструктурою та недостатньою інноваційною активністю. Можливості модернізації промисловості, впровадження зелених технологій та інвестиції в інфраструктуру можуть пом'якшити проблеми забруднення навколишнього середовища, зносу об'єктів ЖКГ та низької енергоефективності. Водночас ці заходи сприятимуть покращенню логістики, зменшенню залежності від великих підприємств і монополій та підвищенню конкурентоспроможності на зовнішніх ринках.

Серед слабких сторін також виділяються соціальні проблеми, такі як демографічна криза, відтік кадрів, старіння населення та недостатній розвиток соціальної інфраструктури. У цьому контексті можливості, спрямовані на розвиток молодіжного підприємництва, підтримку ВПО, інтеграцію інклюзивного суспільства та впровадження освітніх програм, є ключовими для створення нових робочих місць, покращення умов життя та залучення молоді до економічного та суспільного розвитку регіону.

Окрему увагу слід приділити інноваціям та технологіям. Низький рівень інноваційної активності, комерціалізації наукових розробок і фінансування НДР може бути компенсований розвитком науково-дослідних центрів, стартап-інкубаторів, технологічних хабів і співпраці з міжнародними партнерами. Інтеграція цифрових платформ і використання штучного інтелекту сприятиме підвищенню ефективності бізнесу та державного управління.

Ризики *(визначені в результаті аналізу слабких сторін і загроз).*

Взаємозв'язки між слабкими сторонами та загрозами допомогли визначити найбільш вразливі місця регіону при впливі негативних зовнішніх факторів – загроз, які є найбільш імовірними ризиками при подальшому розвитку області.

Серед основних загроз, які можуть вплинути на економічну та соціальну стабільність регіону, є ескалація воєнних дій, порушення стабільності банківського сектору, високі темпи інфляції, а також дефіцит державного фінансування. Ці фактори значно посилюють вже існуючі проблеми.

Загрози, пов'язані з воєнними діями та руйнуванням інфраструктури, мають безпосередній вплив на слабкі сторони, такі як високий фізичний знос очисних і каналізаційних споруд, мереж водопостачання та теплопостачання. Масштабні пошкодження житлових об'єктів і перебої в електропостачанні унаслідок обстрілів енергетичних об'єктів створюють значне навантаження на бюджетну сферу.

Особливо важливою є загроза відставання у розвитку цифрових технологій, низький рівень фінансування науково-дослідних робіт та відсутність інвестицій у нові технології. Це безпосередньо пов'язано з такими слабкими сторонами, як недостатня інтеграція освіти, науки і виробництва, а також низький рівень інноваційної активності підприємств. Це знижує здатність регіону адаптуватися до швидких технологічних змін та підвищує його вразливість до міжнародної конкуренції.

Визначення Місії, стратегічного Бачення

Дніпропетровська область – економічно розвинений, потужний, процвітаючий та військово-укріплений, прогресивний та успішний, самодостатній та відкритий для інвестицій регіон-лідер. Флагман української промисловості. Фінансово спроможний з якісними дорогами, незалежною енергетикою та розвиненим аграрним комплексом, комфортними умовами життя для мешканців області, ветеранів війни та переселенців.

Регіон з потужним експортним потенціалом, високим розвитком міжнародного співробітництва та інформаційно-комунікаційної та транспортної інфраструктури, з європейським рівнем надання послуг. Перспективна та цілісна, безпечна область де не ведуться бойові дії.

Область ефективно використовує наявні природні ресурси. Високий людський потенціал реалізовується у розвитку інформаційних технологій, охороні здоров'я та реабілітації та наданні соціальних послуг. Розвинена система освітніх, медичних та культурних послуг, спорту і туризму в громадах області.

Активна міжнародна співпраця та залучення інвестицій формують Дніпропетровщину як одного з промислових лідерів країни, де забезпечено екологічно чисте, безпечне і комфортне середовище для проживання.

1.3. Стратегічні та операційні цілі проекту Стратегії

Актуалізація Стратегії зумовлена необхідністю врахування викликів, відображених у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року, серед яких:

- наслідки повномасштабної війни російської федерації проти України та їх вплив на територіальні громади регіону, підвищення ролі безпеки та стійкості до зовнішніх чинників;
- набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС, поглиблення ступеня виконання положень Угоди про асоціацію між Україною і ЄС та її державами-членами, та переходу до початку переговорів про вступ України до ЄС;
- рекомендацій Організації економічного співробітництва та розвитку щодо необхідності забезпечення зв'язку з процесом відновлення України;
- внесення змін до ЗУ «Про засади державної регіональної політики»;
- міжнародних кліматичних зобов'язань України.

Моделювання сценаріїв розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року здійснюється з урахуванням таких базових сценарних припущень:

- Україна зазнала значних втрат економічного потенціалу, скоротились податкові та митні надходження, робочі місця. Таким чином, фінансування державного бюджету значною мірою забезпечується за рахунок зовнішньої допомоги, яка включає гранти, кредити та іншу фінансову підтримку від міжнародних організацій, урядів;

- Набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС та початок переговорів про вступ України до ЄС, а також необхідність подальшого залучення коштів міжнародної допомоги, в т.ч. у рамках Плану України, схваленого розпорядженням КМУ від 18 березня 2024 р. №244 (з метою реалізації ініціативи Європейського Союзу “Ukraine Facility” 2024-2027 pp.) буде залежати від ефективності впровадження Україною внутрішніх реформ;

- Підготовка системи управління регіональним розвитком до процедур та кращих практик ЄС буде однією із ключових задач органів влади всіх рівнів, відбудеться реформування управління публічними інвестиціями, розвиток інституційної спроможності органів місцевого самоврядування на регіональному та місцевому рівні у сфері стратегічного планування, проектного менеджменту, цифровізації, протидії корупції;

- Успішність регіону в залученні зовнішніх ресурсів буде також визначати розвиток транскордонного та міжрегіонального співробітництва, створення ефективних структур / інституцій і механізмів управління коштами ЄС на регіональному та місцевому рівнях;

- Суттєве погіршення платіжного балансу через руйнування виробничих потужностей та інфраструктури, перебування мільйонів українських біженців за кордоном, значне зростання імпорту на цілі відновлення стимулюватиме українську владу оптимізувати бюджетні видатки та працювати над розширенням зовнішнього пільгового фінансування, розвивати та підтримувати експортний потенціал бізнесу, впроваджувати різноманітні засоби стимулювання підприємництва;

- Збільшення світового попиту на сільськогосподарську та харчову продукцію, а також необхідність скорочення імпорту на внутрішньому ринку, спонукатиме виробників підвищувати якість продукції, зокрема шляхом впровадження європейських стандартів;

- Нестача робочої сили, яку вже зараз відчуває більшість підприємств, установ та організацій буде посилюватися в умовах продовження військових дій і залишатиметься актуальною і після їх завершення, в т.ч. через прискорення депопуляції, що особливо гостро буде відчуватись в регіонах, у яких сільське господарство є основною галуззю;

- Втрати транзитного потенціалу, блокування існуючих морських портів та (частково) обмежувальних заходів з боку країн-сусідів Східної Європи для сухопутних логістичних шляхів ускладнює експорт сільськогосподарської

сировини та продуктів харчування. Вимушена переорієнтація транспортно-логістичних потоків у напрямках країн ЄС, збільшення перевезень сухопутним транспортом, зростання рівня зношеності автомобільних доріг та залізничної інфраструктури;

- Посилення безпекових умов, енерго-незалежності для забезпечення стабільного функціонування країни та подальшого розвитку залишатимуться пріоритетними;

- Скорочення земель з господарського обігу України (тимчасова окупація частини території, території з міжнародними безпековими обмеженнями) з однієї сторони зменшує інвестиційний потенціал країни і одночасно збільшує відповідальність та можливості регіонів, які не зазнали значних руйнувань підприємств та об'єктів інфраструктури, мають значний логістичний потенціал у залученні інвестицій: розвивати інфраструктуру з залучення інвестицій (індустріальні парки, логістичні хаби та ін.);

- У наступні десять років очікується збільшення попиту на послуги у сфері охорони здоров'я, соціального захисту, а також на реабілітацію та реінтеграцію осіб, постраждалих від війни.

Тому до стратегічних та операційних цілей, завдань до них внесені коригування та додані нові до існуючих, які приведені у наступній таблиці.

Таблиця 1.2. Стратегічні, операційні цілі та завдання проекту оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року

Оперативні цілі	Завдання
Стратегічна ціль 1. Підвищення рівня конкурентоспроможності Дніпропетровської обл.	
1.1. Стимулювання розвитку обраних видів економічної діяльності (ВЕД) в рамках смартспеціалізації регіону	1.1.1. Всебічне стимулювання розвитку таких ключових секцій, як переробна промисловість (КВЕД 10, 20, 23, 24, 28, 30), добувна промисловість (07), транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (50-53), охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (86, 88), інформація та телекомунікації (62)
	1.1.2. Міжнародна промоція визначених видів економічної діяльності, сприяння залученню інвестицій
	1.1.3. Стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва в рамках визначених ВЕД
	1.1.4. Сприяння науково-технологічному розвитку визначених ВЕД шляхом організації співпраці з закладами освіти та науки (в т.ч. з урахуванням релокованих в регіон установ)
	1.1.5. Сприяння ефективному функціонуванню кластерів в рамках визначених ВЕД
1.2. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіональної економіки	1.2.1. Стимулювання підприємницької активності шляхом сприяння працевлаштуванню та заснуванню власного бізнесу внутрішньо переміщених осіб працездатного віку, ветеранів війни та членів їх сімей, безробітних людей
	1.2.2. Покращення доступу населення до ринків праці через підвищення трудової мобільності та адаптації до місцевих потреб
	1.2.3. Забезпечення формування регіонального замовлення на підготовку здобувачів вищої освіти з урахуванням потреби

	регіонального ринку праці та перспектив розвитку регіону
	1.2.4. Налагодження діалогу для ефективної кооперації та взаємодії між владою, бізнесом та наукою регіону
	1.2.5. Підвищення інвестиційної привабливості територій та інноваційного потенціалу малого і середнього підприємництва, підтримка залучення інвестицій, популяризація інвестиційних можливостей області
	1.2.6. Сприяння використанню інструментів страхування інвестицій від ризиків, що можуть бути спричинені збройною агресією російської федерації, бойовими діями та/або тероризмом
	1.2.7. Сприяння розвитку регіональних систем інноваційної інфраструктури (наукові парки та технопарки, хаби цифрових інновацій тощо)
	1.2.8. Стимулювання подальшого розвитку бізнес-інкубаторів на території області
	1.2.9. Промоція розвитку кластерів на території області
	1.2.10. Промоція ІТ-потенціалу регіону, зокрема на міжнародній арені. Сприяння залученню іноземних партнерів та інвесторів
	1.2.11. Сприяння МСП в отриманні кредитних, грантових та інших коштів для фінансування їх ініціатив в межах регіональних програм
	1.2.12. Сприяння бізнесу в отриманні страхування воєнних ризиків
	1.2.13. Формування динамічної та дружньої до інвестора системи надання необхідних дозволів та забезпечення контролю за діями інвестора
1.3. Розвиток промислово-виробничого комплексу	1.3.1. Сприяння залученню інвесторів для розроблення покладів корисних копалин та розвитку супутніх до добувної галузі підприємств для збільшення доданої вартості
	1.3.2. Створення сприятливого середовища для інвестування у відновлення та модернізацію підприємств металургійного та хімічного комплексів
	1.3.3. Сприяння реалізації інноваційних проєктів з метою відновлення та розбудови промислового потенціалу з урахуванням фактору безпеки
	1.3.4. Підвищення конкурентоспроможності на світових ринках металургійного комплексу
	1.3.5. Розвиток експортного потенціалу космічної галузі
	1.3.6. Забезпечення ефективного функціонування існуючих та будівництво нових індустріальних парків, в т.ч. із урахуванням особливостей моделі еко-індустріального парку
	1.3.7. Розбудова оборонно-промислового комплексу
1.4. Розвиток агропромислового комплексу	1.4.1. Організація заходів щодо розмінування сільськогосподарських земель у територіальних громадах
	1.4.2. Створення сільськогосподарського виробництва на основі розвитку фермерства та стимулювання розвитку сільськогосподарських товаровиробників органічної продукції
	1.4.3. Розвиток переробної промисловості в агропромисловій сфері та поглиблення перероблення зернової продукції
	1.4.4. Стимулювання розвитку тваринництва в регіоні на основі

	горизонтальної інтеграції агросектору
	1.4.5. Створення спеціалізованих господарств із вирощування, переробки, зберігання та реалізації плодово-ягідної продукції і овочевих культур
	1.4.6. Відновлення птахівництва у промислових масштабах (створення мініптахоферм), відновлення виробництва риби
	1.4.7. Стимулювання створення «Сімейних молочних ферм» на території області
1.5. Розвиток туристичної сфери	1.5.1. Розвиток культурно-пізнавального, лікувально-оздоровчого, промислового, “зеленого”, спортивного та інших видів туризму
	1.5.2. Сприяння належному облаштуванню туристичних маршрутів та об’єктів туристичних відвідувань, їх цифровізації, створенню комфортних, безпечних, безбар’єрних умов для туристів(-ок)
	1.5.3. Промоція туристичного та культурного потенціалу, пам’яток області у тісній співпраці з туристичним бізнесом та закладами обслуговування.
	1.5.4. Подолання наслідків воєнного забруднення туристичної сфери регіону
Стратегічна ціль 2. Забезпечення інтегрованого розвитку територій та підвищення якості публічних послуг задля збереження та розвитку людського капіталу	
2.1. Відновлення та соціально-економічний розвиток територій (активних бойових дій, прилеглих до них територій, сільських територій, монопрофільних)	2.1.1. Здійснення першочергових заходів щодо безпеки життєдіяльності, відновлення та стимулювання економічної активності в територіальних громадах
	2.1.2. Сприяння залученню інвестиційних ресурсів, коштів міжнародної технічної допомоги та міжнародних фінансових організацій для розвитку територій
	2.1.3. Сприяння диверсифікації економіки на місцевому рівні, сталому соціально-економічному розвитку територіальних громад
	2.1.4. Відновлення найбільш постраждалих від агресії російської федерації районів області – Криворізького, Нікопольського та Синельниківського
	2.1.5. Забезпечення трансформації вугільних громад та ревіталізації постпромислових територій шляхом диверсифікації економіки цих територій, відновлення інвестиційної привабливості, розвитку підприємництва, змін професійно-кваліфікаційної структури трудового потенціалу
	2.1.6. Подолання диспропорцій в розвитку окремих територій та сприяння формуванню спроможних громад
	2.1.7. Заохочення створення нових виробництв з урахуванням потреби у реалізації трудового потенціалу
2.2. Підвищення якості надання освітніх послуг	2.2.1. Покращення матеріально-технічної бази закладів освіти, зокрема через реконструкцію пошкоджених обстрілами закладів із врахуванням термомодернізації, енергоефективності та облаштуванням укриттів.
	2.2.2. Забезпечення громад та закладів освіти, що належать до спільної власності територіальних громад області шкільними автобусами для забезпечення доступу до якісної освіти для учнів у віддалених населених пунктах

	2.2.3. Забезпечення цифровізації освітнього процесу
	2.2.4. Сприяння взаємодії між закладами професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти та роботодавцями, підвищення мобільності студентів та науковців та швидке працевлаштування висококваліфікованих працівників, навички яких відповідають їхнім потребам щодо розробки навчальних курсів
	2.2.5. Забезпечення рівного доступу до якісної освіти у всіх громадах області та створення комфортних, безпечних, безбар'єрних умов для всіх учасників освітнього процесу
	2.2.6. Сприяння подальшому розвитку інклюзивної освіти
	2.2.7. Забезпечення функціонування оптимальної мережі різних типів надавачів освітніх послуг для дітей раннього і дошкільного віку у безпечних умовах
	2.2.8. Сприяння розвитку мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти відповідно до потреб регіональних та міжрегіональних ринків праці
	2.2.9. Впровадження практик дуальної освіти в регіоні
	2.2.10. Сприяння збереженню та подальшому розвитку мережі закладів позашкільної освіти
	2.2.11. Забезпечення функціонування КЗ „Дитячий оздоровчий центр соціальної реабілітації санаторного типу „Перлина Придніпров'я” ДОР”, зокрема будівництва укриття
	2.3. Підвищення якості надання медичних послуг
	2.3.1. Будівництво, реконструкція та капітальний ремонт медичних закладів в регіоні. Будівництво та ремонтні роботи укриттів
	2.3.2. Забезпечення необхідної кількості автомобілів “швидкої допомоги”
	2.3.3. Оновлення застарілого медичного обладнання, забезпечення необхідним обладнанням, лікарськими засобами, виробами медичного призначення для закладів охорони здоров'я
	2.3.4. Розширення мережі надання реабілітаційної допомоги на базі спроможної мережі закладів охорони здоров'я, зокрема запровадження надання амбулаторних реабілітаційних послуг в загальних закладах охорони здоров'я спроможної мережі
	2.3.5. Забезпечення умов для надання послуг з реабілітації
	2.3.6. Покращення доступності послуг з охорони психічного здоров'я. Надання психологічних послуг медичними закладами людям з обмеженими можливостями, в т.ч. створення онлайн платформи для надання психологічних послуг та консультацій, запровадження регіональної програми
	2.3.7. Забезпечення надання якісних медичних послуг у сфері охорони материнства і дитинства
	2.3.8. Забезпечення доступності приміщень, обладнання закладів охорони здоров'я вимогам інклюзивності
	2.3.9. Забезпечення кадрового потенціалу у сфері охорони здоров'я, створення механізму стимулювання молодих спеціалістів, підвищення кваліфікації наявного медичного персоналу, створення сприятливих умов праці, модернізація робочих місць
	2.3.10. Організація мобільних медичних бригад для виїзду у

	віддалені райони області
	2.3.11. Налагодження співпраці із ін. регіонами України, де є реабілітаційний потенціал, з метою більш повного надання таких послуг
2.4. Створення умов для занять фізичною культурою та спортом, залучення до здорового способу життя мешканців	2.4.1. Проведення капітальних/поточних ремонтів будівель, призначених для занять фізичною культурою та спортом, створення безбар'єрних умов для відвідувачів
	2.4.2. Розвиток розгалуженої мережі мультифункціональних спорт-майданчиків, велодоріжок, закладів фізичної культури і спорту, спортивних споруд європейського зразка на території громад
	2.4.3. Проведення заходів щодо популяризації здорового способу життя і професійного спорту серед мешканців
	2.4.4. Сприяння ініціативам з розвитку масового спорту
2.5. Створення умов для розвитку та популяризації культури в регіоні	2.5.1. Формування оптимальної та інклюзивної мережі закладів культури, яка задовольнятиме потреби різних груп населення
	2.5.2. Підвищення кадрової спроможності закладів культури та закладів освіти сфери культури
	2.5.3. Забезпечення населення якісними і доступними культурними послугами
	2.5.4. Поширення інформації про елементи нематеріальної культурної спадщини у списках ЮНЕСКО («Петриківський декоративний живопис як феномен української орнаментальної народної творчості» та «Козацькі пісні Дніпропетровщини»)
	2.5.5. Цифровізація музейних і бібліотечних фондів з розміщенням оцифрованих даних у відкритому доступі, зокрема, через QR-код
	2.5.6. Сприяння розвитку віртуального мистецтва (онлайн-тури до театрів, музеїв, галерей, онлайн вистави, концерти тощо)
	2.5.7. Здійснення заходів з охорони та збереження культурної спадщини
	2.5.8. Проведення капітальних/поточних ремонтів, реконструкцій будівель мережі закладів культури, створення безпечних, безбар'єрних умов для відвідувачів
2.6. Забезпечення доступу населення громад до якісних адміністративних послуг та соціальних послуг	2.6.1. Сприяння підвищенню спроможності мережі центрів надання адміністративних послуг та забезпечення якісного надання послуг суб'єктам звернення
	2.6.2. Забезпечення фізичної та інформаційної безбар'єрності у ЦНАП
	2.6.3. Формування системи надання соціальних послуг відповідно до потреб населення шляхом модернізації наявних і запровадження нових видів соціальних послуг з урахуванням гендерних особливостей
	2.6.4. Впровадження «соціального кейс-менеджменту» для індивідуального підходу до вирішення проблем громадян
	2.6.5. Сприяння утворенню органами місцевого самоврядування та забезпечення функціонування у територіальних громадах надавачів соціальних послуг
2.7. Розвиток цифрової інфраструктури регіону	2.7.1. Сприяння модернізації інфраструктури електронних комунікацій з метою мінімізації безпекових ризиків та

та електронних публічних послуг	забезпечення роботи електронних комунікаційних мереж незалежно від централізованого постачання електроенергії
	2.7.2. Сприяння впровадженню цифрових документів у всіх сферах діяльності, у яких необхідна перевірка дійсності документів або отримання копій документів, що посвідчують особу
	2.7.3. Масштабування впровадження системи електронного документообігу (Paperless) в підприємствах, установах та організаціях комунальної форми власності
	2.7.4. Забезпечення оприлюднення органами місцевого самоврядування та ОДА публічної інформації у формі відкритих даних на Єдиному державному веб-порталі відкритих даних (data.gov.ua)
	2.7.5. Розвиток мереж доступу до високошвидкісного Інтернету в усіх населених пунктах
	2.7.6. Підвищення рівня цифрової грамотності населення
	2.7.7. Сприяння операторам електронних комунікацій в доступі до об'єктів будівництва, транспорту, електроенергетики та оренді державного і комунального майна з метою розміщення технічних засобів електронних комунікацій, у відведенні земельних ділянок для розгортання електронних комунікаційних мереж та/або їх інфраструктури тощо
	2.7.8. Забезпечення доступності для осіб з інвалідністю з порушенням зору, слуху та мовлення офіційних веб-сайтів, реєстрів і електронних послуг, доступ до яких забезпечується через Інтернет, органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, заснованих ними підприємств, установ та організацій
	2.7.9. Підвищення рівня кіберзахисту існуючих регіональних систем та сервісів
	2.7.10. Забезпечення інтеграції регіональних інформаційних систем з національними інформаційними системами
	2.7.11. Сприяння у проходженні навчання державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування та мешканцями регіону навчання з кібербезпеки та кібергігієни. Підвищення рівня практичних навчань у сфері кібербезпеки
2.8. Забезпечення соціального захисту, підтримки та інтеграції ветеранів і представників інших вразливих груп	2.8.1. Створення на місцевому та регіональному рівні умов для ефективною реадaptaції та соціально-економічної реінтеграції ветеранів війни
	2.8.2. Забезпечення функціонування реабілітаційних центрів для учасників бойових дій, людей з інвалідністю внаслідок війни, а також з надання допомоги дітям та, зокрема абілітаційної та реабілітаційної допомоги дітям з інвалідністю
	2.8.3. Забезпечення доступності психологічної допомоги та підтримки ментального здоров'я
	2.8.4. Створення інклюзивного та безбар'єрного середовища в територіальних громадах
	2.8.5. Забезпечення навчання для можливості інтеграції людей з інвалідністю до робочої сили області, а також заохочення роботодавців для організації робочих місць
	2.8.6. Підвищення обізнаності та формування толерантності у мешканців щодо людей з інвалідністю

	2.8.7. Забезпечення доступності перекваліфікації для ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та інших представників вразливих груп
	2.8.8. Розвиток підприємництва серед внутрішньо переміщених осіб та ветеранів
	2.8.9. Забезпечення умов для інтеграції внутрішньо переміщених осіб в громади
	2.8.10. Проведення регулярного моніторингу потреб внутрішньо переміщених осіб для оперативного реагування на зміни
	2.8.11. Реалізація Політики Героїв та меморіалізація війни
2.9. Забезпечення розвитку інфраструктури та благоустрою територій	2.9.1. Відновлення та розбудова якісних автомобільних доріг загального користування державного значення, оновлення мостів, інженерної інфраструктури
	2.9.2. Відновлення та розбудова якісних автомобільних доріг загального користування місцевого значення, оновлення мостів, інженерної інфраструктури
	2.9.3. Розвиток інфраструктури громадського транспорту та велосипедної інфраструктури в територіальних громадах
	2.9.4. Сприяння розвитку логістики оптової та роздрібної торгівлі для якісного постачання населення густозаселених урбанізованих територій.
	2.9.5. Завершення будівництва метрополітену у м.Дніпро
	2.9.6. Створення умов для відновлення та розвитку авіаційного транспорту, зокрема, будівництво нового міжнародного аеропорту у Дніпропетровській області
	2.9.7. Будівництво авіаційно-вантажного терміналу
	2.9.8. Розвиток швидкісного внутрішньообласного та зовнішнього залізничного сполучення
	2.9.9. Розбудова сполучення і розвиток транспортних коридорів до кордону з країнами-партнерами ЄС (з фокусом на залізничний транспорт)
	2.9.10. Модернізація та розвиток вуличної інфраструктури (освітлення, пішохідних зон)
	2.9.11. Покращення житлових умов жителів області
	2.9.12. Будівництво та поширення соціального житла, зокрема вирішення проблем з житлом для ВПО
	2.9.13. Сприяння індивідуальному житловому будівництву, насамперед у сільській місцевості
	2.9.14. Розроблення містобудівної документації та впровадження сучасних практик містопланування з урахуванням принципів інклюзивності та безбар'єрності
	2.9.15. Створення зон відпочинку, реконструкція парків, скверів, зелених зон
	2.9.16. Будівництво, реконструкція та ремонт об'єктів житлово-комунального господарства
	2.9.17. Будівництво, модернізація та реконструкція мереж водопостачання та водовідведення
2.10. Забезпечення згуртованості населення	2.10.1. Реалізація проєктів та здійснення заходів щодо зміцнення соціальної згуртованості населення на регіональному і місцевому

з урахуванням викликів від наслідків війни	рівнях
	2.10.2. Розроблення заходів для превенції потенційних конфліктів у повоєнний період
	2.10.3. Протидія гібридним впливам агресора, проведення інформаційних кампаній
	2.10.4. Відбудова руйнувань війни за принципом «Build Back Better»
	2.10.5. Участь у відбудові значно зруйнованих регіонів України на основі міжрегіональної співпраці
	2.10.6. Розвиток національно-патріотичного виховання, посилення декомунізації та формування національної ідентичності
Стратегічна ціль 3. Розбудова ефективного регіонального та місцевого врядування	
3.1. Розвиток інституційної спроможності органів публічної влади з урахуванням кращих практик ЄС	3.1.1. Сприяння запровадженню місцевої статистики, створення інструментів для збору, зберігання та обробки даних місцевої статистики, зокрема гендерно дезаггредованих
	3.1.2. Забезпечення застосування принципу ГРСІ до процесів стратегічного планування та бюджетування, залучення до цих процесів представників вразливих груп населення
	3.1.3. Створення умов для ефективної взаємодії органів місцевого самоврядування різних рівнів, спрямованої на відбудову та комплексний розвиток області в умовах адаптації до нових соціально-економічних викликів
	3.1.4. Сприяння удосконаленню професійних знань, умінь, навичок державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, зокрема у сфері стратегічного планування, надання публічних по-слуг, бюджетування, в т.ч. гендерно орієнтованого, і залучення інвестицій
	3.1.5. Відновлення функціонування та забезпечення стабільного фінансування, методологічної та організаційної підтримки діяльності агенції регіонального розвитку
3.2. Розвиток співробітництва та ефективне управління публічними інвестиціями	3.2.1. Організація ефективної роботи Дніпровсько-Кам'янської агло-мерації як полюсу зростання, зокрема налагодження ефективної взаємодії населених пунктів агломерації та з суміжними громадами
	3.2.2. Сприяння розбудові партнерства та обміну досвідом між органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами регіональної політики щодо ефективності управління та впровадження інноваційних методів роботи
	3.2.3. Розвиток міжнародного територіального співробітництва, зокрема міжтериторіального, шляхом розбудови міжнародних партнерств, створення умов для укладення угод ОМС про міжтериторіальне співко-бітництво з іноземними партнерами, зокрема з муніципалітетами ЄС
	3.2.4. Запровадження нових підходів до управління публічними інвестиціями у документах стратегічного планування
	3.2.5. Сприяння залученню коштів міжнародної технічної допомоги та міжнародних фінансових організацій для реалізації публічних інвес-тиційних проєктів для відновлення та розвитку територіальних громад

Стратегічна ціль 4. Енергетична, цивільна та екологічна безпека як основа розвитку регіону	
4.1. Забезпечення стійкості регіону	4.1.1. Визначення органів, відповідальних за координацію діяльності суб'єктів забезпечення національної стійкості на регіональному та місцевому рівнях
	4.1.2. Створення механізму інституційного забезпечення національної системи стійкості, зокрема регіональної мережі аналітично-експертних, наукових та навчально-методичних центрів розвитку стійкості
	4.1.3. Узгодження процедур реагування на кризові ситуації та удосконалення процедур кризового менеджменту
	4.1.4. Поглиблення міжрегіонального та міжнародного співробітництва у сфері забезпечення стійкості з урахуванням регіональних безпекових процесів
4.2. Покращення екологічної ситуації в регіоні	4.2.1. Відновлення та розвиток територій, які постраждали внаслідок руйнування греблі Каховської гідроелектростанції
	4.2.2. Запровадження комплексного екологічного моніторингу області
	4.2.3. Поліпшення екологічного та водогосподарського стану малих та середніх річок області
	4.2.4. Організація ремонту та реконструкції очисних споруд для населення та контроль за промисловими підприємствами
	4.2.5. Збереження та розширення природних територій та об'єктів природно-заповідного фонду
	4.2.6. Упровадження комплексної та ефективної системи управління відходами на території області
	4.2.7. Будівництво сміттепереробних заводів, полігонів ТПВ з сортувальними лініями
	4.2.8. Організація заходів із підвищення обізнаності мешканців щодо впливу на екологію їх діяльності
	4.2.9. Ревіталізація індустріальних територій (у т.ч. місць видобутку корисних копалин)
	4.2.10. Зміцнення сховищ небезпечних промислових відходів для убезпечення від техногенних ризиків
	4.2.11. Залучення інвестицій у перероблення промислових відходів, включаючи відходи високого рівня небезпеки
4.3. Забезпечення енергетичної безпеки та самодостатності регіону	4.3.1. Розвиток генерації електричної енергії з відновлюваних джерел та застосування установок зберігання енергії
	4.3.2. Розвиток розподіленої генерації електричної енергії в територіальних громадах
	4.3.3. Розвиток енергетичних кластерів та виробництва біогазу
	4.3.4. Розроблення та впровадження муніципальних та регіональних енергетичних планів
	4.3.5. Модернізація, адаптивність та декарбонізація систем централізованого теплопостачання
	4.3.6. Реалізація проєктів із збільшення енергетичної ефективності будівель житлового фонду
4.4. Створення	4.4.1. Сприяння збільшенню фонду захисних споруд цивільного

безпечного середовища	захисту з урахуванням принципів інклюзивності та безбар'єрності
	4.4.2. Сприяння розвитку систем оповіщення та інформування населення про загрозу виникнення надзвичайних ситуацій
	4.4.3. Сприяння утворенню у територіальних громадах центрів безпеки як інтегрованих структур з єдиною комунікацією
	4.4.4. Сприяння створенню (відновленню) безпечових умов в територіальних громадах шляхом впровадження та реалізації проєкту “Поліцейський офіцер громади”
	4.4.5. Сприяння утворенню органами місцевого самоврядування та забезпечення функціонування у територіальних громадах пожежно-рятувальних підрозділів місцевої та добровільної пожежної охорони (зокрема у складі центрів безпеки)
	4.4.6. Забезпечення безпеки та захищеності об'єктів критичної інфраструктури, зокрема: стійке постачання продовольства, водопостачання, енергопостачання, постачання теплової енергії; стійке функціонування транспортних систем

Джерело: проєкт оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року

1.4. Зв'язок проєкту Стратегії з іншими документами державного планування

Проєкт Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року узгоджується із ЗУ «Про засади державної регіональної політики» №156-VIII від 05.02.2015, «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» №2389-IX від 09 липня 2022 року; Програмою діяльності КМУ, затвердженою Постановою КМУ №849 від 29.09.2019; з постановою КМУ від 04.08.2023 №816 «Деякі питання розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації та проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів»; з положеннями та завданнями Указу Президента України «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 р.»; методикою розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації, затвердженою наказом Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України №79 від 31.03.2016; Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2027 року, затвердженою постановою КМУ №695 від 5 серпня 2020 р. із змінами, затвердженими постановою КМУ №940 від 13 серпня 2024 р.

Оновлення Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року необхідна перш за все для узгодженості з Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2027 року, актуалізація якої счинена перш за все необхідністю врахування:

- –наслідків повномасштабної війни рф проти України та їх впливу на територіальні громади та регіони, підвищення ролі безпеки та стійкості до зовнішніх чинників;

- набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС, поглиблення ступеня виконання положень Угоди про асоціацію між Україною і ЄС та її державами-членами та переходу до початку переговорів про вступ України до ЄС;

- рекомендацій Організації економічного співробітництва та розвитку щодо необхідності оновлення Стратегії для забезпечення її зв'язку з процесом відновлення України;

- внесення змін до ЗУ «Про засади державної регіональної політики»;
- кліматичних зобов'язань України, зокрема щодо:
- зниження викидів парникових газів на 65% до 2030 року порівняно з 1990 роком (Другий Національно визначений внесок України до Паризької угоди);

- відмови від використання вугілля на державних електростанціях до 2035 року (COP26, вступ до платформи Powering Past Coal Alliance (PPCA);

- скорочення викидів метану на 30% до 2030 року від рівня 2020 року (COP26, долучення до ініціативи Global Methane Pledge) та ін., які формують три стратегічні цілі актуалізованої Державної стратегії регіонального розвитку до 2027 року:

I.Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах;

II.Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів;

III.Розбудова ефективного багаторівневого врядування.

Проте залишається під питанням узгодженість механізмів реалізації запропонованих проектом оновленої Стратегії ініціатив із існуючою в державі системою програмно-цільового бюджетування та фінансування заходів. Стратегія сама по собі як інструмент планування регіонального розвитку не підлягає фінансуванню з обласного чи державного бюджету, тому Стратегія має реалізовуватись через програми соціально-економічного розвитку, цільові регіональні програми, проекти розвитку.

Таблиця 1.3. Зв'язок Цілей сталого розвитку та стратегічних цілей проекту оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року

Глобальні Цілі сталого розвитку	Стратегічні цілі проекту Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 р			
	1.Підвищення рівня конкурентоспроможності Дніпропетровської області	2.Забезпечення інтегрованого розвитку територій та підвищення якості публічних послуг задля збереження та розвитку людського капіталу	3.Розбудова ефективного регіонального та місцевого врядування	4.Енергетична, цивільна та екологічна безпека як основа розвитку регіону
1. Подолання бідності	++	++	-	-
2. Подолання голоду, розвиток сільського господарства	++	+	-	+
3. Міцне здоров'я і благополуччя	-	++	-	++
4. Якісна освіта	-	++	-	-
5. Гендерна рівність	-	++	+	-
6. Чиста вода та належні санітарні умови	-	++	-	++
7. Доступна та чиста енергія	+	+	-	++
8. Гідна праця та економічне зростання	++	++	+	-
9. Промисловість, інновації та інфраструктура	++	+	-	+
10. Скорочення нерівності	+	++	+	-
11. Сталий розвиток міст і громад	++	++	++	+
12. Відповідальне споживання та виробництво	+	+	-	++
13. Пом'якшення наслідків зміни клімату	+	+	-	++
14. Збереження морських ресурсів	-	-	-	+
15. Захист та відновлення екосистем суші	+	+	-	++
16. Мир, справедливість та сильні інститути	+	+	++	-
17. Партнерство заради сталого розвитку	+	+	++	+

Примітка: «++» – сильний зв'язок, «+» - опосередкований зв'язок, «-» - відсутність зв'язку. Джерело: власні напрацювання

В основі досягнення цілей Стратегії є створення на основі її пріоритетів Плану реалізації Стратегії на новій, інноваційній для української системи

регіонального розвитку, основі – як взаємоузгодженого у просторі та часі набору конкретних проектів та заходів регіонального розвитку.

Таким чином всім конкретним пропонованим Стратегією заходам мають відповідати технічні завдання Плану реалізації, які, в свою чергу, для забезпечення їх виконання повинні бути включені у відповідні регіональні програми. Виходячи з того, що підставою для виконання Стратегії стане саме План її реалізації, можна стверджувати, що цей документ також має підлягати SEO, адже саме він деталізуватиме, яким чином досягатимуться стратегічні та операційні цілі Стратегії.

З огляду на участь в глобальних процесах сталого розвитку в 2017 році Україна адаптувала 17 Цілей сталого розвитку (Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна»).

Згідно з Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. №722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» зазначені Цілі сталого розвитку України є орієнтирами для розроблення проектів прогнозних і програмних документів.

Найбільше узгоджена з цілями сталого розвитку Стратегічна ціль «2.Забезпечення інтегрованого розвитку територій та підвищення якості публічних послуг задля збереження та розвитку людського капіталу» проекту оновленої Стратегії, яка має сильний чи опосередкований зв'язок зі всіма цілями сталого розвитку, окрім цілі «14.Збереження морських ресурсів», яка не має відношення до Дніпропетровської області (таблиця 1.3).

Стратегічна ціль «1.Підвищення рівня конкурентоспроможності Дніпропетровської області» має сильний чи опосередкований зв'язок з 12-ма цілями сталого розвитку, окрім цілей «3. Міцне здоров'я і благополуччя», «4. Якісна освіта», «5. Гендерна рівність» та «6. Чиста вода та належні санітарні умови», які не мають з нею зв'язку, але й не суперечать їй, та цілі «14. Збереження морських ресурсів», яка не має відношення до Дніпропетровської області.

Стратегічна ціль «3. Розбудова ефективного регіонального та місцевого врядування» здебільшого нейтральна до цілей сталого розвитку, окрім цілей «11. Сталий розвиток міст та громад», «16. Мир, справедливість та сильні інститути» та «17. Партнерство заради сталого розвитку», з якими вона має сильний зв'язок, і «5. Гендерна рівність», «8. Гідна праця та економічне зростання» та «10.Скорочення нерівності», з якими вона має опосередкований зв'язок.

Стратегічна ціль «4. Енергетична, цивільна та екологічна безпека як основа розвитку регіону» проекту оновленої Стратегії має сильний чи опосередкований зв'язок з 11-ма цілями сталого розвитку, окрім цілей «1. Подолання бідності», «4. Якісна освіта», «5. Гендерна рівність», «8. Гідна праця та економічне зростання», «10. Скорочення нерівності» та цілі «16. Мир, справедливість та сильні інститути», які не мають з нею зв'язку, але й не суперечать їй.

Такі зв'язки свідчать, що проект оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року відповідає баченню орієнтирів досягнення Україною Цілей сталого розвитку на період до 2030 року.

При цьому ціль сталого розвитку «11. Сталий розвиток міст і громад» демонструє сильний зв'язок з стратегічними цілями проекту оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027, ціль «17. Партнерство заради сталого розвитку» – опосередкований зв'язок зі всіма цілями проекту оновленої Стратегії, а ціль «14. Збереження морських ресурсів» не відноситься до Дніпропетровської області.

2. Характеристика поточного стану довкілля, у тому числі здоров'я населення та прогнозні зміни цього стану, якщо документ державного ланування не буде затверджено (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень)

Природні умови Дніпропетровської області сприятливі для діяльності людини. Дніпропетровщина відзначається підземними багатствами та сприятливим кліматом, водними ресурсами, родючими ґрунтами та є важливим регіоном України зі значним економічним і культурним потенціалом. Завдяки багатим природним ресурсам, а Дніпропетровська область є одним з найбагатших регіонів країни на корисні копалини, концентруючи близько 50% їх загальнодержавних запасів із більшою ніж втричі забезпеченістю ними в порівнянні із середньодержавним рівнем, є ключовим регіоном для видобутку мінеральної сировини в Україні та робить значний внесок в національну економіку, зокрема через промисловість, сільське господарство та транспорт, так як межує з п'ятьма іншими регіонами та через розгалужену транспортну мережу виступає ключовим логістичним вузлом із центром у місті Дніпро.

Особливістю регіону є те, що кризові ситуації не локалізовані по території, а охоплюють цілі промислові агломерації, басейни видобутку корисних копалин і території прилеглих до них інших областей.

Екологічні проблеми в області пов'язані з підвищеним рівнем забруднення атмосферного повітря. Промислові підприємства гірничо-металургійного, паливно-енергетичного, хімічного комплексів і транспорт є основними джерелами забруднення повітряного басейну.

Основними галузями економічної діяльності області є добувна та гірничо-збагачувальна промисловість, виробництво електричної енергії, металургія, хімічне виробництво, машинобудування та сільське господарство.

Дніпропетровщина впродовж 2014 – 2020 років залишалася провідним виробником в Україні окремих видів продукції, зокрема металургії, чавуну, сталі та прокату, трубної продукції та залізничних коліс.

Найбільше експорту забезпечують чорні метали та вироби з них, мінеральна продукція та жири і олії тваринного або рослинного походження.

Пріоритетними напрямками діяльності сільськогосподарських підприємств області є вирощування зернових, технічних та овочевих культур, виробництво м'яса та молочної продукції і яєць.

Всі складові довкілля (атмосферне повітря, водні та земельні ресурси) зазнають антропогенного навантаження, що супроводжується збільшенням обсягів викидів в атмосферу та скидів у поверхневі водні об'єкти зворотних вод підприємств, накопиченням відходів усіх класів небезпеки.

Клімат. Клімат Дніпропетровської області помірно-континентальний (рис. 1.1). Ступінь континентальності збільшується з південного заходу на схід,

що підтверджується збільшенням у цьому напрямку амплітуди добових та річних температур повітря.

Однією з особливостей клімату Дніпропетровщини є значні коливання погодних умов з року в рік. Помірно вологі роки змінюються різко посушливими, які нерідко посилюються дією суховіїв. Взагалі клімат характеризується відносно холодною зимою з нестійким сніговим покривом та жарким, посушливим літом.

Сучасний клімат Дніпропетровщини, як і України, характеризується як потепління, яке супроводжується деяким збільшенням річної суми опадів.

Рисунок 2.1. Кліматичні умови Дніпропетровської області

Джерело: Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Дніпропетровській області за 2023 рік [68]

Середня річна температура повітря, як головна характеристика глобального потепління, в порівнянні зі стандартним кліматичним періодом 1961–1990 рр. зросла на 1,0°C. Потепління більш значне в зимові та літні місяці.

Найбільш збільшилася середня місячна температура січня по області на 1,9°C. Поступове зростання температури місяців простежується в листопаді і грудні (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1. Відхилення середньо-обласних значень середніх місячних температур повітря за період 1991 – 2020 рр. від стандартної кліматичної норми за 1961 – 1990 рр.

Місяць	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Рік
Відхилення, °C	+1,9	+1,4	+1,6	+0,7	+0,4	+0,9	+1,4	+1,4	+0,8	+0,9	+0,1	+0,3	+1,0

Джерело: Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Дніпропетровській області за 2023 рік. – Дніпропетровськ, 2024. – 386 с. іл. [68]

Середня температура повітря за рік по області становить 9,2 – 10,5°C тепла. Середня температура січня (найхолоднішого місяця) становить мінус 2,4 – 3,9°C, середня температура липня (найтеплішого місяця) плюс 22,1 – 23,5°C.

Абсолютний мінімум температури повітря по області відмічався у січні 1940 року і становив 32,5 – 38,2°C морозу, а абсолютний максимум відмічався у серпні 2010 року 39,4 – 40,5°C, а по АМСЦ Дніпро 40,9°C.

Зимовий період на Дніпропетровщині триває 87 – 99 днів з 27 листопада – 1 грудня, коли відбувається стійкий перехід середньої добової температури повітря через 0°C у бік похолодання і починається зима, до 25 лютого – 5 березня, коли відбувається стійкий перехід середньої добової температури повітря через 0°C у бік потепління – починається весна. Взимку, зазвичай, спостерігаються відлиги, кількість днів з якими за період грудень – лютий по області коливається від 45 до 56.

Літній період (із середніми добовими температурами повітря 15°C і вище) триває в області 121 – 136 днів з 12 – 17 травня до 15 – 25 вересня.

Середня обласна кількість опадів за рік становить 525 мм, змінюючись по території від 453 до 585 мм. Кількість опадів по роках змінюється від 253 до 914 мм.

У теплий період року (квітень – жовтень) опадів випадає 294 – 357 мм або 60 – 68% від річної кількості. У найбільш посушливі роки їх випадає в півтора – два рази менше. Недобір опадів порівняно з нормою, особливо в сукупності з високими температурами, обумовлює засуху.

Відносна вологість повітря коливається по області від 60% у теплий період року до 88% у холодний період, а кількість днів із відносною вологістю повітря 30% та менше за період квітень – жовтень становить здебільшого 31 – 54.

Режим зволоження території області створює в цілому позитивний баланс вологи в ґрунті. Але значну повторюваність мають ґрунтові засухи, які негативно впливають на розвиток сільсько-господарських культур. Тривале

бездощів'я, що нерідко спостерігається у період активної вегетації рослин, посилює сухість повітря.

Зазначені зміни температурного режиму призводять до змін у розвитку природних процесів – встановлення і руйнування снігового покриву, тобто до зміни тривалості сезонів року, переходу середньодобової температури повітря через певні межі (0,5°C, 10°C і 15°C).

Сніговий покрив на переважній частині території області утворюється в другій та третій декадах грудня, а руйнується у третій декаді лютого. Загальна тривалість залягання снігового покриву за зиму становить по області 43 – 74 днів, середня найбільша висота снігу за зиму за даними снігомірної зйомки 12 – 19 см, тоді як максимальна висота його в окремі роки досягає 32 – 64 см. В останні десятиріччя досить часто відмічаються роки без сталого снігового покриву, або взагалі безсніжні зими.

Встановлення снігового покриву відбувається в окремі роки раніше середніх багаторічних дат, проте він, як правило, не зберігається на протязі зими або не встановлюється зовсім. Досить часто 20 – 40%, на півдні області 50 – 65% відзначаються роки без стійкого снігового покриву, або взагалі безсніжні зими.

Вітровий режим області обумовлений загальними циркуляційними факторами південного сходу країни. Переважаючий напрямок вітру за рік – східний, північний і північно-східний.

Середня за рік швидкість вітру за даними метеостанцій характерна для рівнинної місцевості й становить по області 2,1 – 4,3 м/с. Середня місячна швидкість вітру змінюється протягом року від 1,6 – 2,2 м/с в липні та серпні до 2,8 – 4,9 м/с в березні. Максимальна швидкість в окремі дні може досягати 33 – 40 м/с.

Серед несприятливих для основних галузей економіки, сільськогосподарського комплексу явищ погоди на території області відмічаються град, сильний вітер, дуже сильний дощ та зливи, гроза, град, ожеледь, ожеледиця, заморозки та інші.

Середня багаторічна дата перших осінніх заморозків по області у повітрі 05 – 15 жовтня, а останніх весняних заморозків 15 – 26 квітня. Найпізніший весняний заморозок у повітрі зафіксовано 21 травня 2002 року, а на ґрунті 27 травня 2001 року.

Найбільш ранній осінній заморозок у повітрі відмічався 19 вересня 1987 року, а на ґрунті – 9 вересня 1991 та 1998 років.

Адаптація до зміни клімату. Зміна клімату є найсуттєвішим глобальним екологічним викликом ХХІ сторіччя, що стоїть перед людством у місцевому, субнаціональному, регіональному та міжнародному вимірах, та є ключовим компонентом довгострокового глобального реагування на зміну клімату задля захисту людей, засобів до існування та екосистем.

Згідно з метеорологічними даними на території України, як і у всьому світі, спостерігається тенденція до підвищення температури повітря і

збільшення частоти та тривалості періодів з високими температурами повітря, що суттєво впливає на здоров'я та життєдіяльність людей, на галузі економіки, зокрема, енергетику, транспорт, сільське та лісове господарство. Підвищення температури повітря призводить, зокрема, до збільшення частоти та інтенсивності таких конвективних явищ, як гроза, злива, град, шквали.

Зміни клімату в Дніпропетровській області, як і в інших регіонах України, характеризуються кількома ключовими тенденціями:

підвищенням середньої температури за останні десятиліття, зими стають м'якшими, а літо теплішим, що впливає на місцеві екосистеми і сільське господарство. Відповідно до Стратегії адаптації до зміни клімату для Дніпропетровської області очікується зростання середньої температури повітря як річної, так і по центральним місяцям сезонів;

зміною тривалості сезонів. Вегетаційний період для рослин стає довшим через більш ранній прихід весни і пізніший прихід осені, це може вплинути на місцеве сільське господарство, зокрема на строки посіву і збору врожаю;

зміною біорізноманіття. Через зміну кліматичних умов відбувається міграція видів та зміни в екосистемах;

ерозією ґрунтів через зміни кількості опадів та їх інтенсивності, що впливає на сільське господарство і лісові екосистеми.

У зв'язку із збільшенням впродовж останнього десятиліття кількості посушливих днів у поєднанні із зростанням температури повітря підвищився ризик виникнення пожеж в області.

Одним з факторів, який суттєво впливає на зміну клімату та створює велику загрозу довкіллю, є захоронення відходів на полігонах. На полігони та сміттєзвалища припадає щонайменше п'ята частина світових викидів метану. Обсяги надходження метану в атмосферне повітря залежать від наявності ефективної системи управління відходами.

Значно скоротити обсяги потрапляння цього парникового газу в атмосферне повітря цілком можливо шляхом впровадження сучасних технологій управління відходами, починаючи від процесу збирання та сортування відходів, і закінчуючи їх переробленням та захороненням.

З метою створення та забезпечення належного функціонування регіональної системи поводження з відходами за європейськими стандартами в області відповідно до розпорядження КМУ від 20.02.2019 №117-р «Про затвердження Національного плану управління відходами до 2030 року» розроблено Регіональний план управління відходами в Дніпропетровській області.

Запровадження управління відходами є реальними способами пом'якшити зміну клімату.

Адаптація лісового господарства до зміни клімату має свою специфіку, зумовлену тим, що, по-перше, – управлінські рішення щодо адаптації лісів охоплюють значні часові проміжки – десятиліття і навіть століття, а, по-друге, адаптуватися потрібно до абсолютно нових кліматичних умов, які не існували в

минулому і для яких відсутній попередній досвід ведення лісового господарства. Тому необхідно збільшення лісистості та реформа управління лісовим господарством.

Негативний вплив від змін клімату матиме транспортна та енергетична інфраструктура, а також здоров'я населення через збільшення кількості випадків хвороб, зменшення продуктивності праці та передчасні смерті. Такі можливі наслідки вимагають спрямування зусиль не лише на боротьбу із зміною клімату, а і на адаптацію до її наслідків.

Рішення з питань зміни клімату повинні ґрунтуватися на економічних і наукових аргументах та охоплювати всі сфери економіки, включаючи енергетику, промисловість, агропромисловий комплекс, транспорт, водне господарство, лісове та житлово-комунальне господарство, землекористування, а також охорону здоров'я, збереження екосистем, рибне господарство, через зміни температур та кількості опадів – на туристичну галузь тощо.

Розпорядженням КМУ від 07.12.2016 №932-р Уряд схвалив Концепцію реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року. Документом, зокрема, передбачається визначення підстав для розроблення проектів законів та інших нормативно-правових актів для різних складових державної політики у сфері зміни клімату. Також акт визначає основні напрямки реалізації Концепції. А саме, зміцнення інституційної спроможності щодо формування і забезпечення реалізації державної політики у цій сфері, запобігання зміні клімату через скорочення антропогенних викидів і збільшення абсорбції парникових газів та забезпечення поступового переходу до низьковуглецевого розвитку держави, адаптація до зміни клімату. Це – перший національний стратегічний документ у сфері боротьби зі зміною клімату. Він враховує основні положення Паризької угоди, де Україна є повноправною стороною. З метою реалізації Концепції розпорядженням КМУ від 06.12.2017 №878-р затверджено План заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року. Планом передбачено здійснити ряд конкретних заходів щодо формування, забезпечення і реалізації державної політики в сфері зміни клімату та поступового переходу до низьковуглецевого розвитку держави, належного врегулювання діяльності із запобігання зміні клімату через скорочення антропогенних викидів та збільшення абсорбції поглиначами парникових газів, діяльності з адаптації до зміни клімату.

Тому відповідно до статті 14 ЗУ «Про основні засади державної кліматичної політики» «...органи місцевого самоврядування у межах своїх повноважень забезпечують включення заходів щодо пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптації до неї до стратегій розвитку територіальних громад та планів заходів їх реалізації...».

Для цього в Дніпропетровській області діє обласна комплексна програма (стратегія) екологічної безпеки та запобігання змінам клімату на 2016–2025 роки. Зокрема, на 2025 рік нею передбачено (неповний перелік):

- Нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт споруд, придбання та впровадження установок, обладнання, техніки, машин, механізмів та устаткування для збирання, перевезення, оброблення побутових відходів та відходів, що утворилися через пошкодження (руйнування) будівель та споруд унаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведення робіт з ліквідації їх наслідків;

- Ліквідація несанкціонованих сміттєзвалищ;
- Відновлення лісів;
- Розроблення технологій, обладнання та здійснення заходів для очищення, відновлення забруднених земель, а також земель, засмічених промисловими, побутовими та іншими відходами, у т.ч. в рамках державно-приватного партнерства.

Крім тому для адаптації до змін клімату в Дніпропетровській області необхідно проводити:

Моніторинг кліматичних параметрів і природних явищ;

Будівництво і модернізацію гідротехнічних споруд для захисту від повеней;

Впровадження агротехнологій, що підвищують стійкість до посух і ерозії ґрунтів;

Лісовідновлювальні роботи і захист лісових екосистем для запобігання ерозії і збереження біорізноманіття;

Інформування населення про зміни клімату та необхідність адаптації до них.

Приклад потенційних заходів, які можуть бути впроваджені громадою:

- **управління водними ресурсами:** розробка стратегій для ефективного управління водними ресурсами, включаючи дренажні системи та зелені покриття, які дозволяють воді просочуватися в землю;

- **природоорієнтовані рішення:** впровадження проектів створення дощових садків і зеленої інфраструктури, які допомагають утримувати вологу і зменшують теплове навантаження;

- **використання відновлюваних джерел енергії:** сонячних панелей та теплових насосів, а також розвиток зеленої інфраструктури, наприклад, озеленення територій;

- **тренінги для мешканців,** спрямованих на підвищення рівня екологічної свідомості громадян (зокрема, з питань використання альтернативних джерел енергії, теплових насосів, необхідності заключення договорів на централізоване вивезення ТПВ та ін.).

Крім того, збройна агресія російської федерації проти України перешкоджає ефективному впровадженню державної кліматичної політики в Україні і призводить до незворотних наслідків не лише для України, а і для всього європейського континенту та світу, адже внаслідок війни виникають додаткові викиди парникових газів, триває руйнування екосистем.

Війна призвела до цілого ряду небезпечних впливів на всі складові навколишнього природного середовища. Основна небезпека для навколишнього природного середовища в умовах воєнних дій пов'язана з ризиком забруднення через пошкодження промислових підприємств та інфраструктурних об'єктів внаслідок влучання боєприпасів або аварійне порушення їх роботи через припинення електропостачання, водопостачання, газопостачання, порушень технологічних процесів тощо.

Відбувається забруднення внаслідок руйнування транспортної і промислової інфраструктури, що призводить до масштабних розливів нафтопродуктів та інших небезпечних речовин. Зупинилася діяльність низки видобувних підприємств, що призвело до дефіциту корисних копалин. Під питанням залишається стан родовищ та можливість їх подальшої розробки. Сукупність цих негативних факторів в свою чергу призводить до зниження спроможності регіону реагувати на кліматичні зміни.

Разом зі знищенням природних ландшафтів відбуваються впливи на клімат та погіршення здатності територій до пом'якшення впливу на них глобальної зміни клімату й адаптації, особливо в східних та південних областях, які й раніше вважалися найбільш уразливими в контексті кліматичних змін.

Масштабні пожежі, що виникають внаслідок ракетних та артилерійських обстрілів території України російськими військами на нафтопереробних заводах та нафтобазах, об'єктах інфраструктури, промислових об'єктах, у житлових кварталах призводять до потужних викидів в атмосферу забруднюючих речовин, у тому числі парникових газів – двоокису вуглецю, метану та закису азоту. Потужними джерелами викидів цих же речовин, а також водяної пари є детонація боєприпасів, пересування великої кількості військової та допоміжної техніки (вантажних машин), яка працює на дизельному паливі, активне застосування авіації. Пересування важкої техніки, будівництво фортифікаційних споруд, бойові дії значно пошкоджують ґрунтовий покрив, у тому числі знижується його здатність до накопичення (секвестрація) вуглецю з атмосферного повітря. Лісові пожежі внаслідок обстрілів, знищення дерев для будівництва фортифікаційних споруд, вигорання трав'янистої рослинності істотно знижують здатність рослинного покриву на території поглинати двоокис вуглецю.

Руйнування Каховської ГЕС у червні 2023 р. стало масштабною техногенною катастрофою. Наслідки підриву росіянами дамби Каховської ГЕС призвели до інтенсифікації ерозійних процесів. Нестача води для зрошення найближчими роками суттєво змінить водно-повітряний баланс родючих чорноземів. За умов спекотного клімату підсихання верхньої частини ґрунту призводитиме до його розтріскування і подрібнення, викликаючи запилення, яке за умов зростання сили вітрів, провокуватиме періодичні прояви вітрової ерозії.

Для Нікопольського та Криворізького районів, де без зрошення залишилися 9 зрошувальних систем площею 50 тис. га, наслідки посухи можуть призвести до деградації засушливих ґрунтів, через яку втрачаються родючі землі, пасовища та ліси.

Це процес тривалої зміни ґрунту, рослинності й зниження біологічної продуктивності.

При цьому у період відбудови також передбачається збільшення викидів парникових газів. Важливо здійснювати повоєнну відбудову, дотримуючись принципів “відбудувати краще” та “відбудувати екологічніше”, що насамперед означає нижчі обсяги викидів від самого процесу відбудови, а також від відбудованих об’єктів у майбутньому - об’єктів інфраструктури, будинків, промисловості, сільського господарства. Відповідні принципи вже сьогодні повинні закладатися в усі проекти відновлення, для реалізації яких область потребуватиме залучення міжнародних грантів, гарантій та інвестицій. Проекти з відбудови інфраструктурних та енергетичних об’єктів, будівель повинні бути пріоритетом.

2.1. За станом атмосферного повітря

Основним джерелом забруднення атмосфери є антропогенна діяльність - промислові викиди, автомобільний транспорт, сільське господарство тощо. Забруднення повітря, води та ґрунту спричиняє зниження якості середовища, призводить до вимирання видів, зміни екологічних взаємозв’язків та порушення природних екосистем.

Забруднення атмосферного повітря за ступенем небезпеки для живих організмів посідає перше місце, адже живі істоти використовують повітря значно активніше ніж воду і їжу.

Основними викидами в області є діоксид та ін. сполуки сірки. Живі організми надзвичайно чутливі, як до діоксиду сірки, так і до сірчистої та сірчаної кислот, що утворюються при контакті цього оксиду з вологою в атмосфері. Діоксид сірки розноситься на великі відстані, випадаючи в остаточному підсумку у вигляді дощів з кислою реакцією.

При тому, що серед екологічних проблем області чільне місце займає підвищений рівень забруднення атмосферного повітря, спричинений діяльністю промислових підприємств гірничо-металургійного, паливно-енергетичного, хімічного комплексів і транспорту, які є основними джерелами забруднення повітряного басейну області, спостерігається зменшення викидів від їх стаціонарних джерел за останні 10 років.

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря в Дніпропетровській області протягом 2016 – 2023 років наведена у таблицях 2.2 – 2.3.

Таблиця 2.2. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел забруднення.

Викиди по області	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
<i>Загальна кількість викидів в атмосферне повітря, тис. т, в т.ч.</i>	965,6	790,0	747,3	708,2	660,7	671,1	328,9*	385,1*
<i>- від стаціонарних джерел забруднення, тис. т</i>	833,0	657,3	614,3	576,9	534,7	537,6**	328,9**	385,1**
<i>- від пересувних джерел забруднення, тис. т</i>	132,6	132,7	133,0	131,3	126,0	133,5**	***	***

* - без урахування викидів від пересувних джерел; ** - попередні статистичні дані. Інформація сформована на основі фактично поданих підприємствами звітів. Дані можуть бути уточнені; *** - статистична інформація відсутня.

Джерело: Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Дніпропетровській області за 2023 рік. – Дніпропетровськ, 2024. – 386 с. іл. [68]

Динаміка викидів найпоширеніших забруднюючих речовин протягом 2017 – 2023 років по Дніпропетровській області представлені в таблиці 2.4.

Причини забруднення атмосфери – використання технологій, велика частка яких не відповідає сучасним екологічним вимогам, із значною часткою морально застарілого і фізично зношеного устаткування, у т.ч. внаслідок обмеження енергопостачання, яке не здатне працювати в межах екологічних і санітарних норм, невиконання у встановлені терміни заходів щодо зниження обсягів викидів до нормативного рівня, низькі темпи впровадження сучасних технологій очищення викидів, відсутність ефективного очищення викидів підприємств від газоподібних домішок, відсутність нормативних санітарно-захисних зон між промисловими та житловими районами, невиконання у встановлені терміни атмосферно-захисних заходів щодо зниження шкідливих викидів, низький рівень експлуатації пилогазоочисних споруд.

Таблиця 2.3. Динаміка викидів в атмосферне повітря за щільністю та обсягами питомих викидів

Роки	Викиди в атмосферне повітря, тис. т, у т.ч.			Щільність викидів у розрахунку на 1 км², кг	Обсяги викидів у розрахунку на 1 особу, кг
	<i>Всього</i>	<i>стаціонарними джерелами</i>	<i>пересувними джерелами²</i>		
2012	1173,077	961,947	211,1	36750,53	354,64
2013	1143,848	940,500	203,3	35834,84	347,42
2014	1037,075	855,775	181,3	32489,82	316,51
2015	876,600	723,900	152,6	27462,41	269,32
2016	965,600	833,000	132,6	30250,63	298,91
2017	790,000	657,300	132,7	24749,37	244,50
2018	747,300	614,300	133,0	23411,65	233,06

2019	708,200	576,900	131,3	22186,72	222,94
2020	660,700	534,700	126,0	20698,62	210,28
2021 ¹	671,100	537,600	133,5	21024,44	216,73
2022 ¹	328,9**	328,900	*	10305,0**	*
2023 ¹	385,1**	385,100	*	12065,6**	*

* - статистична інформація відсутня; ** - без урахування викидів від пересувних джерел.

1 – попередні статистичні дані. Інформація сформована на основі фактично поданих підприємствами звітів. Дані можуть бути уточнені.

2 – з 2007 р. відображаються дані по автомобільному, залізничному, авіаційному, водному транспорту та виробничій техніці; з 2016 р. – по автомобільному транспорту, розраховані на основі щорічних даних про кінцеве використання палива автомобільним транспортом, наведених у енергетичному балансі України (продуктовому).

Джерело: Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Дніпропетровській області за 2023 рік. – Дніпропетровськ, 2024. – 386 с. іл. [68]

Найбільш екологічно небезпечними видами економічної діяльності щодо забруднення атмосферного повітря в Дніпропетровській області є видобування металевих руд, виробництво електроенергії, чавуну, сталі та феросплавів.

Таблиця 2.4. Динаміка викидів найпоширеніших забруднюючих речовин протягом 2017–2023 років по Дніпропетровській області

Назва забруднюючої речовини	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Речовини у вигляді твердих суспендованих частинок	69,727	75,998	62,104	52,22	56,927	27,687	34,161
Діоксид сірки	33,682	52,359	48,168	60,675	55,121	45,632	71,826
Діоксид азоту	25,844	30,510	28,299	27,042	26,558	16,012	19,459
Оксид вуглецю	695,64	317,841	303,403	274,719	273,038	117,796	120,013

Джерело: Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Дніпропетровській області за 2023 рік. – Дніпропетровськ, 2024. – 386 с. іл. [68]

Значний вплив на атмосферне повітря протягом 2022-2024 років був спричинений збройною агресією росії проти України на території Дніпропетровської області, зокрема внаслідок ракетно–бомбових та артилерійських ударів, і атак БПЛА.

Враховуючи те, що в оновленій Стратегії передбачений ряд прямих та опосередкованих заходів, що сприятимуть зменшенню викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря (таблиця 2.5), у випадку незатвердження проекту оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року очікується збереження існуючих тенденцій зміни викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та збереження негативного впливу на життєдіяльність населення та стан його здоров'я, пов'язаного із викидами забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

Таблиця 2.5. Стратегічні та операційні цілі та їх завдання проекту оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області, спрямовані на зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря

Оперативні цілі	Завдання
Стратегічна ціль 2. Забезпечення інтегрованого розвитку територій та підвищення якості публічних послуг задля збереження та розвитку людського капіталу	
2.9. Забезпечення розвитку інфраструктури та благоустрою територій	2.9.1. Відновлення та розбудова якісних автомобільних доріг загального користування державного значення, оновлення мостів, інженерної інфраструктури
	2.9.2. Відновлення та розбудова якісних автомобільних доріг загального користування місцевого значення, оновлення мостів, інженерної інфраструктури
	2.9.3. Розвиток інфраструктури громадського транспорту та велосипедної інфраструктури в територіальних громадах
	2.9.5. Завершення будівництва метрополітену у м.Дніпро
	2.9.14. Розроблення містобудівної документації та впровадження сучасних практик містопланування з урахуванням принципів інклюзивності та безбар'єрності
2.10. Забезпечення згуртованості населення з урахуванням викликів від наслідків війни	2.9.15. Створення зон відпочинку, реконструкція парків, скверів, зелених зон
	2.10.4. Відбудова руйнувань війни за принципом «Build Back Better»
Стратегічна ціль 3. Розбудова ефективного регіонального та місцевого врядування	
3.1. Розвиток інституцій-ної спроможності орга-нів публічної влади з урахуванням кращих практик ЄС	3.1.1. Сприяння запровадженню місцевої статистики, створення інструментів для збору, зберігання та обробки даних місцевої статистики, зокрема гендерно дезагредованих
Стратегічна ціль 4. Енергетична, цивільна та екологічна безпека як основа розвитку регіону	
4.2. Покращення екологічної ситуації в регіоні	4.2.2. Запровадження комплексного екологічного моніторингу області
	4.2.6. Упровадження комплексної та ефективної системи управління відходами на території області
	4.2.7. Будівництво сміттєпереробних заводів, полігонів ТПВ з сортувальними лініями
	4.2.8. Організація заходів із підвищення обізнаності

	мешканців щодо впливу на екологію їх діяльності
	4.2.10. Зміцнення сховищ небезпечних промислових відходів для забезпечення від техногенних ризиків
	4.2.11. Залучення інвестицій у перероблення промислових відходів, включаючи відходи високого рівня небезпеки
4.3. Забезпечення енергетичної безпеки та самодостатності регіону	4.3.5. Модернізація, адаптивність та декарбонізація систем централізованого теплопостачання
	4.3.6. Реалізація проєктів із збільшення енергетичної ефективності будівель житлового фонду

Джерело: проєкт оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровській області на період до 2027 року та власні напрацювання.

2.2. За екологічною ситуацією в галузі водокористування.

Вода належить до природного ресурсу, без якого неможливе існування живих організмів. Проблема використання водних ресурсів загострюється навіть для районів з високою водозабезпеченістю, що зумовлено постійно зростаючим рівнем забруднення. Залежно від якості природних вод вони можуть бути використані на потреби різних галузей економіки, в т.ч. для забезпечення комунально-побутових, лікувальних та ін. потреб населення. Вода незадовільної якості може стати причиною виникнення багатьох захворювань.

Проблема якості питної води була і лишається вкрай актуальною і надзвичайно гострою, оскільки за ступенем водозабезпечення Україна посідає одне з останніх місць серед країн Європи, а за водоемністю валового внутрішнього продукту перевищує їх у кілька разів. Вочевидь водні ресурси України використовують, а отже, і забруднюють у декілька разів інтенсивніше, ніж в ін. країнах. Ситуація ускладнюється великим об'ємом стічних вод, які утворюються на території України внаслідок урбанізації.

А одним із найважливіших критеріїв навколишнього середовища, що впливає на здоров'я населення, є якість питної води. ВООЗ допускає, що 60% захворювань обумовлені вживанням недоброякісної води.

Високий рівень деградації навколишнього середовища, нагромадження неприпустимих обсягів відходів на невпорядкованих полігонах, значні площі розораних і забруднених земель призводять до погіршення якості поверхневих і підземних вод.

Дніпропетровська область повністю розташована в межах басейну р.Дніпро, яка є головною рікою гідрографічної мережі Дніпропетровщини. Стік річки зарегульований каскадом Дніпровських водосховищ, і в межах області присутні три з них: південна частина Кам'янського та північна частина Дніпровського, а також є вихід до Каховського водосховища, яке обміліло внаслідок зруйнування росіянами Каховської ГЕС. Загальна довжина р. Дніпро в межах області складає 261 км. В межах Кам'янського водосховища – 66 км, в

межах Дніпровського водосховища – 94 км, в межах Каховського водосховища – 101 км.

Найбільшими притоками р.Дніпро, що беруть свій початок за межами області, є: Оріль, Самара, Вовча та Інгулець. Найбільш значними притоками р.Дніпро, басейни яких повністю розташовані у межах області (на правобережжі), є Саксагань, Мокра Сура і Базавлук. Загалом гідрографічна мережа басейну р. Дніпро в межах області представлена 291-ю річкою довжиною більше 10 км, 100-ма водосховищами сумарним об'ємом 945 млн. м³, 3292-ма ставками та 1129-ма озерами сумарним об'ємом 155,1 млн м³, з яких лише 219 озер площею три і більше гектарів.

Область належить до найменш забезпечених водними ресурсами регіонів України.

Водні ресурси Дніпропетровської обл. в середній по водності рік становлять 52,8 млрд. м³, в т.ч.:

місцевий стік, що формується в межах області – 0,825 млрд. м³; запаси підземних вод – 0,381 млрд. м³;

транзитний стік – 51,6 млрд. м³, що включає санітарний стік (майже 15 млрд. м³) та води, що йдуть на постійне поповнення водосховищ і водоспоживання промисловими і сільськогосподарськими підприємствами Дніпропетровської та суміжних областей (37 млрд. м³).

Поверхневий стік малих річок становить 1,6 млрд. м³, в т.ч. місцевий стік – 0,83 млрд. м³.

Локальні джерела не покривають потреб, тому основним джерелом є транзитний стік Дніпра. Існуючі можливості збільшення водоспоживання практично вичерпані, оскільки збільшення обсягів забору води з Дніпра загрожуватиме як екологічному стану річки, так і функціонуванню господарського комплексу місцевостей, розташованих нижче за течією.

Суттєву роль у водозабезпеченні області відіграє міжбасейновий канал „Дніпро – Кривий Ріг”, який розрахований на подачу 41 м³/с води, яка використовуються для потреб населення та промисловості, передусім чорної металургії, електроенергетики, хімії та нафтохімії, подекуди для зрошення сільськогосподарських земель.

З метою ліквідації негативних наслідків, пов'язаних із знищенням Каховської гідроелектростанції, впроваджуються експериментальний проєкт з будівництва магістральних водогонів, реалізація якого планується до 6 червня 2025 року, а саме:

- водогін „р.Інгулець – Південне водосховище” для забезпечення водою м.Кривий Ріг;
- водогін „Марганець – Нікополь – Покров”;
- водогін „Хортиця – Томаківка – Марганець”.

Зважаючи на те, що водні ресурси на території області розподіляються нерівномірно, покриття їх дефіциту частково вирішується за рахунок

перекидання стоку р.Дніпро каналами „Дніпро – Донбас”, „Дніпро – Кривий Ріг”, „Дніпро – Інгулець”, а також водогонами регіонального значення.

Динаміка водокористування наведена в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6. Динаміка водокористування в Дніпропетровській області у 2021-2023 роках

<i>Показники</i>	<i>Одиниця виміру</i>	<i>2021 р.</i>	<i>2022 р.</i>	<i>2023 р.</i>
Забрано води всього із природних джерел, усього, у т.ч.:	млн м ³	964,92	941,52	813,145
- поверхневої	млн м ³	875,33	867,84	731,464
- підземної	млн м ³	89,60	73,68	81,681
Використано свіжої води усього:, у т.ч. на:	млн м ³	746,42	672,55	645,121
- питні та санітарно-гігієнічні потреби	млн м ³	109,59	105,13	102,107
- виробничі потреби	млн м ³	602,77	534,87	517,523
- сільськогосподарські потреби	млн м ³	0,68	0,62	0,396
- зрошення	млн м ³	21,29	21,56	14,683
- рибогосподарські (без вилучення) потреби	млн м ³	2,15	2,14	12,047
Втрачено води при транспортуванні	млн м ³	106,27	114,05	111,023
	% забраної води	11,01	12,11	13,65
Скинуто зворотних вод, усього, у т.ч.:	млн м ³	633,68	554,96	540,334
- у підземні горизонти	млн м ³	1,503	-	-
- у поверхневі водні об'єкти	млн м ³	600,39	540,28	515,964
- не віднесених до водних об'єктів	млн м ³	31,79	14,67	24,369
Скинуто зворотних вод в поверхневі водні об'єкти, усього, з них:	млн м ³	600,396	540,281	515,964
- нормативно очищених, усього, у т.ч.:	млн м ³	172,144	161,207	162,59
- на спорудах біологічного очищення	млн м ³	169,51	158,54	159,533
- на спорудах механічного очищення	млн м ³	2,635	2,672	3,058
нормативно (умовно) чистих без очищення	млн м ³	307,916	268,397	246,737
забруднених усього, у т.ч.:	млн м ³	120,33	110,67	106,637
- недостатньо очищених (НДО)	млн м ³	78,78	73,26	75,354
- без очищення	млн м ³	41,56	37,41	31,283

Джерело: Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Дніпропетровській області за 2023 рік. – Дніпропетровськ, 2024. – 386 с. іл. [68].

Порівняльний аналіз основних показників забору і використання води наведено в таблиці 2.7.

У Дніпрі станом на 2022 рік налічується понад 40 несанкціонованих місць скиду неочищених зливових вод.

Існуючі системи водопостачання та водовідведення області знаходяться переважно в незадовільному стані, очисні споруди працюють неефективно та потребують ремонту та реконструкції. В цілому перевантаження очисних споруд у більшості основних водокористувачів області не спостерігається, проте якість очищення стічних вод незадовільна, низка показників перевищує нормативи гранично-допустимого скиду забруднюючих речовин (ГДС) і не дозволяє досягнути категорії «нормативно-очищені».

Таблиця 2.7. Обсяги оборотної, повторної і послідовно використаної води в Дніпропетровській області, млн. м³

Види економічної діяльності	2021 рік		2022 рік		2023 рік	
	усього, млн. м³	% економії свіжої води за рахунок оборотної	усього, млн. м³	% економії свіжої води за рахунок оборотної	усього, млн. м³	% економії свіжої води за рахунок оборотної
Усього за регіоном	746,419	77,24	672,55	64,52	645,1	68,72
За видами економічної діяльності, у т.ч.:						
- промисловість	536,948	74,53	308,87	82,03	461,35	69,35
- сільське господарство	44,53	-	47,48	-	31,65	0,021
- транспорт	1,270	27,241	1,15	4,68	1,19	4,58
- будівництво	0,609	-	0,206	-	0,111	-
- торгівля та громадське харчування	0,058	-	0,053	-	0,07	-
- житлокомунгосп та побутобслуговування	159,79	3,649	152,97	4,16	148,35	4,02

Джерело: Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Дніпропетровській області за 2023 рік. – Дніпропетровськ, 2024. – 386 с. іл. [68]

Таблиця 2.8. Склад забруднюючих речовини у зворотних водах Дніпропетровської області у 2021-2023 роках

№ з/п	Забруднюючі речовини	2021 рік	2022 рік	2023 рік
		Обсяг забруднюючих речовин, тис. т	Обсяг забруднюючих речовин, тис. т	Обсяг забруднюючих речовин, тис. т
1	БСК5	1,9925	1,8323	1,8193
2	Нафтопродукти	0,0355007	0,0293403	0,0325815
3	Завислі речовини	2,2771	2,5667	1,9153
4	Сухий залишок	161,3686	205,4639	158,8612

5	Сульфати	40,9387	41,2233	33,0267
6	Хлориди	150,9312	230,5138	135,1521
7	Азот амонійний	0,5392	0,3903	0,37740
8	Феноли	0,0000339	0,0000533	0,0000202
9	Нітрати	5,5071	5,4023	4,8425
10	СПАР	0,0139237	0,015888	0,0199241
11	Залізо	0,0367822	0,0392151	0,0334954
12	Мідь	0,0006021	0,0005056	0,0005256
13	Цинк	0,0014928	0,0017957	0,002265
14	Нікель	0,003877	0,0034693	0,0037158
15	Хром 6+	0,0000017	0,0000024	0,0000101
16	Алюміній	0,0071915	0,0071143	0,0086517
17	Свинець	0,0000382	0,0000007	0,0000015
18	Кадмій	0,0000132	0,0000001	0,0000004
19	Кобальт	0,0000002	0,0000001	0,0000043
20	Карбамід	0,0054648	0,0043312	0,0019689
21	Марганець	0,0000513	0,0000245	0,0000204
22	Нітриди	0,2197	0,2364	0,2987
23	Фтор	0,0053095	0,0040985	0,0047018
24	Ціаніди	0	0	0
25	Роданіди	0	0	0
26	ХСК	8,5025	8,560	7,4337
27	Толуол	0	0	0
28	Фосфати	0,7759055	0,7411315	0,7078837
29	Хром загальний	0,0013020	0,001163	0,0011758
	Всього:	373,1640903	497,0371336	344,5438462

Джерело: Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Дніпропетровській області за 2023 рік. – Дніпропетровськ, 2024. – 386 с. іл. [68]

Інформація про скиди у масиви поверхневих вод Дніпропетровської області забруднюючих речовин в складі зворотних вод за 2023 р. в порівнянні з 2021 та 2022 рр., наведена у таблиці 2.8.

Основні забруднювачі поверхневих вод недостатньо-очищеними зворотними водами:

КП “Дніпроводоканал” м.Дніпро – за перевищенням нормативів ГДС за вмістом азоту амонійного, завислих речовин, ХСК, хлоридів;

КП ДОР “Аульський водовід” Кам’янського району – за вмістом фосфатів;

КП “Павлоградводоканал” м.Павлоград – за вмістом азоту амонійного, сухого залишку, нафтопродуктів;

МКП “Покровводоканал” м.Покров – за нітратами, фосфатами;

КП “Новомосковськводоканал” – за вмістом завислих речовин, сухого залишку хлоридів, сульфатів;

КП “Тернівське житлово-комунальне підприємство” – за азотом амонійним;

КП “Марганецьке ВУВКГ” ДОР” – за азотом амонійним, алюмінієм;
 ПрАТ “Енергоресурси” м.Нікополь – за вмістом фосфатів, алюмінію, ХСК, хрому, фторидів, нікелю, заліза, міді;
 ПрАТ “ДТЕК Павлоградвугілля” – за вмістом хлоридів, сухого залишку;
 ДМПВК “Дніпро – Західний Донбас” – за вмістом сухого залишку, нітратів, нафтопродуктів.

Згідно узагальнених даних звітності за формою №2ТП-водгосп (річна) за 2023 р. кількість підприємств зі скидом зворотних вод у водні об’єкти Дніпропетровської області складала 63. З них 33 підприємства – забруднювачі (в 2022 р. – 29), які здійснюють скид забруднених (без очистки та недостатньо-очищених) зворотних вод у водні об’єкти області. Найбільші з них: КП “Дніпроводоканал” м.Дніпро, ПрАТ “Петриківський рибгосп”, ПрАТ “Центральний ГЗК” м.Кривий Ріг, ПАТ “Криворізький залізорудний комбінат” м.Кривий Ріг, ПрАТ “ДТЕК Павлоградвугілля” м.Павлоград, ПрАТ “Дніпровський металургійний завод” м.Дніпро, КП ДОР “Аульський водовід” Кам’янського району, КП “Павлоградводоканал”, ДМП ВКГ “Дніпро – Західний Донбас”, ПАТ “АрселорМіттал Кривий Ріг”, ПрАТ “Енергоресурси” м.Нікополь, ПрАТ “СУХА БАЛКА” м.Кривий Ріг.

Перелік підприємств-забруднювачів Дніпропетровської області за сферами діяльності станом на 01.01.2024 приведені в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9. Підприємства-забруднювачі водних ресурсів Дніпропетровської області за сферами діяльності станом на 01.01.2024

№ з/п	Вид діяльності (КВЕД)	Назва водокористувачів області	Назва водо- приймача	Скинуто забруднених зворотних вод, тис. м ³		
				всього	без очистки	недоста- тньо- очищені
А. СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО, ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО ТА РИБНЕ ГОСПОДАРСТВО						
03 Рибне господарство						
1	03.22 Прісноводне рибництво (аквакультура)	ПрАТ “Петриківський рибгосп”	р.Оріль	8776,1	8776,1	-
В. ДОБУВНА ПРОМИСЛОВІСТЬ І РОЗРОБЛЕННЯ КАР’ЄРІВ						
05 Добування кам’яного та бурого вугілля						
2	05.10 Добування кам’яного вугілля	ПрАТ “ДТЕК ПАВЛОГРАДВУГІЛЛ Я”	р.Самара	13948,6	1148,5	12800,1
07 Добування металевих руд						
3	07.10 Добування залізних руд	ПрАТ “Суша балка”	р.Інгулець	1447,8	1447,8	-
4		ПрАТ “Центральний ГЗК”	р.Інгулець	932,2	932,2	-
5		ПАТ “Криворізький залізорудний комбінат”	р.Інгулець	1873,1	1873,1	-

6		ПрАТ “Інгулецький ГЗК”	р.Інгулець	105,7	105,7	-
08 Добування інших корисних копалин і розроблення кар’єрів						
7	08.12 Добування піску гравію глини і каоліну	ТОВ “Нерудбудматеріали”	р.Саксагань	10,0	10,0	-
8		ТОВ “Об’єднання Ново-миколаєвський кар’єр”	р.Мокра Сура	373,0	373,0	-
С. ПЕРЕРОБНА ПРОМИСЛОВІСТЬ						
24 Металургійне виробництво						
9	24.10 Виробництво чавуну сталі та феросплавів	ПрАТ “Дніпровський ме-талургійний завод” м.Дніпро	р.Дніпро	3293,9	3293,9	-
10		ПАТ “АрселорМіттал Кривий Ріг”	р.Інгулець	950,4	950,4	-
27 Виробництво електричного устаткування						
11	27.20 Виробництво батарей і акумуляторів	ТОВ ДДЗ “Енергоавтоматика”	р.Самара	76,5	-	76,5
28 Виробництво машин і устаткування н. в. і. у.						
12	28.92 Виробництво машин і устаткування для добувної промисловості та будівництва	ТОВ “МЕТІНВЕСТ-КРМЗ”	р.Саксагань	266,8	-	266,8
Д. ПОСТАЧАННЯ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ, ГАЗУ, ПАРИ ТА КОНДИЦІЙОВАНОГО ПОВІТРЯ						
35 Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря						
13	35.11 Виробництво електроенергії	ВП “КРИВОРІЗЬКА ТЕПЛОВА ЕЛЕКТРИЧНА СТАНЦІЯ” АТ “ДТЕК ДНІПРОЕНЕРГО”	р.Інгулець	1045,4	1045,4	-
Е. ВОДОПОСТАЧАННЯ; КАНАЛІЗАЦІЯ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ						
14	36.00 Забір очищення та постачання води	КП “Тернівське житлово- комунальне підприємство”	р.Самара	1177,4	-	1177,4
15		ДМПВКГ “Дніпро – Захід-ний Донбас” Синель-никівського району	р.Дніпро	2535,9	1336,9	1199,0
16		КП “Павлоградводоканал”	р.Самара	2807,6	-	2807,6
17		КП “Новомосковськ водоканал”	р.Самара	1299,4	-	1299,4
18		КП “Нікопольводоканал” НМР	р.Дніпро	982,1	982,1	-

19		КП ДОР “Аульський водовід”	р.Дніпро	2936,3	-	2936,3
20		МКП “Покровводоканал”	р.Базавлук	677,5	-	677,5
21		КП “Широке”	р.Інгулець	27,3	-	27,3
22		КП “Дніпроводоканал” ДМР	р.Мокра Сура	5564,6	-	5564,6
			р.Дніпро	50040,8	7842,0	42198,8
23		КП “Марганецьке ВУВКГ”	р.Томаківка	844,8	-	844,8
			р.Ревун	139,7	139,7	-
24		КП “ЖИТЛОКОМПЛЕКС” ПМР	р. Саксагань	64,6	4,0	60,6
25		ПрАТ “Енергоресурси”	р.Дніпро	2926,1	-	2926,1
26	39.00 Інша діяльність щодо поводження з відходами	КОМУНАЛЬНЕ ПІДПРИЄМСТВО КАМ'ЯНСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ “ЕКОСЕРВІС”	р. Дніпро (Брудна Коноплянка)	223,5	223,5	-

G. ОПТОВА ТА РОЗДРІБНА ТОРГІВЛЯ; РЕМОНТ АВТОТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ І МОТОЦИКЛІВ

47 Роздрібна торгівля, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами

27	47.11 Роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах переважно продуктами харчування, напоями та тютюно-вими виробами	ТОВ “Метро Кеш енд Кері Україна” (Філія ТОВ “Метро Кеш енд Кері Україна” № 26)	р.Кільчень	3,9	-	3,9
28	47.78 Роздрібна торгівля іншими невживаними товарами в спеціалізованих магазинах	ТОВ “Епіцентр К”	р.Кільчень	11,2	-	11,2

Н. ТРАНСПОРТ СКЛАДСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ПОШТОВА ТА КУР'ЄРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

49 Наземний і трубопровідний транспорт

29	49.41 Вантажний автомобільний транспорт	ТОВ “Торгівельно-транспортна компанія”	р.Дніпро	1,3	-	1,3
30	49.31 Пасажирський наземний транспорт міського та приміського сполучення	КП “Дніпровський метрополітен”	р.Дніпро	798,4	798,4	-

Н. ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ АДМІНІСТРАТИВНОГО ТА ДОПОМІЖНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ						
81 Обслуговування будинків і територій						
31	81.10 Комплексне обслуговування об'єктів	ТОВ “КОМСІТІ”	р.Самара	411,9	-	411,9
Q. ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я ТА НАДАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ						
86 Охорона здоров'я						
32	86.10 Діяльність лікарняних закладів	ДП “Санаторій “СЛАВУ-ТИЧ” ім.Б.В.Пашковсько-го” м.Верхньодніпровськ	р.Дніпро	31,7	-	31,7
33		ТОВ “САНАТОРІЙ “КУРОРТ ОРЛІВЩИНА”	р.Самара	31,0	-	31,0
Всього:				106636,5	31282,7	75353,8

Джерело: Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Дніпропетровській області за 2023 рік. – Дніпропетровськ, 2024. – 386 с. іл. [68]

Річки і водойми області використовуються для рибицтва, промислового і комунального водопостачання, а також як джерело гідроенергії.

Максимальна кількість забруднення потрапляє у природні води з промисловими стічними водами, які мають різний склад та великі об'єми.

Технічний стан каналізаційних очисних споруд потребує модернізації або реконструкції та значних капіталовкладень.

Тенденція до зниження ефективності роботи очисних споруд щорічно посилюється. Неефективна робота з очистки каналізаційних стоків на комунальних підприємствах пов'язана з фізичним зношенням обладнання.

Комунально-побутові стоки характеризуються з одного боку високим вмістом поживних речовин, необхідних рослинам, але з ін. боку – вмістом миючих засобів, фекалій, хвороботворних мікроорганізмів, яєць гельмінтів тощо. Стоки з сільськогосподарських угідь містять мінеральні та органічні добрива.

Враховуючи значний ступінь зносу та моральну застарілість житлово-комунальної інфраструктури, недостатньо ефективну діяльність у сфері поводження з відходами, стан річок області, а також те, що в оновленій Стратегії передбачений ряд прямих та опосередкованих заходів, що сприятимуть зменшенню скидів забруднюючих речовин в поверхневі води та поліпшення стану водойм області (таблиця 2.10), у випадку незатвердження проекту оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року очікується збереження існуючих тенденцій забруднення водних ресурсів області та не очікується покращення життєдіяльності населення та стану його здоров'я, пов'язаних із станом поверхневих та підземних вод та джерел водопостачання.

Таблиця 2.10. Стратегічні та операційні цілі та їх завдання проекту оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровській області, спрямовані на зменшення скидів забруднюючих речовин у водні ресурси області

Оперативні цілі	Завдання
Стратегічна ціль 2. Забезпечення інтегрованого розвитку територій та підвищення якості публічних послуг задля збереження та розвитку людського капіталу	
2.1. Відновлення та соціально-економічний розвиток територій (активних бойових дій, прилеглих до них територій, сільських територій, монопрофільних)	2.1.2. Сприяння залученню інвестиційних ресурсів, коштів міжнародної технічної допомоги та міжнародних фінансових організацій для розвитку територій
	2.1.3. Сприяння диверсифікації економіки на місцевому рівні, сталому соціально-економічному розвитку територіальних громад
	2.1.4. Відновлення найбільш постраждалих від агресії російської федерації районів області – Криворізького, Нікопольського та Синельниківського
2.3. Підвищення якості надання медичних послуг	2.3.1. Будівництво, реконструкція та капітальний ремонт медичних закладів в регіоні. Будівництво та ремонтні роботи укріплень
2.4. Створення умов для занять фізичною культурою та спортом, залучення до здорового способу життя мешканців	2.4.1. Проведення капітальних/поточних ремонтів будівель, призначених для занять фізичною культурою та спортом, створення безбар'єрних умов для відвідувачів
2.9. Забезпечення розвитку інфраструктури та благоустрою територій	2.9.1. Відновлення та розбудова якісних автомобільних доріг загального користування державного значення, оновлення мостів, інженерної інфраструктури
	2.9.2. Відновлення та розбудова якісних автомобільних доріг загального користування місцевого значення, оновлення мостів, інженерної інфраструктури
	2.9.3. Розвиток інфраструктури громадського транспорту та велосипедної інфраструктури в територіальних громадах
	2.9.10. Модернізація та розвиток вуличної інфраструктури (освітлення, пішохідних зон)
	2.9.11. Покращення житлових умов жителів області
	2.9.14. Розроблення містобудівної документації та впровадження сучасних практик містопланування з урахуванням принципів інклюзивності та безбар'єрності
	2.9.15. Створення зон відпочинку, реконструкція парків, скверів, зелених зон

	2.9.16. Будівництво, реконструкція та ремонт об'єктів житлово-комунального господарства
	2.9.17. Будівництво, модернізація та реконструкція мереж водопостачання та водовідведення
2.10. Забезпечення згуртованості населення з урахуванням викликів від наслідків війни	2.10.4. Відбудова руйнувань війни за принципом «Build Back Better»
Стратегічна ціль 3. Розбудова ефективного регіонального та місцевого врядування	
3.1. Розвиток інституційної спроможності органів публічної влади з урахуванням кращих практик ЄС	3.1.1. Сприяння запровадженню місцевої статистики, створення інструментів для збору, зберігання та обробки даних місцевої статистики, зокрема гендерно дезаггегованих
	3.1.3. Створення умов для ефективної взаємодії органів місцевого самоврядування різних рівнів, спрямованої на відбудову та комплексний розвиток області в умовах адаптації до нових соціально-економічних викликів
3.2. Розвиток співробітництва та ефективне управління публічними інвестиціями	3.2.5. Сприяння залученню коштів міжнародної технічної допомоги та міжнародних фінансових організацій для реалізації публічних інвестиційних проєктів для відновлення та розвитку територіальних громад
Стратегічна ціль 4. Енергетична, цивільна та екологічна безпека як основа розвитку регіону	
4.2. Покращення екологічної ситуації в регіоні	4.2.1. Відновлення та розвиток територій, які постраждали внаслідок руйнування греблі Каховської гідроелектростанції
	4.2.2. Запровадження комплексного екологічного моніторингу області
	4.2.3. Поліпшення екологічного та водогосподарського стану малих та середніх річок області
	4.2.4. Організація ремонту та реконструкції очисних споруд для населення та контроль за промисловими підприємствами
	4.2.5. Збереження та розширення природних територій та об'єктів природно-заповідного фонду
	4.2.6. Упровадження комплексної та ефективної системи управління відходами на території області
	4.2.7. Будівництво сміттєпереробних заводів, полігонів ТПВ з сортувальними лініями
	4.2.8. Організація заходів із підвищення обізнаності мешканців щодо впливу на екологію їх діяльності

	4.2.9. Ревіталізація індустріальних територій (у т.ч. місць видобутку корисних копалин)
	4.2.10. Зміцнення сховищ небезпечних промислових відходів для забезпечення від техногенних ризиків
	4.2.11. Залучення інвестицій у перероблення промислових відходів, включаючи відходи високого рівня небезпеки

Джерело: проект оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровській області на період до 2027 року та власні напрацювання

Поліпшення водних ресурсів області неможливі в рамках сценарію, коли область рухається по інерції, зовнішні та внутрішні фактори впливу залишаються незмінними (активні військові дії продовжуються в умовах поступового зниження зовнішньої бюджетної та військової підтримки України, гальмується проведення реформ, інтеграція в ЄС гальмується).

2.3. За земельними ресурсами та станом ґрунтів

Перехід до ринкових відносин, зміна форм власності вимагають нових підходів щодо розробки шляхів збереження, відтворення та підвищення родючості ґрунтів. Нині виробник сільськогосподарської продукції повинен орієнтуватися як на соціальні умови, так і на рівень ринково-господарських відносин, враховувати екологічні наслідки свого господарювання та виконувати вимоги щодо захисту ґрунтів від деградації, забезпечувати відтворення родючості наданих йому в оренду й приватну власність земель.

Погіршенню екологічної ситуації та недобору врожаю сприяє зниження родючості ґрунтів через порушення особливо останніми роками сільськогосподарськими підприємствами землеробських технологій – недотримання сівозмін, низькі норми внесення органічних і мінеральних добрив, невапнування кислих ґрунтів.

Структура земельного фонду Дніпропетровської області формувалася протягом тривалого періоду. Сприятливі природно-кліматичні умови стали причиною значного господарського освоєння території, спричинивши докорінне її перетворення.

Територія області займає 3192,3 тис. га. Сільськогосподарські землі займають основну частину земельного фонду – 78,7%, що свідчить про високий рівень сільськогосподарського освоєння земель, та використовуються для ведення аграрного виробництва, включаючи орні землі, пасовища, сіножаті та інші. Сільське господарство, зокрема вирощування зернових, технічних культур, а також тваринництво, є важливою складовою економіки регіону.

Структура та динаміка основних видів земельних угідь у 2021–2023 роках приведені в таблиці 2.11.

Таблиця 2.11. Структура та динаміка земельних угідь регіону

Категорії земель та види земельних угідь	2021 рік		2022 рік		2023 рік	
	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території
Категорії земель за основним цільовим призначенням						
Загальна площа території регіону, з них	3192,3	100	3192,3	100	3192,3	100
Землі сільськогосподарсько-го призначення, з них	210,844	33,59	2512,1	78,7	2512,1	78,7
рілля	0,244	0,04	2152,6	67,43	2152,6	67,43
перелоги	3,473	0,55	*	*	*	*
сіножаті	*	*	15,5	0,48	15,5	0,48
пасовища	*	*	294,0	9,2	294,0	9,2
багаторічні насадження	1,375	0,22	49,9	1,56	49,9	1,56

Джерело: Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Дніпропетровській області за 2023 рік. – Дніпропетровськ, 2024. – 386 с. іл. [68]

Загальна площа земель лісгосподарського призначення становить 111,3 тис. га.

Основні підприємства, що порушують землі області – це гірничозбагачувальні комбінати, які проводять розробку корисних копалин відкритим способом, та шахти.

Всього порушених земель регіону станом на 2022 рік 45,68 тис. га, що складає 1,43% до загальної площі області.

Проблема збереження ґрунтового покриву сільськогосподарських угідь та родючості ґрунтів набула загрозливих масштабів. Особливо великої шкоди родючості чорноземів в області завдає водна ерозія, причина якої - велика розораність сільськогосподарських угідь, насиченість сівозмін просапними культурами, невиконання протиерозійних заходів на схилах.

Причинами деградації найчастіше стають:

нераціональна структура сільгоспугідь, посівних площ, розміщення культур без достатнього повного врахування ґрунтового кліматичних умов;

дефіцитний баланс біофільних елементів через невеликі дози органічних і мінеральних добрив, які застосовують;

послаблення державного управління у сфері охорони земель і ґрунтів, недостатнє задіяння економічних стимулів для екологічнобезпечного використання земельних ресурсів, механізмів економічної та адміністративної відповідальності землекористувачів за порушення вимог щодо охорони родючості ґрунтів.

До основних земельних угідь, від стану яких в значній мірі залежить економічна та екологічна ситуація в області, відносяться землі сільськогосподарського призначення, лісового та природно-заповідного фонду.

Основу ґрунтового покриву Дніпропетровської області складають чорноземи різної глибини гумусового шару, що створює оптимальні умови для вирощування зернових культур. Північ регіону покрита смугою чорноземів звичайних глибоких середньо- та малогумусних пилувато-середньосуглинкових або пилувато-важкосуглинкових. На південь від них розташовані чорноземи звичайні пилувато-середньосуглинкові малогумусні на лесах, а в крайньому південному заході – чорноземи звичайні неглибокі малогумусні та чорноземи південні малогумусні і слабкогумусовані на лесах.

Ґрунти області інтенсивно використовуються в сільському господарстві, що призводить до їх виснаження та необхідності в заходах відновлення та рекультивування. Рекультивації доцільно піддавати також землі з порушенням або зруйнованим ґрунтовым покривом.

Руйнування Каховської ГЕС у червні 2023 р. стало масштабною техногенною катастрофою. Наслідки підриву росіянами дамби Каховської ГЕС призвели до інтенсифікації ерозійних процесів. Нестача води для зрошення найближчими роками суттєво змінить водно-повітряний баланс родючих чорноземів, адже площа зрошуваних земель області перевищує 24 тис. га (таблиця 2.12).

Таблиця 2.12. Зрошувані землі Дніпропетровської області

Зрошувальні землі	2022 рік		2023 рік	
	<i>усього, тис. га</i>	<i>% від загальної площі</i>	<i>усього, тис. га</i>	<i>% від загальної площі</i>
Площа зрошуваних земель, на якій забезпечено належне функціонування інфраструктури зрошувальних систем	26,827	13,5	20,744	10,4
у т.ч. систем крапельного зрошення	5,832	—	3,612	1,82

Джерело: Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Дніпропетровській області за 2023 рік. – Дніпропетровськ, 2024. – 386 с. іл. [68]

За умов спекотного клімату підсихання верхньої частини ґрунту призводитиме до його розтріскування і подрібнення, викликаючи запилення, яке за умов зростання сили вітрів, провокуватиме періодичні прояви вітрової ерозії.

Зважаючи на це, необхідне:

запровадження у виробництво ґрунтоохоронних сівозмін з оптимальним співвідношенням культур;

застосування агротехнічних заходів, які сприяють більшому надходженню в ґрунт органічних речовин у вигляді кореневих і післяжнивних решток;

створення умов для більш ефективної гуміфікації органічних матеріалів, що надходять до ґрунту, через застосування відповідних агротехнічних і агрохімічних заходів;

проаналізувати обсяги відходів тваринницьких, а особливо птахоферм та свиновідгодівельних комплексів області і намітити шляхи їх використання в агросфері.

Постановою КМУ від 18 січня 2017 року створено Координаційну раду з питань боротьби з деградацією земель та опустелюванням, на першому засіданні якої прийнято основні добровільні національні завдання щодо досягнення НДРЗ в Україні, серед яких на чільному місці підтримання вмісту органічної речовини (гумусу) в ґрунтах.

Отже, підтримання вмісту гумусу у ґрунті є не тільки справою аграріїв, а загальнонаціональним зобов'язанням перед міжнародною спільнотою. Вибір цього ключового показника попередження деградації земель зумовлений багатогранним регуляторним значенням органічного вуглецю у забезпеченні сталого функціонуванні ґрунтів, зокрема, зменшення ерозії ґрунтів, подолання їхньої агрофізичної та біологічної деградації, запобігання збідненню на поживні елементи, мінімізація засолення і підкислення ґрунтів, наслідків їх забруднення, а також регулювання водного режиму в зонах недостатнього або надлишкового зволоження.

В результаті ерозії за дослідженням Інституту землеробства УААН щорічно з кожного гектара орних угідь у середньому виноситься близько 0,5 – 0,9 т гумусу, 1,8 т фосфору, 2 т калію.

Однією з причин агрофізичної деградації ґрунту, яка проявляється майже на всій площі орних земель та обумовлює ущільнення ґрунту (до 60 см і більше) є його багаторазовий обробіток різними знаряддями потужними і важкими колісними тракторами.

Надра. Дніпропетровська область – одна з найбагатших регіонів країни на корисні копалини. У регіоні сконцентровано близько 50% загальнодержавних їх запасів. Забезпеченість мінеральними ресурсами більша ніж втричі в порівнянні із середньодержавним рівнем.

Дніпропетровська область - ключовий регіон з видобутку мінеральної сировини в Україні. Забезпечує 100% видобутку марганцевої руди завдяки Нікопольському марганцевому басейну, який містить одні з найбільших у світі запасів марганцю — 2,1 млрд. т. Україна володіє 42,2% світових запасів марганцевої руди. Також область має значні поклади залізної руди, вугілля, урану, рідкоземельних металів, каоліну, гранітів, нафти та газу. Криворізький залізорудний басейн є лідером України за кількістю розвіданих запасів та річним обсягом видобутку залізної руди.

У Дніпропетровській області видобувається 40 видів мінеральної сировини. Регіон має значний потенціал для розвитку кольорової металургії, золотовидобувної та золотопереробної галузей. (рис. 2.13).

Рисунок 2.2. Мінерально-сировинні ресурси Дніпропетровської області

Джерело:
рішення.pdf

oblrada.dp.gov.ua/wp-content/uploads/2023/07/Додаток-до-проекту-рішення.pdf

Область – єдиний регіон в Україні, що володіє родовищем талько–магнезитів. Введення цього родовища в експлуатацію дозволить на 60–70% забезпечити потреби країни у вогнетривкій сировині та значно зменшити імпорт. Також в області зосереджені значні поклади каменеоблицювальної сировини з багатою кольоровою гамою.

В структурі мінерально-сировинних ресурсів Дніпропетровської обл. станом на 2024 р. 35% складають 120 родовищ корисних копалини паливно-енергетичної групи (природний газ, нафта, конденсат, буре і кам'яне вугілля, бітум, торф), з яких 44 розробляються; 33% – 119 родовищ сировини для будівництва (камін'я будівельний, облицювальний, пиляльний, пісок, цегельно-черепична, карбонатна, цементна сировина), з яких 34 розробляються; 10% – 34 родовища підземних вод (питних, технічних, мінеральних), з яких 19 розробляються; 9% – 33 родовища чорних металів (руд заліза і марганцю), з яких 21 розробляється та 13% – ін. родовищ: титану, нікелю, кобальту, ванадію, золота, бокситів, каоліну, вапняку флюсового, вогнетривких глин, доломіту, високо глиноземної та кварцито-кварцевої сировини, магнезиту, піску формувального, ставроліту, сировини з виробництва мінеральних фарб, сланців талькових.

Станом на квітень 2023 року сукупна вартість розвіданих запасів природних ресурсів Дніпропетровської області 3,5 трлн. дол. США. В загальній вартості її корисних копалин 62% складає кам'яне вугілля, 14% – залізна руда, кожен з інших активів – менше 5%. Загальний обсяг корисних копалин – 111 млрд. т.

Враховуючи збереження тенденції скорочення розробки схем землеустрою, ТЕО використання і охорони земель та впровадження таких заходів з охорони земель та відновлення родючості ґрунтів в даний період як проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозмін та впорядкування угідь, створення захисних лісових насаджень, полезахисних лісових смуг, будівництво земляних валів (валів-рівчаків, валів-терас, валів-доріг), будівництво водоскидних споруд, лотків, перепадів, загат тощо, створення протиерозійних ставків–мулонакопичувачів, берегоукріплення для захисту сільгоспугідь, а також те, що в оновленій Стратегії передбачений ряд прямих та опосередкованих заходів, спрямованих на збереження та раціональне використання земель області, в т.ч. також і заходів раціонального використання корисних копалин (таблиця 2.13), у випадку незатвердження проекту оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року очікується збереження існуючих тенденцій в земельній галузі та не очікується покращення життєдіяльності населення та стану його здоров'я, пов'язаних із збереженням та раціональним використанням земель та надр.

Таблиця 2.13. Стратегічні та операційні цілі та їх завдання проекту оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровській області, спрямовані на збереження та раціональне використання земель та надр області

Оперативні цілі	Завдання
Стратегічна ціль 2. Забезпечення інтегрованого розвитку територій та підвищення якості публічних послуг задля збереження та розвитку людського капіталу	
2.1. Відновлення та соціально-економічний розвиток територій (активних бойових дій, прилеглих до них територій, сільських територій, монопрофільних)	2.1.2. Сприяння залученню інвестиційних ресурсів, коштів міжнародної технічної допомоги та міжнародних фінансових організацій для розвитку територій
	2.1.3. Сприяння диверсифікації економіки на місцевому рівні, сталому соціально-економічному розвитку територіальних громад
	2.1.4. Відновлення найбільш постраждалих від агресії російської федерації районів області – Криворізького, Нікопольського та Синельниківського
2.3. Підвищення якості надання медичних послуг	2.3.1. Будівництво, реконструкція та капітальний ремонт медичних закладів в регіоні. Будівництво та ремонтні роботи укріплень
2.9. Забезпечення розвитку інфраструктури та благоустрою територій	2.9.1. Відновлення та розбудова якісних автомобільних доріг загального користування державного значення, оновлення мостів, інженерної інфраструктури
	2.9.2. Відновлення та розбудова якісних автомобільних доріг загального користування місцевого значення, оновлення мостів, інженерної інфраструктури
	2.9.14. Розроблення містобудівної документації та впровадження сучасних практик містопланування з урахуванням принципів інклюзивності та безбар'єрності
Стратегічна ціль 3. Розбудова ефективного регіонального та місцевого врядування	
3.2. Розвиток співробітництва та ефективне управління публічними інвестиціями	3.2.5. Сприяння залученню коштів міжнародної технічної допомоги та міжнародних фінансових організацій для реалізації публічних інвестиційних проєктів для відновлення та розвитку територіальних громад
Стратегічна ціль 4. Енергетична, цивільна та екологічна безпека як основа розвитку регіону	
4.2. Покращення екологічної ситуації в регіоні	4.2.1. Відновлення та розвиток територій, які постраждали внаслідок руйнування греблі Каховської гідроелектростанції
	4.2.2. Запровадження комплексного екологічного моніторингу області
	4.2.5. Збереження та розширення природних територій та об'єктів природно-заповідного фонду
	4.2.6. Упровадження комплексної та ефективної системи управління відходами на території області
	4.2.7. Будівництво сміттєпереробних заводів, полігонів ТПВ з сортувальними лініями
	4.2.8. Організація заходів із підвищення обізнаності мешканців щодо впливу на екологію їх діяльності

4.2.9. Ревіталізація індустріальних територій (у т.ч. місць видобутку корисних копалин)
4.2.10. Зміцнення сховищ небезпечних промислових відходів для забезпечення від техногенних ризиків
4.2.11. Залучення інвестицій у перероблення промислових відходів, включаючи відходи високого рівня небезпеки

Джерело: проект оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровській області на період до 2027 року та власні напрацювання.

В умовах зростання попиту на глобальному ринку на продукти харчування обсяги аграрного виробництва в області не зростатимуть, однак відбуватиметься поступове заміщення традиційних видів рослинництва на культури, які розширюватимуть можливості їх переробки та експорту. В умовах високої вартості кредитних коштів модернізація галузі та запровадження сучасних технологій відбуватимуться повільно й буде спостерігатися погіршення умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я, пов'язаних із станом ґрунтів.

2.4. За утворенням та накопиченням відходів

Все більшої гостроти набуває забруднення навколишнього природного середовища відходами виробництва і споживання.

За попередніми даними Головного управління статистики у Дніпропетровській області на підприємствах області протягом 2023 р. утворилося 131070,685 тис. т відходів. Із загального обсягу утворених відходів 16,359 тис. т становлять відходи I-III класів небезпеки, 35472,015 тис. т (близько 27%) – обсяг відновлених відходів, 0,452 тис. т – спалено, у т.ч. з метою одержання енергії, 69976,564 тис. т – видалено та направлено в сховища організованого складування (поховання).

Найбільшу частку утворення відходів 2023 р. становлять інші мінеральні відходи, змішані та недиференційовані матеріали, хімічні відходи, а також побутові та подібні відходи згорання.

Крім того, великою проблемою для області є боротьба з несанкціонованими сміттєзвалищами. Через неналежну систему управління твердими побутовими відходами в населених пунктах, як правило у приватному секторі, відсутністю системи окремого збирання, сортування твердих побутових відходів (далі – ТПВ), велика кількість яких в області потрапляє на несанкціоновані, неконтрольовані сміттєзвалища.

Системний підхід до вирішення питань у сфері управління ТПВ залишається одним із найважливіших пріоритетів стратегічного розвитку області, оскільки вирішення зазначеного питання - запорука забезпечення екобезпеки навколишнього природного середовища.

Пріоритетними етапами впровадження такої системи залишаються заходи щодо налагодження роздільного збору ТПВ, зокрема за місцем їх утворення.

Система роздільного збору ТПВ дозволяє найбільш якісно вилучати вторинну сировину з потоку ТПВ. Це зменшує кількість відходів, які підлягають захороненню, сприяє розв'язанню екологічних, соціальних проблем та ресурсозбереженню, підвищує рентабельність сфери поводження із ТПВ.

Водночас з метою підвищення рівня свідомості та культури населення щодо сучасного та безпечного поводження з відходами в області постійно проводиться інформаційно-роз'яснювальна робота.

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.02.2019 №117-р «Про затвердження Національного плану управління відходами до 2030 року» розроблено Регіональний план управління відходами в Дніпропетровській області до 2030 року, затверджений рішенням Дніпропетровської обласної ради від 28.07.2023 №311-17/VII.

Таблиця 2.14. Динаміка показників поводження з відходами I-IV класів небезпеки, тис. т.

№ з/п	Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік
1	Утворено	321734,3	139916,72	131070,7
2	Одержано від інших підприємств	2912,6	2528,3	-
3	Спалено	31,8	14,5	0,452
3.1	у т.ч. з метою отримання енергії	31,5	14,4	0,439
4	Використано (утилізовано)	95182,3	54167,2	35472,0
5	Направлено в сховища організованого складування (поховання)	180449,2	64324,2	69976,6
6	Передано іншим підприємствам - для утилізації - для видалення	4122,1	2888,5	-
7	Втрати відходів внаслідок витікання, випаровування, пожеж, крадіжок	-	-	-
8	Наявність на кінець звітного року у сховищах організованого складування та на території підприємств	713,4	805,0	-

Джерело: Головне управління статистики в Дніпропетровській області

Підприємства – основні накопичувачі промислових відходів (за даними статзвітності №1-відходи): ПАТ “АрселорМіттал Кривий Ріг”, АТ “Нікопольський завод феросплавів”, теплова електрична станція АТ “ДТЕК Дніпроенерго”, Відокремлений підрозділ “Криворізька теплова електрична станція” АТ “ДТЕК Дніпроенерго”, ПрАТ “Дніпровський металургійний завод”, КП “Кривбас- водоканал”, ПрАТ “Кривий Ріг Цемент”, КП “Дніпро- водоканал” ДМР, АТ “Південний гірничо- збагачувальний комбінат”, ПрАТ “Центральний гірничо-збагачувальний комбінат”, АТ “Об’єднана гірничо-хімічна компанія” (Філія “Вільногірський гірничо-металургійний комбінат” АТ “ОГХК”), ПрАТ

“КАМЕТ-СТАЛЬ”, ПрАТ “Суша Балка”, Філія “Соцвугілля” ПрАТ “ДТЕК Павлоград-вугілля”, ВСП “Шахтоуправління Тернівське” ПрАТ “ДТЕК Павлоград-вугілля”, ВСП “Шахтоуправління Дніпровське” ПрАТ “ДТЕК Павлоград-вугілля”, АТ “Кривбас-залізрудком”, Філія “Павлоградське енергопідприємство” ПрАТ “ДТЕК Павлоград-вугілля”, ПрАТ “Північний гірничо-збагачувальний комбінат”, ПрАТ “ЮЖКОКС”, АТ “ДНПРОАЗОТ” Філія “ЦЗФ ПАВЛОГРАДСЬК А” ПрАТ “ДТЕК ПАВЛОГРАДВУГІЛЛЯ”, КП ДОР “АУЛЬСЬКИЙ ВОДОВІД”, Філія “ПУМТП” ПрАТ “ДТЕК ПАВЛОГРАДВУГІЛЛЯ”.

Виходячи з того, що проект оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської обл. на період до 2027 р. містить цілі і завдання, що передбачають зменшення утворення та удосконалення управління безпечним поводженням з відходами (таблиця 2.15), незатвердження проекту Стратегії призведе до збереження існуючого стану поводження з відходами в області, який вимагає як зменшення їх утворення, так і удосконалення поводження з ними, що буде сприяти погіршенню умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я, пов'язаних із утворенням та поводженням з відходами.

Таблиця 2.15. Цілі та їх завдання проекту оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровській області, спрямовані на безпечне поводження з відходами

Оперативні цілі	Завдання
Стратегічна ціль 2. Забезпечення інтегрованого розвитку територій та підвищення якості публічних послуг задля збереження та розвитку людського капіталу	
2.1. Відновлення та соціально-економічний розвиток територій (активних бойових дій, прилеглих до них територій, сільських територій, монопрофільних)	2.1.2. Сприяння залученню інвестиційних ресурсів, коштів міжнародної технічної допомоги та міжнародних фінансових організацій для розвитку територій
	2.1.4. Відновлення найбільш постраждалих від агресії російської федерації районів області – Криворізького, Нікопольського та Синельниківського
2.9. Забезпечення розвитку інфраструктури та благоустрою територій	2.9.11. Покращення житлових умов жителів області
	2.9.16. Будівництво, реконструкція та ремонт об'єктів житлово-комунального господарства
2.10. Забезпечення згуртованості населення з урахуванням викликів від наслідків війни	2.10.4. Відбудова руйнувань війни за принципом «Build Back Better»
Стратегічна ціль 3. Розбудова ефективного регіонального та місцевого врядування	
3.1. Розвиток інституційної спроможності органів публічної влади з урахуванням кращих	3.1.1. Сприяння запровадженню місцевої статистики, створення інструментів для збору, зберігання та обробки даних місцевої статистики, зокрема гендерно дезаггегованих
	3.1.3. Створення умов для ефективної взаємодії органів місцевого самоврядування різних рівнів, спрямованої на відбудову та

практик ЄС	комплексний розвиток області в умовах адаптації до нових соціально-економічних викликів
3.2. Розвиток співробітництва та ефективне управління публічними інвестиціями	3.2.5. Сприяння залученню коштів міжнародної технічної допомоги та міжнародних фінансових організацій для реалізації публічних інвестиційних проєктів для відновлення та розвитку територіальних громад
Стратегічна ціль 4. Енергетична, цивільна та екологічна безпека як основа розвитку регіону	
4.2. Покращення екологічної ситуації в регіоні	4.2.1. Відновлення та розвиток територій, які постраждали внаслідок руйнування греблі Каховської гідроелектростанції
	4.2.2. Запровадження комплексного екологічного моніторингу області
	4.2.6. Упровадження комплексної та ефективної системи управління відходами на території області
	4.2.7. Будівництво сміттепереробних заводів, полігонів ТПВ з сортувальними лініями
	4.2.8. Організація заходів із підвищення обізнаності мешканців щодо впливу на екологію їх діяльності
	4.2.9. Ревіталізація індустріальних територій (у т.ч. місць видобутку корисних копалин)
	4.2.10. Зміцнення сховищ небезпечних промислових відходів для забезпечення від техногенних ризиків
	4.2.11. Залучення інвестицій у перероблення промислових відходів, включаючи відходи високого рівня небезпеки

Джерело: проєкт оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровській області на період до 2027 року та власні напрацювання

2.5. Щодо еколого небезпечних об'єктів області

Природно-техногенну небезпеку на території Дніпропетровської області перш за все обумовлюють загрози воєнного характеру, викликані військовою агресією росії, діяльність гірничо-видобувних та металургійних підприємств, теплоенергетики, комунального господарства, транспорту, поводження з джерелами радіоактивного випромінювання, проблеми складування та утилізації відходів, дія природних стихійних сил.

Адже станом на 2024 рік, на території області розміщено понад 500 промислових підприємств, в т.ч. з найбільш екологічно небезпечних галузей промисловості Дніпропетровської області, – металургії, яка включає в себе коксове, прокатне та ін. виробництва. Технології, що використовуються на значній частині підприємств металургійної галузі, застарілі, їх вплив на навколишнє природне середовище проявляється в гігантських відвалах кар'єрів та шламонакопичувачах Кривбасу, міст Кам'янське, Дніпро та ін.

Внаслідок діяльності підприємств гірничо-металургійного комплексу виникають значні заб-руднення атмосферного повітря, зсуво-небезпечні явища, підтоплення населених пунктів та сільськогосподарських угідь. Негативний вплив на навколишнє природне середовище здійснюють утворені гігантські

відвали кар'єрів та шламонакопичувачів. Ці об'єкти обумовлюють значне техногенне навантаження на всі компоненти природного середовища, адже вони в процесі своєї діяльності, природних чи соціальних умов характеризуються певним рівнем екологічного ризику і таким чином створюють потенційну або пряму загрозу для довкілля, життя та здоров'я людини, зокрема: чотири найбільші шламонакопичувачі створили зону екологічної небезпеки для м.Кривий Ріг, а один з них – для більшості сільської території Криворізького району. Техногенне навантаження складають гігантські хвостосховища і шламонакопичувачі м.Жовті Води та Західного Донбасу, а також теплових електростанцій; кар'єри міст Марганця, Покрову, Вільногірська; провали земної поверхні під шахтами Західного Донбасу і Кривбасу, десятки відстійників і накопичувачів токсичних відходів.

Кривий Ріг - один з основних центрів розвитку промисловості України та, зокрема, Дніпропетровської області. Місто має великий промисловий потенціал та належить до найбільш екологічно напружених міст України. Основою народногосподарського комплексу міста є залізорудна промисловість, що базується на одному із самих великих родовищ залізної руди у світі. Видобуток та переробка залізної руди пов'язана, зокрема зі значними викидами забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

Ще одним техногенно-напруженим містом в Дніпропетровській області є Кам'янське, на території якого розташований потужний промисловий комплекс, що суттєво впливає не тільки на екологічний стан міста, а й на екологічну ситуацію в області та країні в цілому. Техногенні геохімічні перетворення атмосфери, забруднення повітря та води, радіаційна спадщина – одні з найактуальніших проблем для міста. На відносно невеликій території знаходиться більше 50-ти промислових підприємств різних галузей промисловості: металургійної, хімічної, коксохімічної, машинобудівної, енергетичної та інших, деякі з них розташовані в центральній частині міста.

Ще одним з факторів забруднення території міста є велика кількість небезпечних відходів, яка залишилась у “спадщину” з радянських часів. Це залишки уранового виробництва від діяльності державного підприємства “Придніпровський хімічний завод”, залишки виробничої діяльності цехів переробки аміаку приватного акціонерного товариства “ДніпроАзот” та ін.

Хвостосховища, що утворилися протягом 1948 – 1991 років внаслідок уранового виробництва на виробничому об'єднанні “Придніпровський хімічний завод”, залишаються джерелом забруднення довкілля і разом з виробничими приміщеннями – джерелом опромінення персоналу і населення міста, обумовлюючи можливість шкоди для їх здоров'я, та сприяють перетворенню прилеглої території на територію з постійними небезпечними екологічними умовами проживання.

З метою запобігання виникненню надзвичайної ситуації на території України внаслідок погіршення екологічного стану на території колишнього виробничого об'єднання “Придніпровський хімічний завод” необхідне

проведення постійного моніторингу за радіаційним станом об'єктів з переробки уранових і торієвих руд цього виробничого об'єднання, які сьогодні перебувають на балансі Державного підприємства “Бар’єр”, здійснення технічного нагляду та першочергових заходів щодо приведення їх у безпечний стан. Для створення безпечних умов для проживання населення в Дніпропетровській області розроблена Державна цільова екологічна програма першочергових заходів приведення у безпечний стан об'єктів і майданчика колишнього уранового виробництва виробничого об'єднання “Придніпровський хімічний завод” на 2019–2023 роки, що затверджена постановою КМУ від 21.08.2019 №756 (із змінами).

Дніпровська міжобласна філія Державного спеціалізованого підприємства “Об'єднання “Радон” здійснює ліцензовану діяльність з переробки, зберігання радіоактивних відходів (далі - РАВ), а саме:

- експлуатацію сховищ для контейнерного зберігання РАВ;

- обслуговування, контроль та моніторинг законсервованих сховищ РАВ, заповнення яких здійснювалось у попередній період (до 1996 року) за технологією захоронення;

- збирання, кондиціонування та перевізка РАВ до сховищ; ведення державної системи РАВ;

- участь у ліквідації радіаційних аварій.

З 2022 року на Дніпровській міжобласній філії Державного спеціалізованого підприємства “Об'єднання “Радон” було частково призупинено здійснення ліцензованої діяльності з поводження з РАВ, зокрема:

- призупинено збір та перевезення радіоактивних матеріалів (джерел іонізуючого випромінювання (далі -ДІВ) і РАВ);

- обмежено участь у ліквідації радіаційних аварій на територіях обслуговування окремих міжобласних філій Державного спеціалізованого підприємства “Об'єднання “Радон” тощо.

Внаслідок повномасштабної війни значно ускладнилися екологічні проблеми, що існували в області до її початку. Військова агресія росії призвела до цілого ряду небезпечних впливів на всі складові навколишнього природного середовища: атмосферне повітря, ґрунти та ландшафти, поверхневі та підземні води, рослинність, тваринний світ. Основна небезпека для навколишнього природного середовища в умовах воєнних дій пов'язана з ризиком забруднення через пошкодження промислових підприємств та інфраструктурних об'єктів внаслідок влучання боєприпасів або аварійне порушення їх роботи через припинення електропостачання, водопостачання, газопостачання, порушень технологічних процесів тощо.

Наслідки збройного вторгнення матимуть тривалий негативний вплив на здатність національної економіки запобігати та адаптуватися до зміни клімату.

Ця війна впливає на клімат планети через викиди значних обсягів вуглекислого газу та інших парникових газів в атмосферу.

Військова агресія спричинила багато катастрофічних подій, які негативно вплинули на стан водних ресурсів. Водне середовище щоденно забруднюється через викиди військової техніки, знищення промислових об'єктів, що становить небезпеку для тварин, рослин, здоров'я людей. З'являються нові забрудники води, яких в ній раніше не виявляли, зменшується вилов риби та інших біоресурсів.

Крім того, військові дії ускладнили поводження з ТПВ. До традиційного побутового сміття додаються залишки військової техніки, будівель, споруд та елементів інфраструктури, утилізація яких вимагає додаткових потужностей і неможлива без попереднього розмінування території та очищення її від боєприпасів. Еколого-безпекові ризики зростають, утворюються небезпечні відходи від руйнувань та військові відходи. В результаті руйнування будівель утворюється велика кількість відходів, що містять у своєму складі озоноруйнівні речовини, зокрема, утеплювальні матеріали, ізоляційну піну тощо.

Внаслідок проведення військових маневрів, будівництва фортифікаційних споруд, вибухів та згоряння боєприпасів, відбувається порушення поверхневого шару ґрунтів.

Наслідки підризу росіянами дамби Каховської ГЕС призвели до інтенсифікації ерозійних процесів. Нестача зрошуваної води найближчими роками суттєво змінить водно-повітряний баланс родючих чорноземів. За умов спекотного клімату підсихання верхньої частини ґрунту призводитиме до його розтріскування і подрібнення, викликаючи запилення, яке за умов зростання сили вітрів, провокуватиме періодичні прояви вітрової ерозії.

Для Нікопольського та Криворізького районів, де без зрошення залишились 9 зрошувальних систем з прив'язаною площею 50 тис. га, наслідки посухи можуть призвести до деградації засушливих ґрунтів, через яку гинуть родючі землі, пасовища та ліси. Це процес безповоротної зміни ґрунту, рослинності й зниження біологічної продуктивності.

Так, на сільгоспугіддях Нікопольського району, що зрошувалися з використанням води Каховського водосховища, в короткостроковій перспективі (до 1 року) можуть набути більшої інтенсивності процеси ерозії гумусного шару. В середньостроковій (1 – 5 років) перспективі ґрунтам сільськогосподарського призначення більшої частини Нікопольського району загрожує суттєва деградація через порушення балансів водоносних горизонтів і дренажування.

Внаслідок військових дій зазнали значних пошкоджень лісові та лісозахисні насадження. Найбільші ризики для лісових насаджень пов'язані з лісовими пожежами, що виникають внаслідок вибухів боєприпасів або умисних підпалів, пов'язаних з тактикою ведення бойових дій. Крім того, значні лісові площі постраждали від механічних пошкоджень, що виникають під час маневрів військової техніки та від вибухів боєприпасів, що призводить до ослаблення або загибелі лісових насаджень.

Дніпропетровська область на 90% залісна переважно штучно-створеними лісами, які сформовані відносно вибагливими лісовими породами до вологи, та внаслідок втрати яких в області буде розповсюджуватись вітрова ерозія ґрунтів.

Зниження ґрунтових вод з часом може спричинити всихання лісових насаджень, що, у свою чергу, призведе до виникнення масових лісових пожеж.

Бойові дії призводять до значного забруднення земель та пошкодження ландшафтів природно-заповідного фонду.

Це несе загрозу стратегічним цілям зі збереження біорізноманіття, призводить до зменшення потенціалу поглинання парникових газів, посилює процес опустелювання. Критична загроза постала перед ендемічними видами рослин і тварин, їх зникнення носитиме катастрофічні наслідки для біорізноманіття.

Проект оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської обл. на період до 2027 року передбачає її нове стратегічне бачення розвитку як території із сприятливим інвестиційним кліматом, розвиненою інфраструктурою та унікальними природними ресурсами, де створено рівні можливості для ведення бізнесу та гармонійного розвитку людини.

Незатвердження Стратегії призведе до збереження існуючих тенденцій щодо техногенної та екологічної безпеки в області, в т.ч. ситуацій на об'єктах, що становлять підвищену екологічну небезпеку, що не буде сприяти погіршенню умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я.

2.6. За біологічним та ландшафтним різноманіттям

Рельєф та ландшафти. Територія Дніпропетровської області розташована в степовій та лісостеповій зонах, з переважно рівнинним ландшафтом. Центральна частина та більшість південних районів займають степи з родючими землями, що використовуються для сільського господарства.

Дніпропетровська область має відносно низький рівень лісистості. Станом на 01.01.2024 загальна площа земель лісогосподарського призначення становить 111,3 тис. га при загальній площі області 3192,3 тис. га.

Більша частина лісових масивів, включаючи природні дубові і соснові ліси, зосереджена переважно в північній і західній частинах області, де рельєф та кліматичні умови сприяють розвитку деревної рослинності. У південних і східних регіонах здебільшого переважають лісозахисні смуги та штучні насадження.

Ліси Дніпропетровщини не мають промислового значення, а виконують виключно захисні, рекреаційні та агролісомеліоративні функції, підлягають особливій охороні, тому рубки головного користування в них не проводяться.

Природні ліси займають близько половини всіх лісових площ області. Основу природних лісів складають дубові ліси, де переважає дуб черешчатий, а також присутні інші листяні породи: граб звичайний, липа серцелиста.

Природні соснові ліси розташовані переважно на піщаних ґрунтах, ці ліси складаються переважно зі сосни звичайної.

У Дніпропетровській області також сформована система штучних лісових насаджень. Штучні насадження відіграють важливу роль у підвищенні лісистості, захисті ґрунтів від ерозії, поліпшенні мікроклімату та створенні рекреаційних зон. Оскільки природна лісистість регіону є низькою, штучні насадження стають важливим елементом екологічного розвитку області. Система штучних лісових насаджень складається з лісозахисних смуг, створених для захисту сільськогосподарських угідь від вітрової ерозії, збереження вологи в ґрунті та поліпшення мікроклімату; лісомеліоративних насаджень, спрямованих на відновлення деградованих та еродованих земель; водозахисних насаджень, призначених для захисту схилів і берегів річок від водної ерозії та зсувів; рекреаційних лісопарків – створюються для відпочинку та оздоровлення населення, забезпечують зелені зони в міських та приміських районах. Але у сучасний період значна кількість з них знаходиться у незадовільному деструктивному стані, що зумовлено як природними причинами (віковий кризовий стан), так і антропогенним впливом (вирубки, пожежі та ін.).

Склад лісів Дніпропетровської області за породами досить різноманітний. Основними лісоутворюючими породами є: дуб звичайний (29,9%), сосна звичайна (24,5%), робінія псевдоакація (24,7%), ясени (5,9%), тополі (4,6%), берези (2,1%), клени (1,4%), сосна кримська (1,3%) та інші (5,6%).

Біорізноманіття. Рослинний світ області налічує у 2023 році більше 1700 видів, тваринний – більше 7500 видів. Також на території Дніпропетровської області зустрічається 132 види тварин, занесених до Червоної книги України.

Основними тенденціями протягом останніх років у флорі та фауні регіону є зменшення видового різноманіття внаслідок інтенсивного землекористування та осушення земель, яке триває вже декілька десятиліть і значно впливає на екосистеми регіону. Це явище не обмежується лише останнім періодом, й залишається актуальним у зв'язку з розвитком аграрного сектору.

Збереження ландшафтного та біотичного різноманіття забезпечується особливим режимом на територіях 182-х об'єктів природно-заповідного фонду площею 100,7 тис. га, що становить 3,15% від загальної площі території області. Із них об'єктів загальнодержавного значення – 32 площею 36,6 тис. га та 150 об'єктів місцевого значення площею 64,08 тис. га.

Багатий і різноманітний ландшафт Дніпропетровської області обумовлений її географічним положенням, кліматичними умовами та особливостями рельєфу, основні екосистеми якого включають:

Степи, що є природними пасовищами і мають високу біорізноманітність флори та фауни, відзначаються сезонною зміною вигляду та видовою композицією рослинного покриву. Тут домінують багаторічні злакові рослини, а також різноманітне різнотрав'я;

луки (заплавні, низинні) – землі, вкриті лучною рослинністю, зосереджені в долинах річок і по тальвегах балок, де переважають багаторічні, а також квіткові рослини. Заплавні луки, зазвичай знаходяться на алювіальних ґрунтах, які періодично затоплюються річковими водами;

солончаки (зосереджені переважно в долинах річок Орелі, Самари, Дніпра, Вовчої) – мають унікальні екологічні умови, спричинені високим вмістом солей у ґрунті, флора яких представлена специфічними видами, пристосованими до існування в умовах солоного середовища;

прибережно-водні угруповання, досить широко розповсюджені в межах області у вигляді приозерних, прирічкових заростей очерету, рогузу, куги та ін. Після зарегулювання річок, забудови та внаслідок ін. антропогенних чинників площа їх постійно зменшується. Найбільше таких угруповань зосереджено в долинах річок Самари і Орелі;

вторинні екосистеми на техногенних територіях. Зважаючи на те, що техногенні території можуть бути дуже різноманітними за своїм походженням і характером (відвали гірничо-збагачувальних комбінатів, смуги відчуження вздовж залізниць, території промислових підприємств та ін.), вторинні екосистеми на таких територіях також можуть мати різні особливості. Такі екосистеми характеризуються поширеністю швидкоростучих, малопоживних, ксерофітних, пристосованих до забруднення ґрунту та атмосфери рослинних угруповань. Ці рослинні угруповання формуються на порушених землях спонтанно, найчастіше утворюючи своєрідні рідколісся, які через 40–50 років після початку формування набувають риси природних рослинних фітоценозів.

Флора Дніпропетровської області відображає перехідний характер між степом і лісостепом.

Типові рослини підзони різнотравно-типчаково-ковилового степу включають ковила (Лессінга, українську, пірчасту, волосисту), полин, чебрець, види злакових: типчак (вівсяниця), тонконіг вузьколистий, стоколос безостий, пирій повзучий. Бобові представлені конюшиною альпійською та гірською, вікою вузьколистною, люцерною серпоподібною та хмелеподібною. На вододілах, на схилах балок, ярів та річкових долин ростуть чагарникові та чагарничкові рослини: мигдаль степовий, дереза, карагана, шипшина, терен та ін. Ці види добре адаптовані до посушливих умов і часто зустрічаються на неораних ділянках.

У межах підзони типчаково-ковилового степу зменшується частка різнотрав'я, домінуючою рослиною в багатьох степових ділянках є ковила, яка створює густий покрив, захищаючи ґрунт від ерозії.

З метою збереження рідкісних видів рослин і тварин, що перебувають під загрозою зникнення, на території області затверджені Червоні списки тварин та рослин Дніпропетровської області (рішення обласної ради від 27.12.2011 №219-10/VI).

Осередками зростання значної частини раритетного фітогенофонду на території Дніпропетровської області є установи природно-заповідного фонду.

Типова різнотравно-типчаково-ковилова рослинність залишилась тільки на схилах балок, у перелісках, де ґрунти мало придатні під рілля.

Природні лісові екосистеми Дніпропетровської області знаходяться у передкризовому стані.

Ліси Дніпропетровщини не мають промислового значення, а виконують виключно захисні, рекреаційні та агролісомеліоративні функції, підлягають особливій охороні, тому рубки головного користування в них не проводяться. Основні типи лісів включають:

дубові ліси, що домінують у природних лісах області, часто зустрічаються разом з грабом, кленом, липою та іншими листяними деревами. Підлісок складається з ліщини, бузини, крушини;

соснові ліси, які є переважно штучними насадженнями, створеними для заліснення піщаних ділянок та деградованих земель. Вони відіграють важливу роль в запобіганні ерозії ґрунтів і збереженні водного балансу;

акацієві насадження – біла акація (робінія) широко використовується для заліснення та озеленення, завдяки своїй здатності швидко рости і пристосовуватись до різних умов.

Браконьєрство є причиною скорочення чисельності як промислових видів, так і деяких рідкісних, у т.ч. внаслідок випадкової загибелі у знаряддях промислу.

Фауна хребетних нараховує 384 види тварин.

У степових системах домінуюче положення займають мишоподібні гризуни, ховрах сірий, сліпак звичайний, заєць сірий, лисиця звичайна. У заплавах лісах – численний кріт європейський, буроzubка звичайна, вовк, ласка, куниця, кабан дикий.

Фауна амфібій степу налічує 10 видів (Булахов та ін., 2007), найхарактерніші серед яких – часничниця звичайна (*Pelobates fuscus*), ропуха зелена (*Bufo viridis*), жаба озерна (*Rana ridibunda*) та інші. У межах степового Придніпров'я також знайдено 11 видів рептилій (Булахов та ін., 2007).

Зарегулювання стоку більшості малих річок і Дніпра спричинило трансформацію екологічних комплексів риб і майже повну заміну реофільного комплексу лімнофільним. Іхтіофауна за сучасними даними налічує 50 видів риб і круглоротих, що належать до 13 родин 7 фауністичних комплексів (Біологічне різноманіття ..., 2008).

На території Дніпропетровської області зустрічаються 132 види тварин, занесених до Червоної книги України, з них круглих черв'яків – 1, кільчастих черв'яків – 2, членистоногих – 66, хордових – 63.

Також зустрічаються 29 видів тварин, що занесені до додатків Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори та перебувають під загрозою зникнення (CITES); 241 вид тварин, занесений до додатків Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернської конвенції); 96 видів, занесених до додатків Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннської конвенції, CMS);

52 види, що охороняються відповідно до Угоди про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (AEWA);

7 видів, що охороняються відповідно до Угоди про збереження популяцій європейських кажанів (EUROBATS).

У межах природного заповідника “Дніпровсько-Орільський” охороняються види тварин, зане-сених до Червоної книги України, а також ті, що підпадають під дію міжнародних договорів

Об’єкти Смарагдової мережі та водно-болотні угіддя міжнародного значення. Створення Смарагдової мережі – нова для України форма охорони природи, що впроваджується в рамках виконання вимог ратифікованої в Україні Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернської конвенції), а також Угоди про асоціацію з Європейським Союзом.

На території Дніпропетровської області різною мірою знаходяться, межують чи частково заходять 11 об’єктів, що відповідають критеріям Смарагдової мережі та включені до рекомендованого переліку українською стороною конвенції (таблиця 2.16).

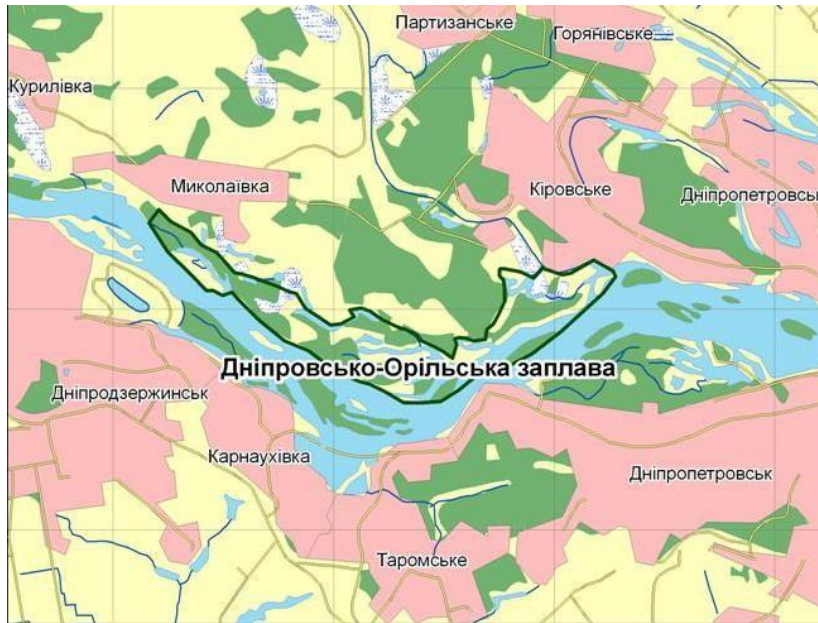
Таблиця 2.16. Об’єкти Смарагдової мережі на території Дніпропетровської області

№	Код	Назва	Площа
1	UA0000004	Dniprovsko-Orilskyi Nature Reserve	3772,00
2	UA0000093	Dniprovske Reservoir	39492,00
3	UA0000134	Pryorilskyi	33372,00
4	UA0000135	Dniprodzerzhynske Reservoir	54004,00
5	UA0000211	Prysamarski Bairachni Lisy	7394,00
6	UA0000212	Samarskyi Lis	38003,00
7	UA0000310	Middle Inhulets river valley	15204,94
8	UA0000319	Kryvorizka part of Inhulets river	22472,86
9	UA0000406	Saksahan river basin	20726,69
10	UA0000432	Vasylkivskyi steppe	7276,62
11	UA0000467	Bazavluk	65220,25

Джерело: ArcGIS Web Application (europa.eu)

На виконання домовленостей України в рамках Рамсарської конвенції статус водно-болотного угіддя міжнародного значення в Дніпропетровській області отримало водноболотне угіддя “Дніпровсько-Орільська заплава” (рисунки 2.3).

Рисунок 2.3. ВБУ Дніпровсько-Орільська заплава

Джерело: Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Дніпропетровській області за 2023 р. – Дніпропетровськ, 2024 – 386 с. іл.

Згідно Паспорту ВБУ (date of designation 29 juli 2004, site no: 1399) угіддя має площу 2560 га і представляє систему водотоків та їх заплав з численними озерцями і болітцями, з розвинутою вищою водною рослинністю, у складі якої – рідкісні угруповання сальвінії плаваючої *Salvinia natans* та водяного горіха плаваючого *Trapa natans*, рідкісними у Європі заплавленими дубовими, вербовими, тополевыми та вільховими лісами і знаходиться у складі природного заповідника “Дніпровсько-Орільський”.

Екомережа. Виконання регіональних та місцевих схем формування екомережі забезпечується на основі регіональних і місцевих програм з питань розвитку екомережі, що затверджуються відповідними радами.

З метою розширення площі територій природоохоронного призначення, поліпшення умов для формування та відновлення довкілля, збереження ландшафтного та біологічного різноманіття у 2017 році рішенням Дніпропетровської обласної ради від 24.03.2017 №176-8/VII затверджено Схему екомережі Дніпропетровської області. Визначено об’єкти і структурні елементи екомережі області. Загальна площа ключових територій екомережі Дніпропетровської області (рис. 2.3) складає 798788 га, в т.ч. у відсотках до площі району або міста: Дніпровський 131813 га (23,5%); Кам’янський 126870 га (26,4%); Криворізький 103141 га (18,0%); Нікопольський 94279 га (27,7%); Новомосковський 87319 га (25,1%); Павлоградський 82993 га (34,2%); Синельниківський 135570 га (20,5%); місто Дніпро 16510 га (40,8%); місто Кам’янське 3480 га (25,2%); місто Кривий Ріг 16813 га (41,6%).

Процес формування екомережі є складним і тривалим, оскільки вимагає поєднання і оптимізації багатьох елементів природної і соціальної сфер. Це системна форма охорони природи, головною метою якої є відновлення природної, територіальної і функціональної цілісності екосистем у поєднанні із невиснажливим використанням природних ресурсів.

Об'єкти культурної спадщини та матеріальні активи. Дніпропетровщина славиться «Петриківським декоративним живописом як феноменом української орнаментальної народної творчості» та «Козацькими піснями Дніпропетровщини», які внесені до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО.

За попередньою оцінкою Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, підготовленою у співпраці з міжнародними експертами у рамках дослідження “Російсько- українська війна: вплив на довкілля”, шкода довкіл्लю, завдана російською агресією за час повномасштабної війни (станом на початок 2024 року) по Дніпропетровській області складає майже 3369 млн. дол.

Активні бойові дії серйозно погіршують якість повітря через детонацію боєприпасів, бомб, руйнування нафтобаз і АЗС, промислових підприємств, пожежі в екосистемах тощо.

Знищуються гідротехнічні споруди, це призводить до нестачі питної і технічної води, значних затоплень. Війна заважає очищенню води внаслідок руйнування очисних та каналізаційних споруд, стічні води скидаються без очищення.

Відповідно до Наказу Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України “Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією” від 22.12.2022 №309 (зі змінами) в межах Дніпропетровської області, визначено території, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окуповані російською федерацією, а саме:

Криворізький район (Зеленодольська міська територіальна громада);

Нікопольський район (Марганецька міська, Мирівська сільська територіальна громада за винятком с.Вищетарасівка, села Покровське, Приміське Покровської сільської територіальної громади, села Борисівка, Дмитрівка, Привільне Червоногригорівської селищної територіальної громади);

Синельниківський район (Великомихайлівська, Маломихайлівська, Новопавлівська сільські територіальні громади, Покровська селищна територіальна громада).

Крім того в межах Дніпропетровської області знаходяться території активних бойових дій:

Нікопольський район (Марганецька та Нікопольська міські територіальні громади, Червоно-григорівська селищна територіальна громада, Мирівська сільська територіальна громада та села Покровське, Капулівка, Олексіївка

Покровської сільської територіальної громади).

Тому незатвердження проекту Стратегії безпосередньо не призведе до безпосереднього зменшення площ ПЗФ, територій Смарагдової мережі, ВБУ міжнародного значення, *об'єктів культурної спадщини та матеріальних активів*, порушення міграційних маршрутів фауни, але й не срятиме покращенню їх збереження через існуючий, а, можливо, й посилений негативний вплив на них забруднення атмосферного повітря, водних і земельних ресурсів, накопичення відходів тощо, що не буде сприяти поліпшенню умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я, пов'язаних з функціонуванням природоохоронних територій.

2.7. Ймовірні наслідки впливу на довкілля і здоров'я населення проекту Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 р.

Екологічні проблеми області впливають на умови життєдіяльності та стан здоров'я населення, адже аналіз нозогеографічних карт розподілу рівнів забрудненості навколишнього середовища показує, що територіальний розподіл захворюваності населення тісно корелює з екологічними показниками ситуації на території України.

Захворюваність населення можна вважати найбільш чутливим показником, який характеризує вплив середовища на людину. При цьому первинна захворюваність визначається на основі лише вперше зареєстрованих випадків хвороби протягом року, загальна поширеність враховує всіх хворих, виявлених на момент обліку.

Важливою медико-біологічною та соціально-економічною проблемою залишається зростання онкозахворюваності та захворюваності на туберкульоз. Не останню роль у захворюваності населення цими хворобами відіграють несприятливі екологічні фактори, адже ряд забруднювальних речовин, що потрапляють у повітря, питну воду, через ґрунт у рослини, тварини та продукти харчування відзначаються своєю канцерогенною дією.

Онкологічна ситуація в області характеризується поширеністю злоякісних новоутворень, зростанням контингентів онкохворих.

В цілому здоров'я населення можна оцінити такими показниками як середня тривалість життя при народженні або після досягнення певного віку, загальна смертність та смертність дітей до одного року життя, захворюваність і функціональні відхилення, поширеність хвороб.

Природний рух населення характеризується скороченням. Найчастішою причиною смерті в останні роки були хвороби системи кровообігу (63% від усієї кількості померлих). Кількість померлих від Ішемічної хвороби серця становила 11 400 (55% від усіх смертей), із яких 5 067 – серед чоловіків, 6 333 – серед жінок.

Рівень загальної смертності в Україні також зростає не лише за рахунок загибелі людей внаслідок бойових дій, а й у результаті зниження рівня

медичного обслуговування та збільшення рівня летальності через серцево-судинні захворювання під впливом стресу.

Збереження здоров'я населення Дніпропетровської області забезпечує її мережа закладів охорони здоров'я та медичних ресурсів.

Рисунок 2.4. Динаміка розвитку медичних ресурсів та закладів охорони здоров'я в Дніпропетровській області

Джерело: НСЗУ

Все це впливає на демографічні процеси, які відзначаються великою інерційністю, а отже, якісь значні демографічні кризи, які відбуваються в певний історичний період, відбиваються на демографічних процесах впродовж наступних десятиліть.

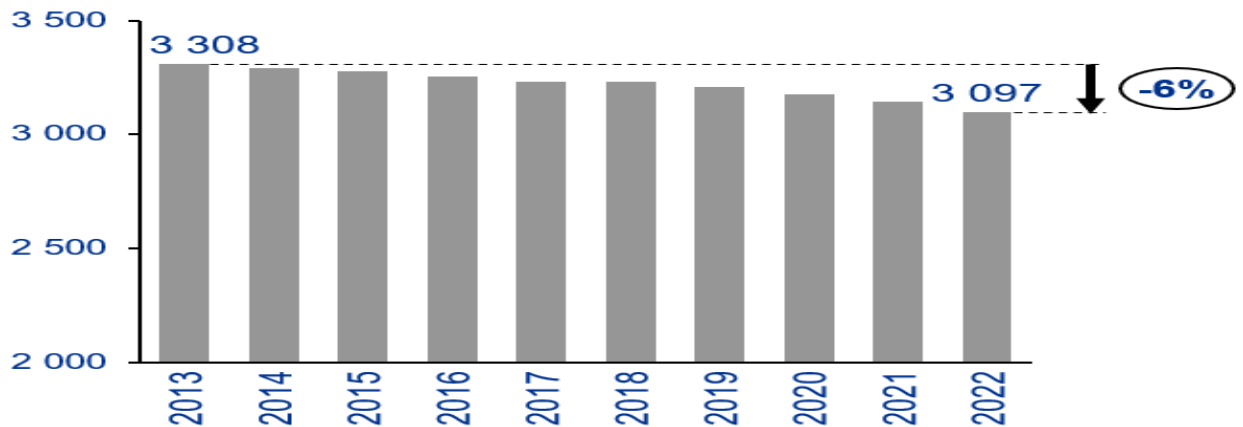
Кількість постійного населення Дніпропетровської області станом на 1 січня 2022 року становила 3869096 осіб, що складало 3,29% від кількості загального населення України. Спостерігалось поступове скорочення чисельності населення області на 6% з 2013 р по 2022 рік (рис. 2.4).

Зміна чисельності населення характеризується зменшенням її у сільській місцевості та збільшенням у міських поселеннях. Незважаючи на це, область густонаселена.

На демографічну ситуацію в області суттєво впливають внутрішньо переміщені особи; трудові мігранти та біженці (зокрема, виїзд жителів області за межі території України); скорочення народжуваності.

Таким чином, найбільшими проблемами області є демографічні зміни, трудова міграція, вікова нерівновага та виклики, пов'язані з наданням робочих місць ВПО і зайнятістю, особливо в сільській місцевості.

Рисунок 2.5. Зміна чисельності населення Дніпропетровської області, 2013–2022, тис. осіб

Джерело: Головне управління статистики в Дніпропетровській області

Таким чином, у випадку, якщо проект оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року не буде затверджено, ризик погіршення екологічної ситуації в області та її негативний вплив на здоров'я мешканців області може зрости. Водночас неприйняття проекту Стратегії призведе до низки проблем, які будуть причиною поступового зниження умов життєдіяльності та здоров'я населення. Зокрема:

- забруднення ґрунтів буде продовжуватись через несанкціоновані сміттєвалища та недосконалу систему управління відходами на місцевому рівні;
- недостатньо будуть оновлюватися існуючі та створюватися нові насадження у межах населених пунктів області на землях відповідного призначення;
- далі буде зменшуватися біорізноманіття, а також асиміляційна спроможність біоценозів через недостатню увагу до природоохоронних територій та об'єктів;
- зберігатиметься значна амортизація об'єктів житлово-комунальної інфраструктури громади, що не будуть модернізовані;
- фізичний знос мереж централізованого водопостачання та водовідведення в області спричинятиме значні витоки й втрати води, а також потрапляння стічних вод в ґрунти і поверхневі води;
- недостатні реновації та створення зелених зон, невідповідний санітарний та екологічний стан водних об'єктів не сприятиме адаптації населення до змін клімату;
- недостатньо ефективною залишатиметься мережа закладів охорони здоров'я;
- погіршуватиметься стан здоров'я населення через те, що рівень якості медичних послуг не зростатиме;

- низькою залишатиметься енергоефективність комунальних будівель в області, в т. ч. закладів освіти і охорони здоров'я;
- погіршуватиметься якість дорожнього покриття та дорожньої інфраструктури доріг перш за все місцевого та регіонального значення, на цьому фоні зростатиме негативний вплив транспорту на атмосферне повітря і здоров'я населення, що в подальшому призведе до зниження рівня комфортності проживання.

В разі неприйняття проекту Стратегії інерційний характер розвитку ситуації в економіці та соціальному житті області сприятиме накопиченню екологічних проблем, що можуть спричинити загрози техногенного характеру. Може виникнути кумулятивний ефект з проблем, що загострять екологічну ситуацію в області.

Таким чином, якщо ДДП не буде затверджено, то у Дніпропетровській області буде спостерігатися песимістичний сценарій розвитку, який формується за комплексу припущень, що тривкий у часі (горизонті планування) баланс зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на стан громади як соціально-економічної системи залишається незмінним, тобто послідовність станів системи змінюється за інерцією: громада рухається за інерцією, суспільно-економічний стан країни не сприяє розвитку, так як:

- 1.Триває війна російської федерації проти України;
- 2.Зростають видатки бюджету, викликані війною;
- 3.Продовжується інфляція;
- 4.Державні інвестиції у розвиток інфраструктури (дороги, транспортну інфраструктуру) не забезпечують необхідних обсягів;
- 5.Інвестиційна привабливість України залишається низькою, рівень залучення інвестицій не зростає;
- 6.В тіні продовжує залишатися значна частка малого і середнього бізнесу;
- 7.Доходи населення не зростають;
- 8.За суттєвої корекції тарифів на енергоносії підвищується вірогідність збільшення рівня неплатежів населення, що призводитиме до поглиблення кризи в ЖКГ.

Бізнес-клімат в області лишатиметься на тому ж рівні, рівень купівельної спроможності населення знижуватиметься, рівень реальної бюджетної забезпеченості області дещо покращуватиметься.

Малий і середній бізнес розвиватиметься недостатньо, доходів бюджету області буде недостатньо для суттєвого покращання інфраструктури громад.

Локальне покращання благоустрою спостерігатиметься лише на окремих територіях, сільські території надалі розвиватимуться мляво, фінансування відбуватиметься за залишковим принципом, що загальною залишить тенденції стану навколишнього природного середовища області незмінними.

3. Характеристика стану довкілля та умов життєдіяльності населення на територіях ймовірного впливу та їх прогнознi зміни, якщо документ державного планування не буде затверджено

Проект оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року охоплює всю територію області і визначає регіональну політику, що характеризується специфічним набором соціальних, просторових, безпекових, екологічних та економічних особливостей. З огляду на сучасні виклики, які стоять перед Україною внаслідок війни росії проти України, набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС, зміцнення інституційної складової для забезпечення ефективного процесу відновлення, виконання кліматичних зобов'язань України тощо, цілі і завдання проекту оновленої Стратегії спрямовуватимуться на відновлення економічної активності, балансу екосистем та створення безпекових умов життєдіяльності населення.

За станом атмосферного повітря. Викиди шкідливих речовин в атмосферу у 2023 році становили 385,1 тис. т, що на 56,2 тис. т більше 2022 року.

У складі викинутих забруднюючих речовин оксиди вуглецю – 120,013 тис. т; сполуки сірки – 71,826 тис. т; речовини у вигляді суспендованих твердих частинок – 34,161 тис. т; метану – 137,859 тис. т, сполуки азоту – 19,459 тис. т; метали та їх сполуки – 0,23 тис.т тощо (за інформацію Головного управління статистики у Дніпропетровській області на основі фактично поданих підприємствами звітів, які можуть бути уточнені).

Крім того, за 2023 рік в атмосферу надійшло 16,3 млн. т діоксиду вуглецю – основного парникового газу, який впливає на зміну клімату.

Основними забруднювачами довкілля у 2023 році залишаються підприємства металургійної, добувної промисловості та виробники електроенергії.

За видами економічної діяльності найбільша частка викидів забруднюючих речовин та парникових газів припадає на галузь переробної промисловості та становить 159584,8 т. В таблиці 3.1 представлені обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря у 2023 році за видами економічної діяльності.

Таблиця 3.1. Викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря у 2023 році за видами економічної діяльності

Вид економічної діяльності	Код КВЕД -2010	Кількість викидів забруднюючих речовин і парникових газів		Кількість викидів діоксиду вуглецю	
		т	2023 у % до 2022	т	2023 у % до 2022
Усі види економічної діяльності		385134,1	117,1	16311366	110,8
Переробна промисловість	С	159584,8	105,6	10052203	96,2
Добувна промисловість і	В	143249,2	113,5	290359,5	98,5

розроблення кар'єрів					
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	D	74109,4	171,6	5881341	151,0
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	E	3327,2	97,0	4668,1	107,3
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	H	2342,4	90,8	15666,7	113,8
Сільське, лісове та рибне господарство	A	2147,1	110,8	40683,7	105,5
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	G	155,7	85,6	9945,6	130,2
Будівництво	F	55,1	273,6	360,1	203,7
Професійна, наукова та технічна діяльність	M	49,6	97,9	1642,4	69,5
Інші		113,6	699,4	14495,8	492,5

Джерело: Головне управління статистики у Дніпропетровській області.

У 2022–2023 роках Дніпропетровська область демонструє один із найвищих рівнів забруднення повітря в Україні, особливо в містах Дніпро, Кам'янське та Кривий Ріг:

м.Кривий Ріг: пилу – від 0,6 до 1,8 ГДК, діоксиду азоту – від 0,5 до 1,2 ГДК, фенолу – від 0,5 до 1,0 ГДК, аміаку – від 0,1 до 0,8 ГДК, формальдегіду – від 0,4 до 1,3 ГДК, діоксиду сірки – 0,1 ГДК, оксиду вуглецю – від 0,6 до 1,0 ГДК; оксиду азоту – від 0,5 до 1,3 ГДК;

м.Кам'янське: пилу – від 0,6 до 1,0 ГДК, діоксиду азоту – від 0,7 до 4,1 ГДК, фенолу – від 1,0 до 1,7 ГДК, формальдегіду – від 0,3 до 1,1 ГДК, аміаку – від 0,3 до 1,1 ГДК; оксиду азоту – від 0,3 до 1,1 ГДК, діоксиду сірки – від 0,003 до 0,2 ГДК, оксид вуглецю – 1,0 ГДК;

м.Дніпро: пилу – від 1,2 до 1,6 ГДК, аміаку – від 0,3 до 0,6 ГДК, діоксиду азоту – від 0,6 до 1,2 ГДК, формальдегіду – від 0,5 до 1,2 ГДК, оксиду азоту – від 0,5 до 1,2 ГДК, фенолу – від 0,5 до 2,2 ГДК, оксиду вуглецю – від 0,1 до 1,2 ГДК.

Екологічна ситуація загострюється тим, що викиди в атмосферу здійснюються нерівномірно, а переважно в промислових зонах, де велика концентрація підприємств металургійної, гірничодобувної, машинобудівної, хімічної та іншої промисловості.

Середній індекс якості повітря (AQI) для частинок PM2.5 в регіоні варіюється від 0 до 150, де значення до 50 вказують на чисте повітря, 51 – 100 помірна якість із мінімальним впливом для чутливих людей, 101 – 150 шкідливий для чутливих груп населення рівень забрудненості.

Таблиця 3.2. Основні забруднювачі атмосферного повітря Дніпропетровської області

<i>Назва об'єкта*</i>	<i>усього викидів, т/рік*</i>
ПАТ “АрселорМіттал Кривий Ріг”	63557
АТ “Південний гірничо-збагачувальний комбінат”	500,296
ПрАТ “Дніпровський металургійний завод”	938,451
КП “ДНІПРОВОДОКАНАЛ” ДМР	145
АТ “Кривбасзалізрудком”	142,615
АТ “Нікопольський завод феросплавів”	6868,622
ПрАТ “Суша Балка”	62,414
ПрАТ “КАМЕТ-СТАЛЬ”	75657
КП “Кривбасводоканал”	1,438
АТ “ОГХК” (Філія “ВГМК” АТ “ОГХК”)	326,208
ПрАТ “ДТЕК ПАВЛОГРАДВУГІЛЛЯ” Філія “ПАВЛОГРАДСЬКЕ ЕНЕРГОПІДПРИЄМСТВО”	3781,94
ПрАТ “ДТЕК ПАВЛОГРАДВУГІЛЛЯ” Філія “ПАВЛОГРАДСЬКА АВТОБАЗА”	2,904
ПрАТ “ДТЕК ПАВЛОГРАДВУГІЛЛЯ” ВСП “ШУ імені ГЕРОЇВ КОСМОСУ”	32913,32
ПрАТ “ДТЕК ПАВЛОГРАДВУГІЛЛЯ” Філія “СОЦВУГІЛЛЯ”	237,051
ПрАТ “ДТЕК ПАВЛОГРАДВУГІЛЛЯ” ВСП “ШАХТОУПРАВЛІННЯ ТЕРНІВСЬКЕ”. Шахта “Західно-Донбаська”, пм. №1	26826,10
Шахта “Західно-Донбаська”, блок №3, пм. № 2	7271,102
Шахта “Тернівська”	14,814
ПрАТ “ДТЕК ПАВЛОГРАДВУГІЛЛЯ” ФІЛІЯ “ВТП “ПАВЛОГРАДВАНТАЖТРАНС”	170,496
ПрАТ “ДТЕК ПАВЛОГРАДВУГІЛЛЯ” ВП “ШАХТОУПРАВЛІННЯ ПЕРШОТРАВЕНСЬКЕ”. Шахта “Степова”	36950,90
Шахта “Ювілейна”	12202, 9
ПрАТ “ДТЕК ПАВЛОГРАДВУГІЛЛЯ” ВСП “ШУ Дніпровське”	15254,980
ПрАТ “ДТЕК ПАВЛОГРАДВУГІЛЛЯ”. Філія “ЦЗФ ПАВЛОГРАДСЬКА”	97,025
ПрАТ “ДТЕК ПАВЛОГРАДВУГІЛЛЯ” Філія “ПУМТП”	2,169
ПрАТ “Кривий Ріг Цемент” Криворізький завод	2561,411
АТ “ДНІПРОАЗОТ”	9,386
ПрАТ “Північний гірничо-збагачувальний комбінат”	2443,895
ПрАТ “Южкокс”	1901,375

* за інформацією підприємств

Джерело: Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Дніпропетровській області за 2023 рік. – Дніпропетровськ, 2024. – 386 с. іл. [68]

За даними Головного управління статистики у Дніпропетровській області у 2023 р. підприємства добувної промисловості і розроблення кар'єрів викинули в атмосферу 143,249 тис. т (37,2%) шкідливих речовин від загального обсягу викидів по області. Частина викидів від підприємств постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря у загальному обсязі викидів становить 19,2%, від переробної промисловості – 41,4%, від транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності –

0,6%, підприємств, які спеціалізуються на водопостачанні, каналізації, поводженні з відходами – 0,8%.

Основними забруднювачами довкілля у 2023 році залишаються підприємства металургійної, добувної промисловості та виробники електроенергії. Найбільш екологічно небезпечними видами економічної діяльності є видобування металевих руд, виробництво електроенергії, чавуну, сталі та феросплавів (таблиця 3.2).

Радіаційна обстановка на території області в цілому була стабільною і знаходилася у межах природного радіаційного фону. Рівень експозиційної дози гамма-випромінювання у 2023 році становив 10-21 мкР/год., що відповідає рівню природного радіаційного фону області. Перевищення контрольного рівня – 25 мкР/год. у 2023 році не було.

Випадків перевищень контрольних рівнів сумарної бета-активності в пробах атмосферних випадіння виявлено не було.

Щільність випадів техногенних радіонуклідів знаходилась на рівні попередніх років.

Концентрація радіоактивних елементів як природного, так і штучного походження в приземному шарі атмосфери утримується на сталому рівні.

Згідно інформації ВООЗ Україна останніми роками посідає перші місця у світі за рівнем смертності на душу населення, спричиненої забрудненням атмосферного повітря.

Значний вплив на найбільш вразливі верстви населення – діти та люди похилого віку має забруднення довкілля автомобільним транспортом.

Критичним є те, що автомобільний транспорт здійснює викиди переважно в безпосередній близькості до місць масового зосередження людей. Це зумовлює небезпечні концентрації шкідливих речовин в атмосферному повітрі, яким дихають люди.

Щорічні макроекономічні збитки від забруднення довкілля автотранспортом України оцінюють орієнтовно в еквіваленті 2-3 млрд. євро за самими помірними оцінками.

Масове ввезення автомобілів, що були в користуванні, з несправними системами контролю викидів відповідно є джерелом надмірної кількості викидів забруднюючих речовин, справляючи величезний негативний вплив на міське довкілля.

В Україні відбувається стрімке старіння автопарку, середній вік якого 23,2 років, що більше ніж вдвічі перевищує відповідний показник в ЄС, і впливає на безпеку дорожнього руху, викиди забруднюючих речовин, парникових газів та енергоефективність автомобілів. Ще більше погіршує ситуацію те, що для легкових автомобілів, які були в користуванні і ввозяться на митну територію України, досі діють екологічні норми «Євро-2», запроваджені в ЄС майже 30 років тому, в 1995 році.

А як кандидат на членство в ЄС Україна має забезпечити «зелену» перебудову транспорту, одним з основних напрямів якої є запровадження

заходів для прискореного зростання у структурі парку частки електромобілів і електробусів, оснащених виключно електродвигунами та акумуляторними батареями, плагін-гібридних електромобілів та, в перспективі, електромобілів з водневими паливними комірками.

Ще одним чинником викидів CO₂ і забруднення атмосферного повітря, ґрунтів та водних ресурсів є пересування військової техніки.

Внаслідок руйнування транспортної інфраструктури та логістичних маршрутів, зокрема морських, відбулася переорієнтація міжнародних перевезень на перевезення вантажним автотранспортом через західні регіони країни.

Ступінь забруднення атмосферного повітря - визначаючий фактор для росту, розвитку, продуктивності рослин і екологічного благополуччя наземних екосистем в цілому. Коли вміст деяких складових газового середовища перевищує критичний рівень адаптації і стійкості, настає стресова реакція і порушується функціонування чутливих компонентів системи.

Серед основних впливів забруднювальних речовин, що містяться у атмосферному повітрі, на екосистеми, виділяють наступні: накопичення забруднювальних речовин у рослинах та ін. компонентах екосистем (ґрунт, лісова підстилка, поверхневі та ґрунтові води); порушення, пов'язані із забрудненням продуктів харчування рослиноїдних тварин (наприклад, флюороз); зниження видової різноманітності, обумовлене у т.ч. зміною умов конкуренції; порушення взаємозв'язків у спільнотах і в екосистемі в цілому; порушення біохімічних циклів; зниження стабільності екосистем і послаблення їх здатності до саморегуляції.

Найбільш небезпечними речовинами для рослин, що знаходяться у забрудненому атмосферному повітрі, є сірчистий ангідрид, фтормісткі сполуки та смог усіх типів. Внаслідок надлишку в повітрі сірчистого ангідриду листя дерев темнішає, зморщується й опадає, а голки хвойних дерев стають спочатку темно-червоними, а потім засихають.

Шкоди зеленим насадженням завдають оксид вуглецю, хлор і хлористоводнева кислота, а також вуглеводні, - бензол, антрацен, бенз(а)пірен.

Рослини по-різному реагують на забруднення повітря, найвразливіші яблуня, береза, груша, сосна, а більш стійкі – вишня, бузок, дуб тощо.

Атмосфера володіє здатністю до самоочищення від забруднюючих речовин. Повітряні потоки, що переносять забруднення, очищуються, зустрічаючи на своєму шляху зелені насадження.

На динаміку викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря впливають як економічні процеси в області, так і заходи, спрямовані на покращення якості атмосферного повітря, зокрема в 2023 році на підприємствах Дніпропетровській області відбулося:

на ПАТ “АрселорМіттал Кривий Ріг” для зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря на 24000 т – виведення з експлуатації 5-и агломашин (проммайданчик №1 агломераційного цеху;

на ПРАТ “ДКХЗ” для зменшення концентрації пилу на виході із димососу до 9 мг/м³ – дострокове застосування сучасних технічних рішень щодо знепилювання газів під час видачі коксу, а саме: введення в експлуатацію установки пилопригнічення при видачі коксу з автономною системою пилопригнічення 41,6 Л (П) + АС БВК-С на коксовій батареї 1 біс;

на ДТЕК Придніпровська ТЕС для зменшення викидів твердих суспендованих часток на 3000 т/рік, діоксиду сірки – на 1300 т/рік – заміна скрубєрів на емульгатори на енергоблоках ст. №7-8.

Крім того, на гірничо-металургійних підприємствах Кривбасу застосовується внутрішня і зовнішня гідрозабійка та виключно безтритові вибухові речовини та інше при проведенні масових вибухів, що зменшує викиди забруднюючих речовин на понад 4540 т/рік.

З метою запобігання пилоутворенню на відвалах, хвостосховищах, шламонакопичувачах на понад 2250 т/рік підприємствами закріплюються їх поверхні речовинами, які затримують пил, зволожуються “сухі” пляжі хвостосховищ, поливаються технологічні автодороги, зрошуються склади готової продукції.

Забруднення атмосферного повітря промислових міст призводить до отруєння населення токсичними речовинами, погіршення здоров’я і зниження працездатності, погіршує умови життя населення.

Забруднення атмосферного повітря підвищує ризик захворювання населення на такі хвороби як бронхіальна астма, хронічні бронхіти, обструктивні бронхіти і т.д., які в медичній статистиці прийнято оцінювати такими нозологічними одиницями, як захворюваність населення на хвороби органів дихання й відсоток смертності населення через хвороби органів дихання від загальної смертності за аналогічний період.

Люди, що проживають в забруднених районах та поблизу автомагістралей, частіше хворіють на хвороби верхніх дихальних шляхів, серцево-судинні захворювання, хвороби очей.

Останні дослідження показали, що люди, які проживають на відстані менше 50-и метрів від проїжджої частини, на 12% частіше хворіють на деменцію (симптоми, викликані ушкодженнями мозку, через що спостерігається погіршення пам’яті людини та її здатності планувати й виконувати звичні буденні дії), ніж ті, хто проживають далеко від доріг.

Забруднене повітря також перешкоджає повноцінному диханню. У людей із захворюваннями дихальних шляхів, імунна система вже і так відчуває навантаження, в результаті чого проблеми з диханням загострюються.

Забруднюючі речовини негативно впливають і на серце – прослідковується зв’язок між різким підвищенням концентрації оксидів азоту в атмосфері і ризиком виникнення інфарктів та ін. серцевих відхилень.

Дрібнодисперсні частинки, що містяться в брудному повітрі, легко потрапляють в організм людини. Вони здатні викликати підвищене утворення тромбоцитів, які відповідають за згортання крові. Однак у разі підвищеного

утворення вони стають причиною виникнення тромбів у кровоносних судинах, що порушує нормальний приплив крові до серцевого м'яза та порушення кровообігу в цілому, підсилює коливання артеріального тиску протягом дня.

Шкідливі речовини в атмосферному повітрі часто є причиною патологій у новонароджених. Особливо шкідливо вони впливають на плід в перші два триместри вагітності, коли відбуваються основні процеси його розвитку.

За екологічною ситуацією в галузі водокористування. Водні ресурси в Дніпропетровській області в середній по водності рік становлять 52,8 млрд. м³, в т.ч.:

місцевий стік (стік, що формується в межах області) – 0,825 млрд. м³; запаси підземних вод – 0,381 млрд. м³;

транзитний стік – 51,6 млрд. м³, який включає санітарний стік (майже 15 млрд. м³) та води, що йдуть на постійне поповнення водосховищ і водоспоживання промисловими і сільськогосподарськими підприємствами Дніпропетровської та суміжних областей (37 млрд. м³).

Поверхневий стік малих річок становить 1,6 млрд. м³, в т.ч. місцевий стік – 0,83 млрд. м³.

Зважаючи на те, що водні ресурси на території області розподіляються нерівномірно, покриття їх дефіциту частково вирішується за рахунок перекидання стоку р.Дніпро каналами „Дніпро – Донбас”, „Дніпро – Кривий Ріг”, „Дніпро – Інгулець”, а також водогонами регіонального значення.

За даними звітності за формою №2ТП-водгосп (річна) за 2023 рік обсяг забору свіжої води по області становив 813,145 млн. м³, в т.ч.:

з поверхневих джерел – 731,464 млн. м³;

з підземних – 81,681 млн. м³.

В порівнянні з 2022 р. забір води із природних водних об'єктів зменшився на 128,375 млн. м³, у т.ч. з поверхневих джерел - на 136,376 млн. м³, з підземних збільшився на 8,001 млн. м³.

Водоспоживання поверхневої води 2023 року в порівнянні з 2022 роком зменшилось на 27,429 млн. м³ і становило 645,121 млн. м³ (в 2022 році 672,55 млн. м³), у т.ч. поверхневої – 611,135 млн. м³. Споживання підземної води склало 33,954 млн. м³ (в 2022 році – 30,22 млн. м³).

2023 року використано на виробничі потреби 517,523 млн. м³, на питні і санітарно-гігієнічні потреби – 102,107 млн. м³, на зрошення – 14,683 млн. м³ води.

Використання свіжої води промисловим виробництвом в Дніпропетровській області в 2023 році зменшилось за основними галузями і становило:

енергетика – 281,993 млн. м³ (2022 р. – 278,552 млн. м³);

чорна металургія – 89,469 млн. м³ (2022 р. – 88,618 млн. м³);

машинобудівництво і металообробка – 0,142 млн. м³ (2022 р. – 0,15 млн. м³);

харчова промисловість – 3,897 млн. м³ (2022 р. – 3,444 млн. м³);

хімічна та нафтохімічна промисловість – 2,181 млн. м³ (2022 р. – 2,904 млн. м³);

вугільна промисловість – 34,302 млн. м³ (2022 р. – 35,851 млн м³);

м'ясомолочна промисловість – 0,366 млн. м³ (2022 р. – 0,165 млн. м³) та інші.

Кількість води в оборотному та повторному водоспоживанні у 2023 році становила 2551,354 млн. м³.

У відповідності до геолого-структурної будови та гідрогеологічних умов переважна частина території Дніпропетровської області належить до практично непридатної щодо організації централізованого водопостачання за рахунок підземних вод. Вона основним чином пристосована до Українського басейну тріщинних вод (Кам'янський, Дніпровський, Синельниківський, Криворізький, Нікопольський райони) та Причорноморського артезіанського басейну (Криворізький район).

До найбільш непридатної для організації водопостачання відносяться території Синельниківського, Криворізького, Нікопольського районів.

Дніпропетровська область розташована у зоні нестійкого зволоження, де зв'язок режиму ґрунтових вод з кліматичними факторами менш чіткий – зарегульований.

Зони з найбільш високою водозбагаченістю горизонтів тяжіють до долин рр. Самари, Орелі, Вовчої на території Дніпровсько – Донецького басейну (Дніпровський, Синельниківський, Новомосковський, Павлоградський райони), р.Дніпро у районі Дніпродзержинського водосховища (Дніпровський район), Домотканьської депресії на території Українського басейну тріщинних вод (Дніпровський район).

До найбільш сприятливих за умовами водопостачання підземною водою відносяться території Дніпровського, Синельниківського, Павлоградського районів.

Водозабезпечення Синельниківського, Новомосковського, Дніпровського районів водою питної якості відбувається тільки за рахунок підземних вод.

У 2023 році кількість підприємств із скидом забруднених зворотних вод в водні об'єкти становила 33, що на 4 підприємства більше, ніж у минулому році.

Припинили скид: ПрАТ “Дніпровагонмаш” м.Кам'янське; КП “СИНЕЛЬНИКІВСЬКИЙ МІСЬКИЙ ВОДОКАНАЛ” ДОР; ВСП “Дніпровська дирекція” філії “Центр будівельно-монтажних робіт та експлуатації будівель і споруд” акціонерного товариства “Українська залізниця”.

Почали скид: АТ “ДТЕК ДНІПРОЕНЕРГО” (ВП “КРИВОРІЗЬКА ТЕПЛОВА ЕЛЕКТРИЧНА СТАНЦІЯ” АТ “ДТЕК ДНІПРОЕНЕРГО”); ПрАТ “Інгулецький ГЗК” м.Кривий Ріг; КП “Дніпровський метрополітен” ДМР м.Дніпро; ТОВ “САНАТОРІЙ “КУРОРТ ОРЛІВЩИНА” Новомосковського р-ну; ТОВ “Епіцентр К” м.Дніпро; ТОВ “КОМСІТІ” м.Новомосковськ; КП КМР “ЕКОСЕРВІС” м.Кам'янське.

Обсяг скинутих зворотних вод в поверхневі водні об'єкти зменшився на 24,316 млн. м³ (з 540,28 млн. м³ в 2022 р. до 515,964 млн. м³ в 2023 р.).

Забруднених зворотних вод скинуто 106,637 млн. м³ (в 2022 році – 110,68 млн. м³), з них 31,283 млн. м³ – без очистки, 75,354 млн. м³ – недостатньо очищених.

У порівнянні з минулим роком обсяги використання кар'єрної та шахтної води збільшились на 2,29 млн. м³ і склали 23,050 млн. м³. Також, обсяги використання води на зрошення склали 14,683 млн. м³.

Використання зворотної (стічної) води у порівнянні з минулим роком зменшилось на 2,594 млн. м³.

Зменшились обсяги повторного водовикористання на 0,645 млн. м³, послідовного – на 2,649 млн. м³.

Загальний скид стічних, шахтно-кар'єрних та колекторно-дренажних вод у порівнянні з 2022 роком зменшився на 14,624 млн. м³.

2023 р. в поверхневі води Дніпропетровської області було скинуто у складі зворотних вод 344,5 тис. т забруднюючих речовин від точкових джерел. В порівнянні з 2022 р. спостерігалось зменшення сумарного обсягу скинутих забруднюючих речовин на 152,5 тис. т.

Скиди органічних речовин, а саме БСК та ХСК підприємствами-водокористувачами Дніпропетровської області, що звітують за формою №2ТП-водгосп (річна), становили відповідно 1819,3 т та 7433,7 т за рік.

Скиди біогенних речовин у водні об'єкти басейну річки Дніпро в межах Дніпропетровської області, визначені як азот амонійний, нітрит-іони, нітрат-іони та фосфати, становили 2023 року 6226,5 т/рік.

Скиди небезпечних речовин (метали та ін.) по Дніпропетровській обл. за 2023 рік становили:

важких металів, які не входять до групи пріоритетних речовин: алюмінію – 8,6517 т, заліза – 33,4954 т, кобальту – 0,0043 т, марганцю – 0,0204 т, міді – 0,5256, хрому загального – 1,1758 т, хрому шестивалентного – 0,0101 т, цинку – 2,265 т;

сполук кадмію - 0,0004 т, сполук нікелю - 3,7158 т та сполук свинцю - 0,0015 т;

несинтетичних забруднюючих речовин: нафтопродуктів – 32,5815 т, СПАР – 19,9241 т, карбамідів – 1,9689 т, фенолів – 0,0202 т.

Для охорони та раціонального використання водних ресурсів На КП “Дніпроводоканал” ДМР” для зменшення вмісту фосфатів у зворотних водах з очисних споруд на 15 т/рік впроваджено технології очищення стічних вод від фосфатів за допомогою коагулянтів на станціях аерації.

Підприємствами Кривбасу для запобігання впливу на водний баланс річок Інгулець та Саксагань та зменшення обсягу витоку фільтраційної води до дренажної системи від діючих хвостосховищ перехоплюється та повертається до системи оборотного водопостачання 38 млн м³ дренажних та фільтраційних високомінералізованих вод за рік.

На якісний стан поверхневих вод також впливає недостатня кількість опадів та сезонне зростання температури у літній період, яке спричиняє масове цвітіння води, зниження до критичних значень розчиненого кисню та зростання органічного забруднення.

Більш суттєвим є зарегульованість річок, велика кількість водойм, які змінюють швидкість течії річки, створюють застійні зони, в яких накопичуються мул та донні відкладення з забруднюючими речовинами. Підприємства з застарілими очисними спорудами забруднюють річки тонами лімітованих забруднюючих речовин. Антропогенне навантаження збільшується від точкових джерел забруднення підприємств-водокористувачів і дифузних джерел (поверхневого стоку).

Внаслідок діяльності агропромислового комплексу поверхневі води забруднюються мінеральними добривами, гербіцидами, пестицидами, інсектицидами.

Санітарно-бактеріологічні показники води суттєво впливають на захворюваність гепатитом А, холерою, черевним тифом, гострими кишковими інфекціями, в т.ч. дизентерією та ін. Серед інфекцій, збудники яких передаються водним шляхом, провідне місце належить гепатиту А.

З хімічних компонентів лише деякі можуть привести до гострих захворювань. Проблеми в основному виникають при хронічному надходженні до організму речовин з кумулятивною токсичною дією, наприклад, важких металів або канцерогенних сполук. Високий ступінь мінералізації питної води дає певний внесок в захворюваність хворобами травної системи, в т.ч. гастритами, жовчнокам'яною, а також сечокам'яною хворобами.

З метою охорони поверхневих водних об'єктів від забруднення і засмічення та збереження їх водності вздовж річок і навколо озер, водосховищ та ін. водойм в межах водоохоронних зон виділяються прибережні захисні смуги. Відсутність меж прибережних захисних смуг створює умови для незаконного ведення господарської діяльності в ній, самовільного заняття земель водного фонду, використання цих земель не за цільовим призначенням. Внаслідок цього нерідко діяльність суб'єктів господарювання і громадян завдає значні збитки довкіллю, створює умови й сприяє забрудненню поверхневих вод і земель у межах зазначених територій, чим порушуються вимоги ст. 89 Водного кодексу України.

Дослідження Кушнірука Ю.С. та Волкової Л.А. показують кореляційні розрахунки якості питної води за інтегральними показниками з загальною первинною захворюваністю, а також з комплексом нозологічних одиниць за поширеністю хвороб та первинною захворюваністю, що означає, що якість питної води має вплив на загальну первинну захворюваність.

За земельними ресурсами та станом ґрунтів. Екологічну стійкість земельних ресурсів характеризує ступінь розораності земель. Найбільш нестійкими в екологічній відношенні є території, в яких розорані землі значно

переважають над умовно стабільними угіддями, до яких відносяться сіножаті, пасовища, землі вкриті лісом і чагарниками та болота.

Значного поширення набули дефляційні процеси. Виникнення і розвиток вітрової і водної ерозії земель пов'язаний з нераціональним використанням земель, якому сприяє інтенсивне розорювання схилових земель, відсутність протиерозійних заходів, перенасичення структури посівних площ соняшником та ін. технічними культурами, неконтрольованим використанням значних доз мінеральних добрив.

Землекористування на Дніпропетровщині супроводжувалось високим рівнем розораності земель, нехтуванням науково обґрунтованими ґрунтозахисними сівозмінами, впровадженням індустриальних технологій вирощування сільськогосподарських культур, викликало відчутне зменшення площ, зайнятих природними рослинними угрупованнями при одночасному збільшенні питомої ваги освоєних сільськогосподарських угідь, насамперед ріллі.

Екосистеми агроландшафтів значно спрощені, їх видовий склад, екологічна розмаїтість угідь і зв'язки між компонентами ландшафту порушені. У структурі сільськогосподарських угідь краю значно переважає рілля.

Повне знищення ґрунтового покриву спостерігається в процесі селитебного, промислового, дорожнього й ін. видах будівництва. Діяльність гірничодобувних підприємств, стихійні сміттєзвалища призводять до промислової деградації ґрунтів. Нині на Дніпропетровщині площа земель, порушених гірничодобувною промисловістю, складає біля 45,68 тис. га.

Велика увага приділяється призупиненню процесів деградації ґрунтового покриву шляхом проведення консервації – припинення господарського використання на визначений термін та залуження або залісення деградованих і малопродуктивних земель, господарське використання яких є екологічно та економічно неефективним, а також техногенно забруднених земельних ділянок, на яких неможливо одержувати екологічно чисту продукцію, а перебування людей на цих земельних ділянках небезпечне для їх здоров'я

Збереженню земель сприяє встановлення на місцевості водоохоронних зон та прибережних захисних смуг, дотримання правил господарювання в них – територіях суворого обмеження господарської діяльності – дозволяє зберегти водні об'єкти в природному стані, що, в свою чергу, підтримує водний баланс ґрунтів.

Протягом останніх років недостатньо задіяним для оптимізації використання та охорони земель залишається механізм поєднання заходів економічного стимулювання і юридичної відповідальності в галузі охорони земель, а також встановлення на законодавчому рівні природоохоронних обмежень у використанні земель шляхом через ефективний землеустрій.

Сільськогосподарськими підприємствами особливо останніми роками порушуються землеробські технології, не дотримуються сівозміни. Все це

призводить до недобору врожаю і зниження родючості ґрунтів, погіршення екологічної ситуації в цілому.

Основними чинниками антропогенного впливу на земельні ресурси області є сільське господарство, промисловість та транспорт, а з початком загарбницької війни РФ проти України ще й наслідки ведення бойових дій.

Одним із шляхів збереження природної родючості ґрунтів є напрацювання схем використання територій на етапах передпроектного планування, а також запровадження консервації змитієї ріллі і ріллі на схилах ухилом більше 10 градусів шляхом залуження, виведення її із сільськогосподарського обігу та оздоровлення з метою запобігання розвитку ерозійних процесів, збереження і відтворення родючості змитих земель.

Надра. У надрах Дніпропетровської області зосереджені значні запаси кам'яного вугілля нижнього-середнього карбону. Північну частину лівобережжя в загальному напрямку із сходу на захід перетинає значна вугленосна смуга. Балансові запаси кам'яного вугілля складають більше 10,4 млн. т. Головними центрами видобування кам'яного вугілля є Павлоградський та Синельниківський райони. Серед найбільших центрів виділяються Павлоград, Першотравенськ, Тернівка.

Буре вугілля, яке не розробляється, зосереджене у 18-и родовищах Дніпровського басейну та 3-х в Петриківському вугленосному районі.

Більша частина відкритих нафтових, газових та нафтогазових родовищ комплексні з невеликими запасами. На нафтогазоконденсатних родовищах області, що розробляються, балансові запаси складають 10553 млн. м³ газу (вільний + газова шапка + розчинений), 994 тис. т нафти та 446 тис. т конденсату.

Потужною товщею на заході області вздовж річки Інгулець та її лівих притоків Саксагань, Жовтої і Зеленої вузькою смугою залягають залізні руди Криворізького басейну, який займає перше місце в Україні.

Один з найбільших в світі Нікопольський басейн марганцевих руд в межах Придніпровського марганцево-рудного басейну. Значні родовища руд – Оріхово-Павлоградська та Чортом-лицька магнітні аномалії, Жовтянське родовище. Також є поклади титану, рутило-ільменіто-вих руд, цирконію, нікелю, кобальту. А родовища “Сергіївське” та “Балка Золота” мають схожість з аналогічними родовищами Канади, Австралії та Південної Африки. Родовища залізної (м.Кривий Ріг) та марганцевої руди (м.Марганець та м.Покров) – світового значення.

Родовища марганцевих руд пов'язані з прибережно-морськими палеогеновими відкладами. Вони утворюють Нікопольський марганцево-рудний басейн, до складу якого на території області входять Нікопольське та Інгулецьке родовища, в яких зосереджено 100% загального видобутку в Україні. Головний центр видобутку марганцю - Нікопольський район. Три родовища марганцю знаходяться в промисловій розробці.

Серед інших родовищ металів - Самотканське (Малишівське) родовище комплексних титано-цирконових розсипів, яке є прибережно-морським розсипним родовищем, похованим у піщаних відкладах полтавської серії і сарматського ярусу неогену.

У районі с.Шестерні Криворізького району розвідане Високопільське родовище бокситів – сировини для виробництва алюмінію. Боксити тут зв'язані з корою вивітрювання докембрійських порід ультраосновного складу.

В області розвідано єдине в Україні родовище талько-магнезитів, розробка якого дасть змогу на близько 60% забезпечити потреби України у вогнетривкій сировині та значно зменшити її імпорт з інших країн. До того ж у процесі збагачення талько-магнезитів отримується високоякісний і цінний тальк.

У надрах області зосереджені значні поклади камене-облицювальної сировини багатой кольорової гами.

В останні роки у породах Дніпропетровської області знайдені рудопрояви золота.

Наявні значні запаси уранових руд, каоліну.

Також в області знаходиться одне з найбільших у світі родовищ цирконію (м.Вільногірськ).

Дніпропетровська область багата родовищами високоякісних каолінів, які використовуються в основному для виготовлення вогнетривких матеріалів, а також для виробництва фосфору, фаянсу. Вогнетривкі глини видобуваються у Кам'янському та Синельниківському районах.

На території області широко відомі великі родовища гранітів (Токівське і Кудашівське), які використовуються як облицювальний і стіновий матеріал, а також буту і щебеню. У різних місцях правобережжя відомі великі тіла базальтів – сировини для кам'яного литва. Також, в багатьох районах області відомі високоякісні піски.

Мінеральні води Дніпропетровській області здебільшого без специфічних компонентів і властивостей. Їх загальні прогнозні ресурси складають 1092,6 тис. м³/добу.

За утворенням та накопиченням відходів. Відсутність ефективної системи поводження з відходами на рівні регіону зумовлює накопичення їх значної кількості у місцях видалення, що призводить до антропогенного навантаження на довкілля, забруднення його основних компонентів: землі, водних ресурсів та атмосферного повітря, погіршення умов проживання населення області.

Військова агресія російської федерації дуже вплинула та змінила регіони України, багато наших співвітчизників змушені були залишити свої домівки, що спричинило в більшості областей зміну навантаження на критичну інфраструктуру. Не стала винятком сфера поводження з відходами, яка зазнає впливу через руйнування інфраструктури, прибуття внутрішньо переміщених осіб, спад економічної активності.

На сьогодні надзвичайно важливі нововведення та реформи у сфері управління відходами, адже Верховною Радою України прийнятий новий рамковий закон «Про управління відходами», який набув чинності 9 липня 2023 року, і регулює відносини, пов'язані із запобіганням утворенню та з управлінням відходами, що утворюються в Україні, а також з управлінням відходами, що перевозяться через територію України, вивозяться за її межі та ввозяться в Україну з метою відновлення, у т.ч. рециклінгу.

На виконання Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 р., затвердженої розпорядженням КМУ від 8 листопада 2017 р. №820-р, та Національного плану управління відходами до 2030 р., затвердженого розпорядженням КМУ від 20 лютого 2019 р. №117-р, в області розроблено Регіональний план управління відходами Дніпропетровської області на період до 2030 р., який затверджений рішенням Дніпропетровської обласної ради від 28.07.2023 №311-17/VII.

Метою Регіонального плану управління відходами є створення та забезпечення належного функціонування комплексної регіональної системи управління відходами, яка забезпечить мінімізацію навантаження на довкілля, зумовленого утворенням відходів, шляхом дотримання ієрархії управління відходами, з урахуванням економічних можливостей як держави, області, громад, так і основних утворювачів відходів.

Унікальні природні та кліматичні умови області, вразливість екосистем викликають необхідність запровадження заходів у сфері поводження з відходами, серед яких:

- 1.Захист водних об'єктів від засмічення і забруднення промисловими та побутовими стоками;

- 2.Вирішення проблеми переробки та зберігання твердих побутових відходів, створення нових сміттєзвалищ, облаштованих згідно із вимогами екологічної безпеки та санітарно-гігієнічними нормами, особливо у сільській місцевості; будівництво та введення в експлуатацію підприємств з переробки промислових та побутових відходів в найбільших містах області.

Щодо еколого небезпечних об'єктів області. У межах Дніпропетровської області розвиток екзонних геологічних процесів (далі – ЕГП) обумовлюють як природні, так і техногенні чинники. В області поширені зсуви, підтоплення, осідання земної поверхні над гірничими виробками, переробка берегів водосховищ, карст та просідання лесових ґрунтів. Поширення ЕГП станом на 01.01.2022 наведена у таблиці 3.3.

Активного прояву зсуви набули на правобережжі Дніпра та його правих приток. Активізація зсувів у місцях забудови негативно впливає на безпеку споруд і будівель, функціонування господарських об'єктів і територій в цілому.

Таблиця 3.3. Поширення екзогенних геологічних процесів у Дніпропетровській області станом на 01.01.2022

№ з/п	Вид ЕГП	Площа поширення, км ²	Кількість проявів, шт	Ураженість, %
1	Зсуви	20,84	382	0,07
2	Підтоплення: глибина 0-3 м	7255,0	925*	22,7
	глибина 0-2 м	2240,0		7,0
3	Карст (відклади, що здатні до карстування), з них:	17630,0	3**	55,3
	покритого типу	1550,0		4,9
	перекритого типу	16080,0		50,4
4	Лесові ґрунти, що здатні до просідання: з них: I типу	22270,0		69,8
	II типу	7320,0		22,9
		14950,0		46,8
5	Осідання над гірничими виробками	156,11***	3*	0,5

* – населений пункт, ** – поверхневий карстопрояв, *** – за даними 2010 р.

Джерело: Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Дніпропетровській області за 2023 рік. – Дніпропетровськ, 2024. – 386 с. іл. [68]

Розвиток зсувних процесів на території області обумовлений особливостями геолого-гідрогеологічних умов окремих територій. Чітко вирізняються кілька районів, де зсувна активність характеризується високою інтенсивністю і завдає значних збитків:

район правого схилу долини р.Дніпро вище м.Кам'янського і басейнів річок Омельник, Домоткань та Самоткань. Чисельні зсуви відбуваються на схилах долин малих річок, балок та ярів, а також на узбережжі Кам'янського водосховища. Спостерігається зв'язок зсувів з глибинною та бічною ерозією постійних і тимчасових водотоків, а також інтенсивною абразивною діяльністю хвиль Кам'янського водосховища (зсуви-обвали);

район правого схилу долини р.Дніпро і балок, що впадають до нього у межах міст Дніпро та Кам'янське. Тут особливо чітко виявляється вплив на розвиток зсувів техногенних факторів. Зсувні ділянки, що розташовані в балках міст Дніпро та Кам'янське, залишаються небезпечними для інженерних споруд та життєдіяльності людей. Головна причина їх розвитку – перевозложення лесових ґрунтів на схилах поверхневими та підземними водами у результаті постійного або періодичного підйому підземних вод (після сніготанення, випадання опадів), неорганізоване скидання поверхневих вод (балки Шамишина, Карнаухівська), посилення донної ерозії за рахунок скидання промислових і побутових стоків (балки Баранникова, Аптекарська, Красноповстанчеська (Довга). Деякі глибокі зсуви є тектонічно обумовленими (у Красноповстанчеській балці – район Інституту чорної металургії, в Аптекарській – біля агрегатного заводу, на правому схилі Шамишиної балки – поблизу житлового масиву “Черьомушки”);

район правого схилу долини р.Самара та її приток вище м.Новомосковська. Зсуванню сприяє інтенсивна глибинна та бічна ерозія

водотоків (поблизу сіл Вільне, Кочережки, Новостепанівка, Всесвятське, Євецько-Миколаївка);

північне узбережжя Каховського водосховища на схід від м.Нікополя у районі сіл Придніпровське, Добра Надія. Зсування тісно пов'язане з абразивною роботою хвиль Каховського водосховища.

Загальна кількість зсувів та зсувних ділянок складає 382 одиниці, у т.ч. в м.Дніпро – 133 зсуви, в м.Кам'янське – 22 зсуви, 227 зсувів на території області. Загальна зсувна площа складає 20,84 км².

В Дніпропетровській області підтоплюються населені пункти, що використовують значні обсяги води без належного водовідведення.

Зважаючи на метеорологічні умови останніх років, а саме збільшення середньорічних температур повітря та зменшення кількості опадів, складається тенденція до поступового зменшення природно підтоплених територій. Але на урбанізованих територіях та ділянках господарського освоєння (зрошення, сховища рідких побутових і промислових відходів, ставків та водосховищ) площі підтоплення можуть зростати.

Межі площ підтоплення за останній рік у порівнянні з попереднім роком майже не змінилися (у середньому площі змінювались в межах $\pm 2-5$ км²), у порівнянні з минулими роками спостерігалось їх незначне зменшення. Глибина залягання рівня ґрунтових вод в умовах непорушеного рівня в порівнянні з попереднім роком коливалась в межах $\pm 0,1 - 0,55$ м.

Загальна площа територій, що перебувають у підтопленому стані, 7255 км² при глибині рівня ґрунтових вод 0-3 м, з них 2240 км² – при глибині рівня ґрунтових вод 0-2 м. Підтоплення відмічається на території 925 населених пунктів, з них 18 міст – загальна площа підтоплення 263 км², 34 селищ міського типу – загальна площа підтоплення 133 км² та 873 села – загальна площа підтоплення 976 км².

Основними чинниками, що сприяють розвитку підтоплення, є: порушення підземного і поверхневого стоку під впливом фільтрації із каналів „Дніпро – Донбас”, „Дніпро - Кривий Ріг”, великих водосховищ – Дніпродзержинського, Каховського, Південного, господарських ставків (більше 1300 шт.), відстійників, ставків-накопичувачів промислових і шахтних вод, меліорація земель, забудова територій, втрати із комунікацій та ін.

Підтопленими є міста Дніпро, Кам'янське, Кривий Ріг, Апостолове, Зеленодольськ, Широке, Інгулець, Вільногорськ, Тернівка, Першотравенськ, П'ятихатки, Нікополь, Орджонікідзе, Марганець, Гірницьке, Синельникове, Чаплине, Перещепине, Царичанка, Петрівка, Новомосковськ, Верхньодніпровськ, Павлоград та ін.

Відклади, що мають здатність до карстування, поширені на площі 17,63 тис. км². Карст покритого типу фіксується на площі 1,55 тис. км² (4,9%), перекритого – 16,08 тис. км² (50,4 %).

Активізація карстового процесу можлива в районі м.Кривий Ріг, де відмічались випадки катастрофічного поглинання карстовими порожнинами

мінералізованих шахтних вод, у районах гідротехнічних і меліоративних систем (Каховське водосховище) та за рахунок шахтного водовідливу на ділянках шахторозробок.

Осідання земної поверхні над гірничими виробками відмічена в районах, де гірничовидобувні роботи ведуться на глибинах 850,0 – 1300,0 м, площа підробленої території в межах гірничих відводів шахт Західного Донбасу складає 558,83 км², у межах гірничих відводів шахт Кривбасу – 162,0 км², загальна площа осідання земної поверхні – відповідно 109,0 і 47,11 км². Середня глибина осідання коливається від 0,7 – 1,4 м у районі шахтних полів Західного Донбасу, до 1,0 – 15,0 м у межах Кривбасу. Площа осідання на забудованій території в межах шахт Західного Донбасу складає 6,78 км², у межах шахт Кривбасу – 15,57 км², середня глибина – відповідно 1,0 і 5,0 м. У 2014 р. була зафіксована ділянка прояву деформацій земної поверхні, довжиною близько 100,0 м, що знаходиться поблизу залізничної колії ділянки дороги „Вечірній Кут – Шмакове” (на 67-му кілометрі).

Лесові ґрунти, що здатні до просідання, поширені на площі 22,27 тис. км² (69,8% території області). Лесові ґрунти, які характеризуються І типом ґрунтових умов за просіданням, займають площу 7,32 тис. км² (22,95% території). На площі 14,95 тис. км² (46,9%) поширені ґрунти, які характеризуються ІІ типом ґрунтових умов за просіданням, непросідаючі лесові ґрунти займають площу 2,99 тис. км². На лесових ґрунтах другого типу розбудовані міста Апостолове, П’ятихатки, частково – Жовті Води, Кривий Ріг, Дніпро, Кам’янське та Марганець.

Відчутні за величиною просадки, які супроводжувалися серйозними деформаціями громадських та промислових споруд мали місце в містах Нікополь, Дніпро, Кривий Ріг.

Унікальні природні та кліматичні умови області, вразливість екосистем викликають необхідність запровадження заходів щодо техногенної та екологічної безпеки, серед яких:

- 1.Захист екологічно небезпечних об’єктів області від руйнування внаслідок військової агресії РФ та ліквідація наслідків таких руйнувань;

- 2.Очищення та берегоукріплювальні роботи на річках та водосховищах області;

- 3.Реалізація заходів із запобігання наслідків шкідливої дії вод (паводків, повеней), а також підтоплення території;

- 4.Захист водних об’єктів від засмічення і забруднення промисловими та побутовими стоками, реконструкція і капітальний ремонт діючих очисних споруд, будівництво нових очисних споруд у населених пунктах та на підприємствах, де вони відсутні або малопотужні;

- 5.Розробка і запровадження ефективного механізму збереження родовищ прісних і мінеральних вод, забезпечення населення якісною питною водою, особливо у сільських населених пунктах;

6.Вирішення проблеми переробки та зберігання твердих побутових та промислових відходів, створення нових сміттєзвалищ, облаштованих згідно із вимогами екологічної безпеки та санітарно-гігієнічними нормами, особливо у сільській місцевості; будівництво та введення в експлуатацію підприємств з переробки промислових та побутових відходів в найбільших містах області.

За біологічним та ландшафтним різноманіттям. В Дніпропетровській області поширені степові трав'яні простори, чагарники, поля та лісопосадки. На заході області є лісостепові зони з дубовими та хвойними лісами. Південні та східні райони характеризуються сухими степами та елементами напівпустелі. Водні ландшафти включають річку Дніпро, озера та водосховища, що важливі для екології та економіки регіону. Поверхня області — хвиляста рівнина висотою 100-200 м.

Степи займають значну частину території області, особливо на півдні та сході. Дніпропетровська область розташована в двох підзонах справжнього степу. Все лівобережжя і більша частина правобережжя знаходяться в підзоні різнотравно-типчаково-ковилового степу. Крайній південний захід правобережжя Дніпропетровської області знаходиться в межах підзони типчаково-ковилового степу.

Природний рослинний покрив Дніпропетровської області зберігся у вигляді фрагментів на загальному фоні розораних площ і представляє собою вузькі смуги по річкових долинах, балках, на площах відчужень, вздовж залізничних колій та ін., а також на природоохоронних територіях в межах природно-заповідного фонду.

Тваринний світ – один з компонентів природних ресурсів області. Різноманітність і багатство природних ландшафтів та вигідне географічне розташування стало передумовою розвитку та існування своєрідної рідкісної фауни, котра порівняно з іншими регіонами України значно багатша. Їх сучасний вигляд сформований за рахунок лісових та гігрофільних видів. З лісовими ландшафтами пов'язані 47% видів, із гідроценозами – 37%, із степовими та польовими – 17%, із населеними пунктами – 6% видів тварин. Теріофауна включає 62 види (Булахов, Пахомов, 2006 р.).

Протягом останніх десятиліть відмічається прискорення процесів біологічної інвазії внаслідок кліматичних змін і особливо антропогенних факторів: перевезень, торгівлі, трансформації природних екосистем (зарегулювання водойм, вирубки лісів або штучного осушення та обводнення територій). На теперішній час у світі існує багато прикладів різкого збільшення чисельності видів-вселенців з глобальними екологічними, економічними, а іноді й соціальними наслідками, а інвазії чужорідних видів рослинного та тваринного походження є значною частиною глобальних природних змін і часто призводять до істотних втрат біологічного різноманіття та порушення екосистем. У цілому ситуація в Україні близька до європейських країн: загальна частка чужорідних видів поступово зростає з окремими випадками масових неконтрольованих спалахів.

Потребують постійної уваги та фінансування відтворення лісів та запобігання поширенню осередків усихання соснових насаджень.

Біорізноманіття. Протягом останніх років спостерігається збільшення кількості видів рослин і тварин, занесених до «Червоної книги України». Основну загрозу біорізноманіттю становлять діяльність людини та знищення природного середовища існування флори і фауни. Йдеться про мільярди тон відходів, які закопуються чи затоплюються, розсіюються в довкіллі і забруднюють його, шуми, електромагнітні випромінювання, вібрації, світлове забруднення тощо. Ці негативні тенденції створюють загрози для біорізноманіття та природних екосистем, а також для життя і здоров'я людини.

Зміни, що відбуваються внаслідок забруднення води і поєднаного з ним антропогенного евтрофування водойм, призводять до зникнення раритетних видів рослин та тварин і заміщення їх видами широкої екологічної амплітуди, адвентивними та інвазійними видами.

Фактором ризику для біорізноманіття є зміни клімату, оскільки вони ведуть до зсуву природних зон, частих природних катастроф та поширення інвазивних видів, а також нових для регіону інфекцій.

На даний час прискорюється процес біологічної інвазії внаслідок кліматичних змін і антропогенних факторів: перевезень, торгівлі, трансформації природних екосистем (зарегулювання водойм, вирубки лісів або необґрунтованого заліснення степів, штучного осушення та обводнення територій).

Небезпечними стали пожежі. Їх результатом є втрата природного різноманіття, а саме спрощення структури, вульгаризація біоти. У подальшому відбувається консервація дії чинників ценогенезу, внаслідок чого відтворення фітоценозів, у т.ч. й раритетних, стає практично неможливим.

У жовтні 2010 року в Нагої (префектура Аїті, Японія) був прийнятий переглянутий і оновлений Стратегічний план зі збереження та сталого використання біорізноманіття. Місія цього плану полягає в прийнятті ефективних і термінових заходів щодо запобігання втрати біорізноманіття для забезпечення резистентності екосистем і постійного надання ними основних послуг, гарантуючи тим самим різноманітність життя на планеті і внесок у добробут людей і викорінення бідності. Концепцією цього Стратегічного плану є світ, який «живе у гармонії з природою».

Одним з важливих напрямів подальшої діяльності у сфері збереження біорізноманіття залишається впровадження вище зазначеного Стратегічного плану з біорізноманіття, зокрема, в частині включення питань збереження біорізноманіття в галузеві національні та місцеві стратегічні документи розвитку та просторового планування, зменшення навантаження на біорізноманіття, здійснення заходів з відновлення екосистем, забезпечення використання біоресурсів у сталий спосіб, проведення оцінки цінності біорізноманіття та прийняття рішень на основі надійних наукових даних і обережного підходу.

Стратегія збереження біорізноманіття включає в себе: реалізацію екологічної політики; досягнення достатньої кількості і площі охоронюваних об'єктів дикої природи, які забезпечують збереження біорізноманіття в природних екосистемах; міжнародне співробітництво з державами регіону, провідними науковими центрами, яке сприяє комплексному вирішенню завдань природоохоронної діяльності; реінтродукцію рослин і тварин у місцях їхнього попереднього мешкання; запровадження природоохоронних технологій; більш жорсткі заходи боротьби з браконьєрством; зменшення рекреаційного навантаження через розвиток екотуризму.

Оселища. Загрози біорізноманіттю пов'язані з деградацією оселищ. Незбалансованість структури землекористування, надмірна розораність, а також низький рівень лісистості є також факторами вразливості щодо кліматичних змін.

Об'єкти Смарагдової мережі та водно-болотні угіддя міжнародного значення. В області нараховується 11 об'єктів Смарагдової мережі та 1-е ВБУ міжнародного значення.

На даний час проект Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 р. не містить цілей чи завдань, які передбачають конкретну діяльність на територіях Смарагдової мережі. У випадку реалізації проектів Плану заходів на 2024-2027 роки з реалізації Стратегії, які будь-яким чином могли би здійснювати вплив на об'єкти Смарагдової мережі, вони мають пройти оцінку впливу на довкілля до початку планової діяльності. На даний час інформація про такі проекти відсутня.

Не дивлячись на те, що Бернська конвенція є обов'язковою для виконання в Україні, порядок розробки планів управління Смарагдовими територіями поки не передбачений національним законодавством. Таким чином, якісне управління Смарагдовими територіями буде можливе після прийняття відповідного національного законодавства. Згідно положень Конвенції Україна має зобов'язання з охорони Смарагдових територій, в т.ч. і щодо розробки менеджмент-планів управління об'єктами Смарагдової мережі. Таким чином, навіть до розробки менеджмент-планів будь-які заходи, які загрожують Смарагдовим територіям, суперечать взятим зобов'язанням. Будь-хто має право надати інформацію про загрози Смарагдовим територіям до Бернської конвенції, а державні органи влади зобов'язані усунути такі загрози.

Об'єкти Смарагдової мережі Дніпропетровської області, утворені відповідно до вимог про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі.

Серед них Дніпровсько-Орільський природний заповідник, Дніпровське водосховище, Приорільський, Дніпродзержинське водосховище, Присамарські байрачні ліси, Самарський ліс, Середня заплава р.Інгулець, Криворізька частина р.Інгулець, Басейн р.Саксагань, Васильківський степ, Базавлук.

Пріоритетами в напрямку відтворення водно-болотних систем на території Дніпропетровської області є виявлення і забезпечення охорони цінних

об'єктів, а також екологічно безпечне використання їх ресурсів, в т.ч. ВБУ міжнародного значення, а саме водно-болотне угіддя “Дніпровсько – Орільська заплава”.

Екомережа. Поєднання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також ін. територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища і відповідно до законів та міжнародних зобов'язань України підлягають особливій охороні, утворюють екологічну мережу України – єдину територіальну систему поліпшення умов формування та відновлення довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу території України, збереження ландшафтного та біорізноманіття, місць оселення та зростання цінних видів тваринного і рослинного світу, генетичного фонду, шляхів міграції тварин тощо. Проектування екомережі здійснюється шляхом розроблення регіональних схем формування екомережі Автономної Республіки Крим та областей, а також місцевих схем формування екомережі районів, населених пунктів та ін. територій України. Зведена схема формування екомережі України є складовою частиною Генеральної схеми планування території України і затверджується Верховною Радою України.

Необхідність формування екомережі на території Дніпропетровської області обумовлена порушенням цілісності і структурно-функціональної організації природних ландшафтів внаслідок значного антропогенного і техногенного навантаження. В результаті їх денатуралізації утворилися антропогенні ландшафти, в яких природні біоценози замінені агроценозами і урбоєкосистемами. Наслідком цього є збіднення біотичного і ландшафтного різноманіття, яке складає основу природних ресурсів і є необхідною умовою формування безпечного середовища життєдіяльності людей.

Основу регіональної екологічної мережі складають території та об'єкти природно-заповідного фонду з істотно обмеженим режимом природокористування.

Відповідно ст. 17 ЗУ «Про екологічну мережу України» включення територій та об'єктів екомережі до відповідних переліків здійснюється на підставі рішень органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування відповідно до їх повноважень у порядку, що встановлюється постановою КМУ від 16.12.2015 №1196 «Про затвердження Порядку включення територій та об'єктів до переліків територій та об'єктів екологічної мережі», до повноважень органів місцевого самоврядування належить розроблення місцевих схем екологічної мережі відповідної адміністративно-територіальної одиниці та підготовка клопотань (пропозицій) щодо формування та включення територій до переліків територій та об'єктів екологічної мережі.

Об'єкти культурної спадщини та матеріальні активи. В області налічується 12569 пам'яток культурної спадщини, з яких 91 пам'ятка національного значення, 1029 щойно виявлених об'єктів культурної спадщини, 5 елементів нематеріальної культурної спадщини України.

В результаті підриву Каховської ГЕС можливі негативні наслідки для території лісових насаджень, розташованих в Нікопольському та частково Криворізькому районах, що складає близько 4 – 5% від загальної площі лісового фонду області.

Ймовірні наслідки впливу на довкілля і здоров'я населення проекту Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 р. В останні роки частка впливу екологічних факторів зростає. Особливо це характерно для територій з екологічно несприятливою ситуацією, з високою концентрацією промислових підприємств та територій, що постраждали від Чорнобильської катастрофи. Згідно В.В.Худолей та І.В.Мізгірев (1996) в найближчі 30-40 років (при збереженні існуючих тенденцій розвитку індустрії) здоров'я населення на 50-70% буде залежати від якості середовища перебування. Велику кількість нозологічних одиниць можна віднести до екологічно залежних. До таких ефектів на здоров'я можна віднести випадки, коли забруднення навколишнього середовища сприяє виникненню або ускладненню захворювань.

У матеріалах Всесвітньої організації охорони здоров'я вказується, що в сукупному вплив на здоров'я населення середовища перебування складає 20%.

В.П.Петленко (1996) приводить вплив екологічних факторів на здоров'я населення рівним 25%. За оцінками ін. фахівців від 25 до 50% всіх захворювань можна віднести до впливу екологічних факторів.

Погіршення стану довкілля безпосередньо впливає на зростання кількості людей, що страждають від хронічних хвороб: алергій, хвороб систем кровообігу та онкологічних захворювань.

До екологічно залежних нозологічних форм можна віднести захворювання органів дихання (у т.ч. бронхіальна астма), порушення чоловічого й жіночого репродуктивного здоров'я (у т.ч. ранні втрати плода, спонтанні аборти, уроджені пороки розвитку; порушення нервово-психічного розвитку дітей), злоякісні новоутворення (рак легенів, рак молочної залози, рак щитовидної залози) і багато ін. змін стану здоров'я.

Багато захворювань протікають нетипово і в умовах впливу забрудненого навколишнього середовища відбувається омолодження ряду нозологічних форм. У світі відбуваються певні глобальні зміни стану здоров'я населення й згідно із прогнозом очікується ріст таких екологічно залежних захворювань, як хронічні легеневі захворювання, захворювання немовлят і деякі ін.

Погіршення стану довкілля безпосередньо впливає на зростання кількості людей, що страждають від хронічних хвороб: алергій, хвороб систем кровообігу та онкологічних захворювань. Захворюваність населення можна вважати найбільш чутливим показником, який характеризує вплив середовища на людину. При цьому первинна захворюваність визначається на основі лише вперше зареєстрованих випадків хвороби протягом року, загальна (поширеність) враховує всіх хворих, виявлених на момент обліку.

Значний вплив на довкілля і здоров'я населення останнім часом має акустичне забруднення навколишнього середовища – одна з великих

гігієнічних і екологічних проблем у світі. А транспортні потоки – основні джерела акустичного забруднення територій населених місць. Ця проблема займає четверте місце після проблем, пов'язаних із забрудненням води, ґрунту, повітря.

Акустичний стан 50 – 60% територій великих міст не відповідає нормативним вимогам для денного та нічного часу доби.

В останнє десятиліття рівень шумового забруднення у містах має тенденцію до зростання на 0,5 – 1,0 дБА за рік.

Загальна кількість скарг населення на шум, який викликає порушення сну, становить 14% від автотранспорту, 5% – від авіаційного транспорту і 3% – від шуму поїздів.

Акустичні характеристики автотранспортних потоків залежать від щільності автомобільних доріг; стану їх покриття; ухилу доріг; наближеності до житлової та громадської забудови; інтенсивності руху у денний та нічний час; швидкості руху на магістралях; наявності в потоках громадського транспорту вантажних автомобілів.

Існуючі в умовах міста відстані від автомобільних доріг до житла недостатні для забезпечення допустимих рівнів шуму біля фасадів житлових будинків, що впливає на захворюваність населення через залежність між зміною еквівалентних рівнів звуку автотранспортних потоків і ризиком появи інфаркту міокарду.

Враховуючи те, що при незатвердженні проекту Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 р. економічний потенціал та структура її економіки суттєво не зміняться; обсяги реалізації промислової продукції дуже повільно зростатимуть; підприємства поступово продовжуватимуть нарощувати випуск нових видів продукції, які відповідатимуть стандартам Європейського Союзу, а також працюватимуть над розширенням ринків збуту в Європі та ін. частинах світу; зростання капітальних інвестицій відбуватиметься вкрай повільними темпами, кардинально не впливаючи на зміну ситуації в економіці області, необхідна експертна оцінка ймовірного негативного впливу від впровадження проекту Стратегії на складові навколишнього середовища відповідно до переліку факторів, прийнятих з точки зору доцільності застосування саме до проекту Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року.

Експертні висновки СЕО з впливу затвердження проекту Стратегії на існуючі тенденції щодо скорочення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря; збереження наявного рівня чи зменшення забруднення поверхневих, підземних вод та джерел водопостачання області; збільшення розробок схем землеустрою та ТЕО використання і охорони земель та впровадження таких заходів з охорони земель та відновлення родючості ґрунтів як розробка проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозмін та впорядкування угідь, створення захисних лісових насаджень, полезахисних лісових смуг, будівництво земляних валів (валів-

рівчаків, валів-терас, валів-доріг), водоскидних споруд, лотків, перепадів, загат тощо, створення протиерозійних ставків–мулонакопичувачів, берегоукріплення для захисту сільгоспугідь; цілей і завдань, що передбачають зменшення утворення ТПВ, удосконалення управління безпечним поведінням з відходами; техногенної та екологічної безпеки, в т.ч. ситуацій на об'єктах, що становлять підвищену екологічну небезпеку, що буде сприяти поліпшенню стану довкілля, умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я представлена в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4. Ймовірні наслідки впливу на довкілля і здоров'я населення проекту Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 р.

№ з/п	Вплив	Рівень та спрямованість впливу
1. Повітря. Чи може реалізація проекту Стратегії спричинити		
1.	Збільшення кількості викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел?	+
2.	Збільшення кількості викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел?	+
3.	Погіршення якості атмосферного повітря?	+
4.	Появу джерел неприємних запахів?	+
5.	Зміни повітряних потоків, вологості, температури або ж будь-які локальні чи регіональні зміни клімату?	–
2. Водні ресурси. Чи може реалізація проекту Стратегії спричинити		
6.	Збільшення обсягів скидів у поверхневі води або ж погіршення якості поверхневих вод	+
7.	Зміни напрямів і швидкості течії поверхневих вод або зміни обсягів води будь-якого поверхневого водного об'єкту?	–
8.	Збільшення скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти?	+
9.	Збільшення навантаження на каналізаційні системи та погіршення якості очистки стічних вод?	+
10.	Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону?	+
11.	Зменшення обсягів підземних вод (шляхом відбору чи скидів або ж шляхом порушення водоносних горизонтів)?	–
12.	Забруднення підземних водоносних горизонтів?	–
13.	Зменшення кількості вод, що використовуються для водопостачання населення?	–
14.	Появу для людей і матеріальних об'єктів загроз пов'язаних з водою, наприклад, паводків або підтоплення?	–
3. Земельні ресурси. Чи може реалізація проекту Стратегії спричинити		
15.	Погіршення структури земельного фонду, чинної або планованої практики використання земель?	–
16.	Конфлікти з прийнятими екологічними планами або цілями громади, яка мешкає на території впровадження ініціативи?	– =
17.	Конфлікт з прийнятим генеральним планом територіального розвитку?	– =
4. Відходи. Чи може реалізація проекту Стратегії спричинити		
18.	Збільшення кількості утворюваних твердих побутових відходів?	+

19.	Збільшення кількості утворюваних чи накопичених промислових відходів IV класу небезпеки?	+
20.	Збільшення кількості відходів I-III класу небезпеки?	+
21.	Спорудження еколого-небезпечних об'єктів поводження з відходами?	–
22.	Утворення або накопичення радіоактивних відходів?	–
23.	Підвищення рівня використання будь-якого виду природних ресурсів?	+
5. Природні ресурси. Чи може реалізація Стратегії спричинити		
24.	Суттєве вилучення будь-якого невідновного ресурсу?	+
6. Населення. Чи може реалізація Стратегії спричинити		
25.	Зміни в розміщенні, розповсюдженні, щільності або рівні відтворення населення на будь-якій території?	–
26.	Створення можливостей для зменшення чисельності населення порівняно з чисельністю населення, яке зараз проживає на території планованої стратегічної ініціативи?	–
27.	Зменшення забезпечення населення житлом або виникнення нових потреб у житлі?	–
7. Здоров'я населення. Чи може реалізація Стратегії спричинити		
28.	Появу будь-яких реальних або потенційних загроз для здоров'я людей (за винятком ментальних)?	–
29.	Потрапляння людей під вплив потенційних загроз для здоров'я?	–
8. Рекреація та ПЗФ. Чи може реалізація Стратегії спричинити		
30.	Будь-який вплив на кількість або якість існуючих рекреаційних можливостей?	–
31.	Негативний вплив на об'єкти природно-заповідного фонду (зменшення площ, початок небезпечної діяльності у безпосередній близькості або на їх території тощо)?	–
9. Культура. Чи може реалізація Стратегії спричинити		
32.	Зміни або руйнування місць археологічних знахідок?	–
33.	Фізичний або естетичний вплив на історичні споруди чи об'єкти?	–
34.	Фізичні зміни, які могли б вплинути на унікальні етнічні культурні цінності?	–
10. Екологічне управління і моніторинг. Чи може реалізація Стратегії спричинити		
35.	Послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки?	–
36.	Погіршення екологічного моніторингу?	–
37.	Усунення наявних механізмів впливу органів місцевого самоврядування на процеси техногенного навантаження?	–
38.	Стимулювання розвитку екологічно небезпечних галузей виробництва?	–

Ймовірність негативного впливу: ймовірно так – «+», напевно так – «++», ймовірно ні – «-», напевно ні – «--»

Джерело: власні напрацювання

За результатами оцінки можливого негативного впливу на довкілля проекту Стратегії розвитку Дніпропетровської області можна зробити висновок, що незатвердження Стратегії призведе до збереження існуючих тенденцій щодо техногенної та екологічної безпеки в області, в т.ч. ситуацій на

об'єктах, що становлять підвищену екологічну небезпеку, що буде сприяти погіршенню умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я через викиди забруднюючих речовин від стаціонарних та пересувних джерел; водовідведення з комунальних мереж водовідведення з підприємств, освітніх закладів, закладів первинної медицини, спортивних споруд, від населення; джерел неприємних запахів комунальної інфраструктури; змін в кількості видів рослин або чисельності будь-якого виду рослин (включаючи дерева, кущі, трав'яні та водні рослини) та зменшення кількості будь-яких унікальних, рідкісних або зникаючих видів рослин (зокрема, видів, занесених до Червоної книги України) внаслідок рекреації та нерегульованого туризму тощо.

4. Екологічні проблеми, у т.ч. ризики впливу на здоров'я населення, які стосуються документа державного планування, зокрема щодо територій з природоохоронним статусом (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень)

Основними загрозами біорізноманіттю всіх структурних елементів екомережі України до початку війни були антропогенні чинники трьох груп: 1) пряме фізичне знищення (полювання, рибальство, рубання, заліснення корінних трав'яних типів рослинності, перевипасання, пожежі, цілеспрямоване випалювання, розорювання, розробка кар'єрів, рекреація та урбанізація); 2) зміна природних середовищ (сукцесії, фрагментація екотопів, модифікація місцезростань), 3) забруднення (біологічне, комунальне).

Антропогенна діяльність може призводити до змін природних середовищ через різноманітний вплив на них (шумовий, створення фізичних перешкод, електромагнітним випроміненням, забрудненням атмосфери, водних і земельних ресурсів, розміщенням в довкіллі відходів, вібраціями, світловим забрудненням тощо).

Загрозою біорізноманіттю є видалення зелених насаджень під інфраструктуру, комунікації тощо, що разом стосується і природно-заповідного фонду (далі – ПЗФ) Дніпропетровської області, мережа територій та об'єктів якого станом на 01.01.2024 складає 182 об'єктів загальною площею 100,7 тис. га, що становить 3,15 % від площі області. Із них 32 об'єкта – загальнодержавного значення на площі 36,6 тис. га та ДСГП “Ліси України” 150 – місцевого значення на площі 64,08 тис. га.

Тому збереження біотичного і ландшафтного різноманіття шляхом створення нових та вдосконалення існуючих заповідних територій, формування регіональної екологічної мережі є одним з пріоритетних напрямків розвитку заповідної справи в Дніпропетровській області.

Протягом останніх років спостерігалася тенденція щодо збільшення площі природно-заповідного фонду області.

Природно-заповідний фонд області (таблиця 4.1) представляють: природний заповідник «Дніпровсько-Орільський» площею 3766,2 га; 3 регіональні ландшафтні парки площею 14099,66 га; 107 заказників площею 80962,77 га; 53 пам'яток природи площею 511,94 га; 1 дендрологічний парк площею 2,8 га; 8 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва площею 462,5 га; 3 заповідні урочища площею 466,4 га.

У кількісному відношенні переважають заказники і пам'ятки природи, проте за площею частка останніх незначна.

Аналогічні загрози стосуються і Смарагдової мережі Європи в Дніпропетровській області, що представлена 11-ма об'єктами Смарагдової мережі та одному ВБУ міжнародного значення, представлених в попередньому розділі.

ПЗФ та Смарагдова мережа як правило, входять в регіональні екологічні мережі областей – територіальні системи поліпшення умов формування та

відновлення довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу території України, збереження ландшафтного та біорізноманіття, місць оселення та зростання цінних видів тваринного і рослинного світу, генетичного фонду, шляхів міграції тварин тощо.

До їх складу входять:

- природні регіони, де зосереджені наявні та плановані природно-заповідні території;
- широтні природні коридори, що забезпечують природні зв'язки зонального характеру;
- меридіальні природні коридори, просторово обмежені долинами середніх і малих рік, що об'єднують водні і заплавні території – шляхи міграції видів рослин і тварин;
- природні ядра;

Таблиця 4.1. Структура природно-заповідного фонду області

Категорії об'єктів ПЗФ	Об'єкти ПЗФ								
	загальнодержавного значення			місцевого значення			разом		
	кіль- кість, од.	площа, га		кіль- кість, од.	площа, га		кіль- кість, од.	площа, га	
		усього	у т.ч. надана в пос- тійне корис- туванн я		усього	у т.ч. надана в пос- тійне корис- туван- ня		усього	у т.ч. надана в пос- тійне корис- туван ня
Природні заповідники	1	3766,2	3766,2	-	-	-	1	3766,2	3766,2
Біосферні заповідники	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Національні природні парки	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Регіональні ландшафтні парки	-	-	-	4	14099,66	-	6	14431,66	-
Заказники, усього	25	32573,78	X	82	48388,99	X	107	80962,77	X
у тому числі:									
ландшафтні	16	28538,78	X	49	39002,29	X	65	67541,07	X
лісові	5	2955	X	3	1021	X	8	3976	X
ботанічні	2	332	X	19	4710	X	21	5042	X
загальнозоологічні	-	-	X	1	287	X	1	287	X
орнітологічні	2	748	X	3	462,6	X	5	1210,6	X
ентомологічні	-	-	X	4	462,1	X	4	462,1	X
іхтіологічні	-	-	X	2	2422	X	2	2422	X
гідрологічні	-	-	X	1	22	X	1	22	X
загальногеологічні	-	-	X	-	-	X	-	-	X
Палеонтологічні	-	-	X	-	-	X	-	-	X
карстово-спелеологічні	-	-	X	-	-	X	-	-	X

Пам'ятки природи, усього	3	148	X	50	363,94	X	53	511,94	X
у тому числі:									
Комплексні	1	30	X	1	3,7	X	2	33,7	X
Ботанічні	1	56	X	35	312,24	X	36	368,24	X
Зоологічні	-	-	X	-	-	X	-	-	X
Гідрологічні	-	-	X	2	3,5	X	2	3,5	X
Геологічні	1	62	X	12	44,5	X	13	106,5	X
Заповідні урочища	-	-	X	3	466,4	X	3	466,4	X
Ботанічні сади	2	108	-	1	27	-	3	135	108
Дендрологічні парки	-	-	-	1	2,8	-	1	2,8	
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	1	45	-	7	417,5	-	8	462,5	-
Зоологічні парки	-	-	-	-	-	-	-	-	-
РАЗОМ	32	36640,98	-	150	63766,29	-	182	100721,27	-

Джерело: Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Дніпропетровській області за 2023 рік. – Дніпропетровськ, 2024. – 386 с. іл. [68]

- екокоридори національного (у т.ч. й міжнародного), міжрегіонального та регіонального рівнів;

- річкові екокоридори, які відіграють важливу регіональну й міжрегіональну біокомунікативну роль в системі об'єктів водного та прибережно-водного середовища, об'єднуючи відповідні типи водних, прибережних та евтрофно-болотних типів оселищ.

Важливим фактором загрози тваринному світу є шумове забруднення, яке є чинником стресу для тварин та змушує їх залишати оселища, втрачати кормову базу, змінювати шляхи міграції. Особливо актуальною ця проблема є для птахів, які здійснюють щорічні міграції на тисячі кілометрів.

На територіях національних природних парків з урахуванням природоохоронної, оздоровчої, наукової, рекреаційної, історико-культурної та ін. цінностей природних комплексів та об'єктів, їх особливостей встановлюється диференційований режим щодо його охорони, відтворення та використання згідно з функціональним зонуванням:

заповідна зона – призначена для охорони та відновлення найбільш цінних природних комплексів, режим якої визначається відповідно до вимог, встановлених для природних заповідників;

зона регульованої рекреації – в її межах проводяться короткостроковий відпочинок та оздоровлення населення, огляд особливо мальовничих і пам'ятних місць; у цій зоні дозволяється влаштування та відповідне обладнання туристських маршрутів і екологічних стежок; тут забороняються рубки лісу головного користування, промислове рибальство, мисливство, інша діяльність, яка може негативно вплинути на стан природних комплексів та об'єктів заповідної зони;

зона стаціонарної рекреації – призначена для розміщення готелів, мотелів, кемпінгів, ін. об'єктів обслуговування відвідувачів парку; тут забороняється будь-яка господарська діяльність, що не пов'язана з цільовим призначенням цієї функціональної зони або може шкідливо вплинути на стан природних комплексів та об'єктів заповідної зони і зони регульованої рекреації;

господарська зона – у її межах забороняються рубки головного користування і проводиться господарська діяльність, спрямована на виконання покладених на парк завдань, знаходяться населені пункти, об'єкти комунального призначення парку, а також землі ін. землевласників та землекористувачів, включені до складу парку, на яких господарська та інша діяльність здійснюється з додержанням вимог та обмежень, встановлених для зон антропогенних ландшафтів біосферних заповідників.

На території зони регульованої рекреації, стаціонарної рекреації та господарської зони забороняється будь-яка діяльність, яка призводить або може призвести до погіршення стану навколишнього природного середовища та зниження рекреаційної цінності територій національних природних парків.

Зонування територій національних природних парків, рекреаційна та інша діяльність на їх територіях провадяться відповідно до Положення про національний природний парк та Проекту організації території національного природного парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів, що затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, при цьому діяльність національного природного парку спрямовується на доведення площі заповідної зони національного природного парку до рівня не менше 20 відсотків загальної площі.

Забороняється проведення рубок головного користування та всіх видів поступових та суцільних рубок, вирубування дуплястих дерев, а також добування піску та гравію в річках та ін. водоймах у заповідній зоні національних природних парків.

Зменшення заповідної зони не допускається, на межах заповідної зони встановлюються спеціальні знаки, а дороги, що ведуть у заповідну зону, перекриваються шлагбаумами.

На території регіональних ландшафтних парків з урахуванням природоохоронної, оздоровчої, наукової, рекреаційної, історико-культурної та ін. цінностей природних комплексів та об'єктів, їх особливостей проводиться зонування з урахуванням вимог, встановлених для територій національних природних парків.

Проекти організації територій регіональних ландшафтних парків, охорони, відтворення та рекреаційного використання їх природних комплексів та об'єктів і порядок їх реалізації затверджуються державним органом, який прийняв рішення про організацію парку.

Зазначені вище території та об'єкти природно-заповідного фонду та землі

ін. об'єктів та територій природно-заповідного фонду Дніпропетровської області – це ділянки суші і водного простору з природними комплексами та об'єктами, що мають особливу природоохоронну, екологічну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність.

Землі природно-заповідного фонду Дніпропетровської області, а також землі територій та об'єктів, що мають особливу екологічну, наукову, естетичну, господарську цінність і є відповідно об'єктами комплексної охорони, належать до земель природно-заповідного фонду та ін. природоохоронного або історико-культурного призначення.

На землях природно-заповідного фонду та ін. природоохоронного або історико-культурного призначення забороняється будь-яка діяльність, яка негативно впливає або може негативно впливати на стан природних та історико-культурних комплексів та об'єктів чи перешкоджає їх використанню за цільовим призначенням.

Межі територій та об'єктів природно-заповідного фонду встановлюються в натурі відповідно до законодавства. До встановлення меж територій та об'єктів природно-заповідного фонду в натурі їх межі визначаються відповідно до проектів створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

На використання земельної ділянки або її частини в межах природно-заповідного фонду може бути встановлено обмеження (обтяження) в обсязі, передбаченому законом або договором. Обмеження (обтяження) підлягає державній реєстрації і діє протягом строку, встановленого законом або договором.

Завдані внаслідок обмеження (обтяження) у землекористуванні втрати відшкодовуються в порядку, встановленому КМУ.

Для забезпечення необхідного режиму охорони природних комплексів та об'єктів природних заповідників, запобігання негативному впливу господарської діяльності на прилеглих до них територіях установлюються охоронні зони.

В разі необхідності охоронні зони можуть установлюватися на територіях, прилеглих до окремих ділянок НПП, РЛП, а також навколо заказників, пам'яток природи, заповідних урочищ, ботанічних садів, дендрологічних парків, зоологічних парків та парків-пам'яток садово-паркового мистецтва.

Розміри охоронних зон визначаються відповідно до їх цільового призначення на основі спеціальних обстежень ландшафтів та господарської діяльності на прилеглих територіях.

Режим охоронних зон територій та об'єктів ПЗФ визначається з урахуванням характеру господарської діяльності на прилеглих територіях, на основі оцінки її впливу на довкілля.

Зростає перелік видів судинних рослин, водоростей, грибів мохів, лишайників та представників фауни Дніпропетровської обл., яким загрожує небезпека.

Потужним фактором зміни довкілля стали глобальні зміни клімату, що відбуваються внаслідок дії антропогенних чинників. Такі зміни можуть негативно впливати на економіку: наприклад, через падіння родючості ґрунтів – на сільське господарство, через зменшення рибних запасів – на рибне господарство, через зміни температур та кількості опадів – на туристичну галузь тощо.

Від бойових дій постраждали геологічна пам'ятка природи “Відслонення аркозових пісковиків”; лісові та заказники “Дібрівський” та “Новопавлівський ліс”; ландшафтні заказники “Балка Горіхова”, “Річка Гайчур”, “Річка Янчур”, “Березово-Вишневецький”, “Старокасянівський”, “Базавлуцький прибережно-річковий комплекс”, “Грушівка”, ентомологічний заказник “Покровський”; “Орджонікідзевська зона відпочинку”; комплексна пам'ятка природи “Нікопольські заплави”, можливо заказник загальнодержавного значення “Дібрівський ліс”, ботанічна пам'ятка природи місцевого значення “Білі тополі”

У жовтні 2010 року в Нагої (префектура Аїті, Японія) був прийнятий переглянутий і оновлений Стратегічний план зі збереження та сталого використання біорізноманіття. Місія цього плану полягає в прийнятті ефективних і термінових заходів щодо запобігання втрати біорізноманіття для забезпечення резистентності екосистем і постійного надання ними основних послуг, гарантуючи тим самим різноманітність життя на планеті і внесок у добробут людей і викорінення бідності. Концепцією цього Стратегічного плану є світ, який «живе у гармонії з природою».

Одним з важливих напрямів подальшої діяльності у сфері збереження біорізноманіття в області залишається впровадження вище зазначеного Стратегічного плану з біорізноманіття, зокрема, в частині включення питань збереження біорізноманіття в галузеві національні та місцеві стратегічні документи розвитку та просторового планування, зменшення навантаження на біорізноманіття, здійснення заходів з відновлення екосистем, забезпечення використання біоресурсів у сталий спосіб, проведення оцінки цінності біорізноманіття та прийняття рішень на основі надійних наукових даних і обережного підходу.

Виходячи одночасно з того, що:

- ПЗФ Дніпропетровської області включає 182 об'єкта природно-заповідного фонду загальною площею 100,7 тис. га, що становить 3,15% від площі області. Із них 32 об'єкта – загальнодержавного значення на площі 36,6 тис. га та 150 – місцевого значення на площі 64,08 тис. га, мета і завдання яких передбачають збереження видів флори та фауни, яким загрожує небезпека,
- територія Дніпропетровської області включає природні регіони з унікальними екосистемами, річкові екосистеми, широтні та меридіальні природні коридори, що забезпечують природні зв'язки зонального характеру, які відіграють важливу регіональну й міжрегіональну біокомунікативну роль в системі об'єктів водного та прибережно-водного середовища, об'єднуючи

відповідні типи водних, прибережних та евтрофно-болотних типів оселищ, шляхи міграції численних видів рослин і тварин, екологічні ядра, регіональні екокоридори, які формують екомережу України;

- Дніпропетровська область включає об'єкти Смарагдової мережі;
- створення мережі Емеральд є підготовкою України до євроінтеграції та переходу на європейське екологічне законодавство;
- на території області розташований збережений природний комплекс ВБУ міжнародного значення (Рамсарське угіддя),
- проект оновленої Стратегії містить завдання розвитку природно-заповідного фонду,

у випадку незатвердження проекту Стратегії погіршення умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я, пов'язаних із створенням та функціонуванням природоохоронних територій не очікується, а у випадку затвердження прогнозується поліпшення умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я, пов'язаних із створенням та функціонуванням нових природоохоронних територій.

5. Зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, встановлені на міжнародному, державному та інших рівнях, що стосуються проекту документа державного планування, а також шляхи врахування таких зобов'язань під час підготовки документа державного планування

Відповідно до ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища» та іншої нормативно-правової бази України ДДП повинен враховувати низку зобов'язань:

- пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів;
- виконання низки заходів, що гарантують екологічну безпеку середовища для життя і здоров'я людей, а також запобіжний характер заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;
- проєктне спрямування на збереження просторової та видової різноманітності та цілісності природних об'єктів і комплексів;
- узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства на основі поєднання міждисциплінарних знань екологічних, соціальних, природничих і технічних наук та прогнозування стану навколишнього природного середовища;
- використання отриманих висновків моніторингу та комплексу охоронних заходів об'єкта для використання можливостей факторів позитивного впливу на охорону довкілля;
- забезпечення загальної доступності звіту СЕО відповідно до вимог ЗУ «Про доступ до публічної інформації»;
- надання інформації щодо обґрунтованого нормування впливу планової діяльності на навколишнє природне середовище;
- оцінка ступеню антропогенної зміни територій, сукупної дії факторів, що негативно впливають на екологічну ситуацію.

Основні зобов'язання у сфері охорони довкілля стосуються заходів щодо охорони земельних ресурсів, лісів, повітряного, водного та ґрунтового середовища. Комплексні заходи з охорони довкілля ґрунтуються на пропозиціях схем і проєктів районного проєктування та відповідних розділів прогнозів економічного та соціального розвитку підприємств, схем генеральних планів території.

Основні принципи екологічного захисту навколишнього середовища передбачають:

- дотримання нормативів гранично допустимих рівнів екологічного навантаження на природне середовище та санітарних нормативів;
- виділення природно-заповідних, ландшафтних, курортно-рекреаційних, історико-культурних зон з відповідним режимом їх охорони;
- збереження та раціональне використання цінних природних ресурсів;

- встановлення санітарно-захисних зон для охорони водойм, джерел водопостачання і мінеральних вод тощо.

Національні екологічні цілі визначені Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» №2697-VIII від 28.02.2019 р. на основі:

Базового плану адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу (Базового плану апроксимації), затвердженого Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України №659 від 17.12.2012 р.,

Економічної частини «Угоди про асоціацію між Україною та ЄС», підписаної 27 червня 2014 р., що передбачає наближення законодавства України до законодавства ЄС з питань довкілля,

Національної доповіді 2017 р. «Цілі сталого розвитку: Україна», яка визначає базові показники для досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР),

Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» від 20 березня 2018 р. (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, №16, ст. 138):

Національна екологічна ціль 1. Формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва:

Завдання:

впровадження освіти в інтересах збалансованого (сталого) розвитку, екологічної освіти та виховання, просвітницької діяльності з метою формування в суспільстві екологічних цінностей і підвищення його екологічної свідомості;

оцінка ставлення та підвищення рівня поінформованості суспільства щодо значення, переваг та інструментів сталого споживання і виробництва, стану і цінностей біорізноманіття та заходів, які необхідно здійснити для його збереження, відновлення і сталого використання;

забезпечення практичної реалізації результатів сучасних та фундаментальних екологічних досліджень та безперервної взаємодії між науковцями та державними органами;

врахування рекомендацій наукових установ екологічного спрямування при прийнятті управлінських рішень та підготовці проектів нормативно-правових актів;

розвиток партнерства між секторами суспільства з метою залучення до планування і реалізації природоохоронної політики усіх заінтересованих сторін;

забезпечення участі громадськості у прийнятті управлінських рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища та природокористування;

забезпечення дотримання екологічних прав та обов'язків громадян, доступу громадськості до правосуддя з питань охорони навколишнього природного середовища та природокористування.

Національна екологічна ціль 2. Забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України:

Завдання:

підготовка та впровадження Основних засад (стратегії) державної екологічної політики в збалансоване лісоуправління;

упровадження інструментів сталого споживання і виробництва;

вдосконалення системи кадастрів природних ресурсів, державної статистичної звітності з використання природних ресурсів та забруднення навколишнього природного середовища;

створення екологічно та економічно обґрунтованої системи платежів за спеціальне використання природних ресурсів, у т.ч. природних ресурсів з асиміляційним потенціалом;

зменшення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття, зокрема шляхом вдосконалення принципів формування екологічної мережі, її розширення і невиснажливого використання, а також збереження унікальних природних ландшафтів;

збереження та відновлення чисельності видів природної флори та фауни, у т.ч. мігруючих видів тварин, середовищ їх існування, рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу та типових природних рослинних угруповань, що підлягають охороні;

протидія незаконному обігу та торгівлі об'єктами дикої фауни і флори, у т.ч. введення заборони використання диких тварин у цирках, а також у будь-якій іншій комерційній діяльності публічного характеру, крім стаціонарних зоопарків;

збільшення та розширення територій ПЗФ, створення на суходолі і в акваторії Чорного та Азовського морів і збереження та функціонування репрезентативної та керованої системи територій та об'єктів ПЗФ, у т.ч. транскордонних та міжнародного значення;

зменшення негативного впливу процесів урбанізації на навколишнє природне середовище, припинення руйнування навколишнього природного середовища у межах міст, зокрема, недопущення необґрунтованого знищення зелених насаджень у межах міст під час виконання будівельних чи інших робіт, незаконного відведення земельних ділянок, зайнятих зеленими насадженнями, під будівництво;

забезпечення збереження, відновлення та збалансованого використання рослинного світу;

забезпечення сталого управління водними ресурсами за басейновим принципом;

забезпечення сталого використання та охорони земель, покращення стану уражених екосистем та сприяння досягненню нейтрального рівня деградації земель, підвищення рівня обізнаності населення, землевласників і землекористувачів щодо проблем деградації земель;

перетворення сфери надрокористування в максимально прозору та інвестиційно привабливу галузь, що відповідає кращим міжнародним стандартам;

впровадження екологічного управління на підприємствах одночасно з поліпшенням екологічних характеристик продукції, у т.ч. на основі міжнародних систем сертифікації та запровадження в Україні системи зелених закупівель;

наукові дослідження зони відчуження і зони безумовного (обов'язкового) відселення;

стимулювання розвитку інфраструктури управління відходами;

упровадження технологій електронного урядування в екологічній сфері;

стимулювання оновлення зношених основних фондів промислової і транспортної інфра-структури та об'єктів житлово-комунального господарства шляхом прямих державних дотацій, здешевлення кредитів, часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами тощо.

Національна екологічна ціль 3. Забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України:

Завдання:

розвиток галузевих стратегій щодо:

покращення якості повітря, води та управління водними ресурсами, включаючи морське середовище. Повне поступове припинення скидання у водні об'єкти неочищених та недостатньо очищених стічних вод і забезпечення відповідності ступеня очищення стічних вод установленим нормативам та стандартам, запобігання забрудненню підземних вод;

збереження озонового шару;

запобігання зміні клімату та адаптація до неї;

управління відходами та ресурсами, повернення у господарський обіг ресурсоцінних матеріалів;

поступового обмеження використання окремих виробів з пластику у харчовій промисловості;

забезпечення охорони та захисту природи;

зменшення промислового забруднення та ризиків промислових аварій;

збереження біорізноманіття та ландшафтів;

контролю та запобігання біологічному забрудненню;

поводження з небезпечними хімічними речовинами;

забезпечення обов'язковості інтеграції екологічної складової до політик та/або програм загально-державного, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку, створення податкового, кредитного та інвестиційного клімату для залучення коштів міжнародних донорів та приватного капіталу у природоохоронну діяльність;

усунення прямої залежності економічного зростання від збільшення використання природних ресурсів і енергії та підвищення рівня забруднення навколишнього середовища;

стимулювання впровадження суб'єктами господарювання більш екологічно чистого, ресурсоефективного виробництва та екологічних інновацій,

зокрема екологічної модернізації промислових підприємств шляхом зниження ставки екологічного податку або у формі фіксованої річної суми компенсації (відшкодування податку);

упровадження в Україні сталого низьковуглецевого розвитку всіх галузей економіки;

включення питань щодо цінності біорізноманіття в національні, місцеві, стратегічні, програмні документи та плани розвитку економіки та її галузей;

упровадження систем екологічного управління, розвитку добровільної екологічної сертифікації, маркування продукції, екологічного аудиту.

Національна екологічна ціль 4. Зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення:

Завдання:

зниження рівня забруднення атмосферного повітря та вод;

регулювання промислового вилову водних живих ресурсів у межах територіальних вод виключної (морської) економічної зони, континентального шельфу і внутрішніх водоймах;

зменшення антропогенного впливу на екосистеми Чорного та Азовського морів;

покращення якості ґрунтів та впровадження ефективної системи підвищення їх родючості;

запровадження управління екологічним ризиком на основі його моделювання в режимі реального часу із залученням новітніх інформаційних технологій з метою захисту природних екосистем, здоров'я та благополуччя населення;

запобігання розповсюдженню інвазійних видів та контроль за появою та розповсюдженням таких видів у природних екосистемах, у т.ч. морських;

забезпечення та сприяння використанню сучасних пестицидів та агрохімікатів з мінімальним негативним впливом на флору, фауну та здоров'я людини;

зменшення обсягу винесення радіонуклідів за межі зони відчуження і зони безумовного (обов'язкового) відселення;

запобігання неконтрольованому вивільненню генетично модифікованих організмів у навколишнє природне середовище;

формування екологічної складової державної системи захисту критичної інфраструктури;

стимулювання заміщення первинних природних ресурсів за рахунок використання відходів виробництва чи побічних продуктів, у т. ч. шлаків;

упровадження сталої системи управління відходами та небезпечними хімічними речовинами;

розв'язання екологічних проблем, відновлення та збереження навколишнього природного середовища Донбасу.

Національна екологічна ціль 5. Удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління:

Завдання:

впровадження принципів належного екологічного врядування, підтримка постійного діалогу із заінтересованими сторонами щодо підготовки та прийняття стратегічних рішень;

укріплення інституційної спроможності щодо планування, моніторингу та оцінки ефективності впровадження екологічної політики;

запровадження екологічного обліку для оцінки ефективності політики та управління;

розвиток і вдосконалення природоохоронного законодавства та підвищення рівня його дотримання, включаючи наближення законодавства України до права (acquis) ЄС;

посилення відповідальності за шкоду, заподіяну довкіллю, відповідно до міжнародних зобов'язань України;

забезпечення науково-інформаційної та інноваційної підтримки процесу прийняття управлінських рішень;

кіберзахист відповідних екологічних інформаційних ресурсів, систем, баз даних;

посилення спроможностей природоохоронного управління у проведенні комплексного моніторингу стану навколишнього природного середовища та державного контролю у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів;

розмежування функцій з охорони навколишнього природного середовища та господарської діяльності з використання природних ресурсів;

забезпечення чіткого розподілу повноважень у сфері охорони навколишнього природного середовища на державному, регіональному та місцевому рівнях;

Таблиця 5.1. Узгодженість стратегічних цілей проекту оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року стратегічним цілям державної екологічної політики України на період до 2030 року

Стратегічні цілі Державної екологічної політики	Стратегічні цілі проекту оновленої Стратегії регіонального розвитку Дніпропетровської обл. на період до 2027 р.			
	1.Підвищення рівня конкурентоспроможності Дніпропетровської обл.	2.Забезпечення інтегрованого розвитку територій та підвищення якості публічних послуг задля збереження та розвитку людського капіталу	3.Розбудова ефективного регіонального та місцевого врядування	4.Енергетична, цивільна та екологічна безпека як основа розвитку регіону
Формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва.	+		++	
Забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України.	+	++	+	+
Забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України.	+	++		+
Зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення.	+	+	+	++
Удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління		++		+

Узгоджені +, сильна узгодженість ++, неузгоджені –, суперечать одна одній – –

Джерело: власні напрацювання

забезпечення цільового бюджетного фінансування природоохоронних заходів та недержавного інвестування природоохоронних проектів;

удосконалення кадрової політики та професійної підготовки фахівців у системі охорони навколишнього природного середовища та природокористування.

В СЕО проаналізована відповідність стратегічних цілей проекту оновленої Стратегії стратегічними цілям державної екополітики України на період до 2030 року (табл. 5.1).

Оскільки у вересні 2014 р. була ратифікована Угода про асоціацію між Україною та ЄС, то під час аналізу відповідності стратегічних цілей Стратегії розвитку Дубов'язівської громади національним екологічним цілям враховуються положення Угоди щодо розвитку та зміцнення співробітництва між Україною та ЄС з питань охорони навколишнього природного середовища (стаття 360, додаток ХХХ).

Тому проект Стратегії не суперечить зобов'язанням у сфері охорони довкілля, визначених правовими актами на міжнародному та державному рівнях, серед яких міжнародні обов'язки у сфері збереження та збалансованого використання біорізноманіття, серед них:

- Конвенція про біологічне різноманіття, ратифікована Верховною Радою України 29.11.1994 р.;
- Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення головним чином як середовище існування водоплавних птахів (Рамсарська конвенція, м.Рамсар, Іран, 1971 р.);
- Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція) (Берн, 1979 р.);
- Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Бонн, 1979 р.);
- Угода про збереження кажанів в Європі (1991 р.);
- Угода про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (1995 р.);
- Рамкова конвенція ООН про зміну клімату (ратифікована Україною 29.10.1996 р.);
- Конвенція про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер (Гельсінкі, 1992), що є чинною в Україні з 01.07.1999 р. та інші.

УА визначає необхідність виконання зобов'язань у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язаних із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, встановлених на міжнародному рівні, зокрема Директивами ЄС:

- №2008/50/ЄС про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи;
- №2008/98/ЄС про відходи;
- №2000/60/ЄС про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері водної політики зі змінами і доповненнями, внесеними рішенням № 2455/2001/ЄС і Директивою № 2009/31/ЄС;
- № 2009/147/ЄС про захист диких птахів;
- № 92/43/ЄС про збереження природного середовища існування, дикої

флори та фауни, зі змінами і доповненнями, внесеними Директивами № 97/62/ЄС, № 2006/105/ЄС та Регламентом ЄС №1882/2003;

- № 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище, імплементація якої передбачена Угодою про асоціацію між Україною та ЄС.

Проект Стратегії не суперечить положенням документа Європейської Комісії «Формування стійкої до клімату Європи – нова стратегія ЄС щодо адаптації до зміни клімату».

Проект Стратегії не суперечить зобов'язанням у сфері охорони довкілля, у т.ч. пов'язаним із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення та визначеним ЗУ «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII регламентує цілескерованість державної політики у сфері екології на досягнення доброго стану довкілля шляхом запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України з метою забезпечення конституційного права кожного громадянина України на чисте та безпечне довкілля, впровадження збалансованого природокористування і збереження та відновлення природних екосистем. Основними засадами державної екологічної політики є:

- збереження такого стану кліматичної системи, який унеможливить підвищення ризиків для здоров'я та благополуччя людей і навколишнього природного середовища;

- досягнення Україною Цілей Сталого Розвитку (ЦСР), які були затверджені на Саміті Організації Об'єднаних Націй зі сталого розвитку у 2015 році;

- сприяння збалансованому (сталому) розвитку шляхом досягнення збалансованості складових розвитку (економічної, екологічної, соціальної), орієнтування на пріоритети збалансованого (сталого) розвитку;

- інтегрування екологічних вимог під час розроблення і затвердження документів державного планування, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку та у процесі прийняття рішень про провадження планованої діяльності об'єктів, які можуть мати значний вплив на довкілля;

- міжсекторальне партнерство та залучення заінтересованих сторін;

- запобігання виникненню надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, що передбачає аналіз і прогнозування екологічних ризиків, які ґрунтуються на результатах СЕО, оцінки впливу на довкілля, а також комплексного моніторингу стану навколишнього природного середовища;

- забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, підвищення рівня екологічної безпеки в зоні відчуження;

- забезпечення відповідальності за порушення природоохоронного законодавства;

- застосування принципів перестороги, превентивності (запобігання), пріоритетності усунення джерел шкоди довкіллю, «забруднювач платить»;
- відповідальність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за доступність, своєчасність і достовірність екологічної інформації;
- стимулювання державою вітчизняних суб'єктів господарювання, які здійснюють скорочення викидів парникових газів, зниження показників енерго- та ресурсоемності, модернізацію виробництва, спрямовану на зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище, у т.ч. вдосконалення системи екологічного податку за забруднення довкілля та платежів за використання природних ресурсів;
- упровадження новітніх засобів і форм комунікацій та ефективної інформаційної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища.

В Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року, затвердженій Розпорядженням КМУ від 20.10.2021 р. №1363-р, визначено 12 стратегічних цілей для підвищення рівня екологічної безпеки, зменшення впливів та наслідків зміни клімату в Україні:

- зменшення рівня промислового забруднення;
- створення ефективної системи хімічної безпеки;
- забезпечення раціонального використання природних ресурсів;
- досягнення «доброго» екологічного стану вод;
- забезпечення сталого лісоуправління та підвищення здатності лісових екосистем адаптуватися до змін клімату;
- створення правових та економічних підстав для запровадження ієрархії поводження з відходами;
- підвищення ефективності державної системи оцінки впливу на довкілля та державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища;
- збереження біорізноманіття та забезпечення розвитку природно-заповідного фонду в Україні;
- посилення адаптаційної спроможності та стійкості соціальних, економічних та екологічних систем до зміни клімату;
- стабілізація екологічної рівноваги на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях, Автономної Республіки Крим та м.Севастополі після відновлення територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаного державного кордону;
- включення заходів з екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату в національні, регіональні стратегії, плани управління річковими басейнами;
- підвищення обізнаності представників центральних і місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування, які уповноважені на прийняття рішень у сфері навколишнього природного середовища, з питань пом'якшення та адаптації до зміни клімату.

Аналіз відповідності цілей проекту Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року стратегічним цілям Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року, затвердженої Розпорядженням КМУ від 20.10.2021 року №1363-р. (далі – стратегічні цілі Стратегії екологічної безпеки), представлено в таблиці 5.2.

В зв'язку з тим, що проект Стратегії розроблений в період, що характеризується:

- посиленням проявів глобальної зміни клімату і негативних наслідків для ряду секторів економіки і сфер життєдіяльності людини;
- необхідністю виконання завдань, що відповідають стратегічному курсу держави для набуття повноправного членства України в Європейському Союзі;
- необхідністю врахування цілей державної кліматичної політики у програмах комплексного відновлення та подолання наслідків збройної агресії російської федерації проти України та ін. документів державного та/або місцевого планування, що регулюють питання відновлення України та подолання наслідків збройної агресії рф проти України;
- необхідністю вдосконалення законодавства у сфері зміни клімату;
- низьким рівнем координації дій та інституційної спроможності органів державної влади щодо крос-секторального планування і проведення дій з реалізації державної кліматичної політики;
- неузгодженістю законодавчих та інших нормативно-правових актів у соціально-економічних сферах із цілями та завданнями політики у сфері зміни клімату;
- відсутністю системного підходу до створення наукового підґрунтя для формування та реалізації державної кліматичної політики та діяльності у сфері зміни клімату;
- низьким рівнем поінформованості громадянського суспільства, бізнесу, центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з проблемами зміни клімату та перевагами низьковуглецевого розвитку держави;
- необхідністю створення фінансового та економічного механізму запровадження заходів, спрямованих на пом'якшення зміни клімату, проект оновленої Стратегії узгоджений із Стратегією формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року, схваленою Розпорядженням КМУ від 30 травня 2024 р. № 483-р, та Операційним планом заходів з реалізації у 2024-2026 роках Стратегії формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року, затвердженим Розпорядженням КМУ від 30 травня 2024 р. № 483-р, мета якої – через досягнення її стратегічних цілей:
 - 1. Зміцнення правових та організаційних засад державної кліматичної політики;

- 2. Пом'якшення зміни клімату та забезпечення соціально справедливого та економічно ефективного переходу до низьковуглецевого розвитку держави;

- 3. Адаптація до зміни клімату, підвищення опірності та зниження ризиків, пов'язаних із зміною клімату створити організаційні і правові засади формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату для досягнення сталого розвитку та забезпечення ефективного переходу до низьковуглецевого розвитку держави за умови економічної, енергетичної, продовольчої та екологічної безпеки, підвищення рівня добробуту громадян, зменшення впливів та наслідків зміни клімату та для врахування цілей державної кліматичної політики під час повоєнної відбудови України.

Таблиця 5.2. Відповідність цілей проекту Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 р. стратегічним цілям Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 р.

Стратегічні цілі Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 р.	Стратегічні цілі проекту Стратегії розвитку Дніпропетровської обл. на період до 2027 р.			
	1.Підвищення рівня конкурентоспроможності Дніпропетровської обл.	2.Забезпечення інтегрованого розвитку територій та підвищення якості публічних послуг задля збереження та розвитку людського капіталу	3.Розбудова ефективного регіонального та місцевого врядування	4.Енергетична, цивільна та екологічна безпека як основа розвитку регіону
1.зменшення рівня промислового забруднення;	+	+	0	+
2.створення ефективної системи хімічної безпеки;	+	+	0	+
3.забезпечення раціонального використання природних ресурсів;	+	+	+	++
4.досягнення «доброго» екологічного стану вод;	+	+	0	+
5.забезпечення сталого лісоуправління та підвищення здатності лісових екосистем адаптуватися до змін клімату;	+	+	0	+
6.створення правових та економічних підстав для запровадження	0	+	0	+

ієрархії поводження з відходами;				
7.підвищення ефективності державної системи оцінки впливу на довкілля та державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища;	+	+	0	+
8.збереження біорізноманіття та забезпечення розвитку природно-заповідного фонду в Україні;	0	+	0	++
9.посилення адаптаційної спроможності і стійкості соціальних, економічних та екологічних систем до зміни клімату;	0	+	0	++
10.стабілізація екологічної рівноваги на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях, Автономної Республіки Крим та м.Севастополі після відновлення територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаного державного кордону;	0	0	0	0
11.включення заходів з екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату в національні, регіональні стратегії, плани управління річковими басейнами;	0	+	0	+
12.підвищення обізнаності представників центральних і місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування, які уповноважені на прийняття рішень у сфері довкілля, з питань пом'якшення та адаптації до зміни клімату.	0	+	+	+

Для оцінки відповідності цілей використовувалася п'ятибальна шкала:

«++» – цілі проекту Стратегії узгоджені з національними екологічними цілями;

«+» – цілі проекту Стратегії та національні екологічні цілі опосередковано узгоджуються на рівні оперативних цілей та завдань;

«0» – цілі проекту Стратегії та національні екологічні цілі нейтральні по відношенню одні до одних;

«–» – цілі проекту Стратегії та національні екологічні цілі не узгоджуються, але можуть бути узгоджені. В рамках наступного планування потрібні спеціальні заходи, спрямовані на узгодження цілей Стратегії та національних екологічних цілей;

«– +» – цілі проекту Стратегії та національні екологічні цілі принципово суперечать одні одним. Необхідні термінові заходи, спрямовані на уточнення цілей проекту Стратегії.

Джерело: власні напрацювання

Водночас проект оновленої Стратегії також узгоджується або не суперечить Водній стратегії України на період до 2050 року (схваленої Розпорядженням КМУ від 09.11.2022 р. № 1134-р), стратегічними цілями якої є:

1. Забезпечення рівного доступу до якісної і безпечної для здоров'я людини питної води і належних санітарно-профілактичних заходів;
2. Поліпшення якісного стану водних об'єктів шляхом досягнення та підтримання «доброго» екологічного та хімічного стану масивів поверхневих вод, екологічного потенціалу штучних або істотно змінених масивів поверхневих вод, кількісного та хімічного стану масивів підземних вод;
3. Забезпечення необхідної кількості водних ресурсів для відновлення та оздоровлення водних екосистем і досягнення стійкого водозабору та водопостачання;
4. Скорочення зростаючих ризиків нестачі води та надлишку води;
5. Запровадження інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом та принципів Організації економічного співробітництва та розвитку (далі - ОЕСР) щодо водного врядування в районах річкових басейнів, у прибережних і морських водах.

Проект оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року зорієнтований також на забезпечення реалізації завдань Стратегії зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року (схваленої Розпорядженням КМУ від 14.09.2019 р. №688-р), яка включає наступні завдання:

1. Нарощення потенціалу зрошення та дренажу;
2. Модернізація міжгосподарських мереж;
3. Модернізація внутрішньогосподарських зрошувальних систем, яка передбачає модернізацію працюючих систем та відновлення працездатності пошкоджених, що не втратили свій ресурс;
4. Будівництво нових внутрішньогосподарських зрошувальних систем на міжгосподарських зрошувальних системах;
5. Відновлення дренажних систем у зоні осушення;
6. Модернізація працюючих дренажних систем;
7. Модернізація непрацюючих дренажних систем;
8. Відновлення дренажних систем у зоні зрошення.

Одним з чинників покращення якості атмосферного повітря є збереження та розвиток лісів. Проект оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року зорієнтований також на забезпечення реалізації стратегічних цілей Державної стратегії управління лісами України на період до 2035 року (схваленої Розпорядженням КМУ від 29.12.2021 р. 1777-р), яка визначає наступні стратегічні цілі:

1. Ефективне управління лісами;
2. Забезпечення екологічної стійкості;
3. Забезпечення вагатого внеску лісів в розвиток економіки;
4. Рекреація та відкрите суспільство;

5. Дослідження та освіта.

Водночас орієнтація проекту лнвлєної Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року на підвищення енергоефективності області відповідає засадам Енергетичної стратегії України до 2050 року (схваленої Розпорядженням КМУ від 21.04.2023 р. №373-р).

Також проект оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року узгоджується із основними засадами Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року (затвердженого Розпорядженням КМУ від 21.04.2021 р. №443-р).

Відповідно до нормативно-правової бази України проект оновленої Стратегії відповідає:

- пріоритетності вимог екологічної безпеки, обов'язковості додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів;
- природоохоронним заходам, що гарантують екологічну безпеку середовища для життя і здоров'я людей, а також запобіжному характеру заходів щодо охорони довкілля;
- проектним спрямуванням на збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів;
- підвищенню комфортності сформованої інфраструктури за рахунок її реконструкції, відновлення і модернізації;
- вдосконаленню системи управління відходами, в т.ч. роздільного збору ТПВ;
- забезпеченню загальної доступності проекту Стратегії, а також самого звіту про СЕО відповідно до вимог ЗУ «Про доступ публічної інформації» і «Про стратегічну екологічну оцінку» шляхом розміщення на офіційному веб-сайті органу державної виконавчої влади та в Єдиному реєстрі СЕО.

Враховуючи результати аналізу, можна зробити висновок, що проект оновленої Стратегії відповідає встановленим на національному рівні цілям екологічної політики, враховує більшість з них і передбачає комплекс заходів, спрямованих на їх виконання.

Вище наведений огляд важливий не стільки з точки зору забезпечення реалізації операційних цілей проекту Стратегії екологічного спрямування, які беруться до уваги при проведенні СЕО, скільки, виходячи з того, що завдання цих операційних цілей, спрямовані на зменшення антропогенного навантаження на довкілля у майбутньому, а СЕО проекту Стратегії виконується із припущення, що дані завдання будуть реалізовуватись належним чином.

6. Опис наслідків для довкілля, зокрема для здоров'я населення, у тому числі вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та довгострокових (1, 3-5 та 10-15 років відповідно, а за необхідності – 50-100 років), постійних і тимчасових, позитивних і негативних наслідків

Антропогенними чинниками змін в області є стан житлово-комунального господарства, хімічної промисловості, енергетики й транспорту, наявність потенційно небезпечних підприємств, нераціональне лісокористування. Активізація транскордонного співробітництва призвела до збільшення потоків транзитного автотранспорту, що став додатковим джерелом забруднення атмосфери.

Згідно даних Світового центру геоінформатики значення індикаторів усіх загроз екологічного характеру щодо якості повітря, питної води, техногенного навантаження на довкілля і внеску в зміну клімату для України не були критичними.

Одним з важливих антропогенних чинників є виснажлива експлуатація лісів, яка зумовлює зменшення лісистості, зменшення запасів лісів, зниження багатьох корисних функцій лісів. Вирубубання завдає непоправної шкоди лісам.

Значним антропогенним чинником є вітрова та водна ерозія, які посилюють також нераціональне проведення осушувальних меліорацій, будівництво та експлуатація різного роду комунікацій, вирубка лісів, сільськогосподарське освоєння схилів.

Відповідно до Методичних рекомендацій зі здійснення СЕО документів державного планування, затверджених Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 10.08.2018 року №296, наслідки для довкілля, у т.ч. для здоров'я населення – це будь-які ймовірні наслідки для флори і фауни, біорізноманіття, ґрунту, клімату, повітря, води, безпеки життєдіяльності населення та взаємодії цих факторів. Вторинні наслідки для довкілля – це непрямі впливи на довкілля, які виникають під дією природних чи антропогенних чинників, що не передбачають прямого впливу на довкілля. Кумулятивні наслідки – це нагромадження в організмах людей, тварин, рослин отрути різних речовин внаслідок тривалого їх використання. Синергічні наслідки – це сумарний ефект, який полягає у тому, що при взаємодії двох або більше факторів їх дія суттєво переважає дію кожного окремо компоненту.

Визначені в проєкті оновленої Стратегії стратегічні цілі та завдання дозволяють оцінити їх ймовірний вплив на стан довкілля, в т.ч. здоров'я населення, в розрізі його окремих компонентів: атмосферного повітря, водних, земельних ресурсів, біорізноманіття та природоохоронних територій, управління відходами тощо. Загалом цілі і завдання Стратегії зорієнтовані на відновлення транспортної інфраструктури, економічної активності, створення безпечових умов життєдіяльності населення на засадах збереження довкілля. Відтак у середньо- та довгостроковій перспективі їх реалізація не повинна мати негативного впливу на довкілля, в т.ч. здоров'я населення, а навпаки сприяти

охороні і збереженню довкілля та покращенню здоров'я населення. Проте під час виконання окремих завдань проекту Стратегії можуть мати місце тимчасові короткотермінові негативні впливи на довкілля. Здебільшого до таких завдань належать завдання, пов'язані з відновленням, в т. ч. внаслідок завданої війною шкоди, та розвитком дорожньо-транспортної та інженерної інфраструктури, промислових підприємств (наприклад, під час будівництва/ремонту доріг тимчасового негативного впливу можуть зазнавати зокрема ґрунти, прилеглі території; розмінування може супроводжуватися вибухами, що спричинятиме негативний вплив на ґрунти; і т. п.). Загалом реалізація завдань, які можуть мати тимчасовий короткостроковий негативний вплив на компоненти довкілля, з високою ймовірністю буде супроводжуватися позитивними вторинними наслідками для здоров'я населення та його життєдіяльності, оскільки передбачає розвиток інфраструктури, в т. ч. доступності й мобільності тощо. Реалізація завдань проекту Стратегії не повинна спричинити появу вторинних негативних наслідків для довкілля та здоров'я населення.

Окремі завдання можуть чинити і триваліший (середньо- і довгостроковий) негативний вплив на компоненти довкілля – ґрунти, поверхневі води, біорізноманіття, природоохоронні території. Зокрема такі завдання пов'язані з формуванням безпекового середовища. Проте, з огляду на воєнну агресію РФ проти України, це вимушені заходи, які дозволять уберегти територію України та життя і здоров'я населення.

При цьому за умови реалізації оптимістичного сценарія розвитку область активно використовує можливості в умовах припинення військових дій на вигідних для України умовах проведення необхідних для інтеграції в ЄС внутрішніх реформ, інтенсифікації залучення інвестицій, масштабної ресурсної підтримки в рамках програми ЄС «Підтримка України».

Впровадження комплексу реформ у сфері дерегуляції, податкового та митного законодавства, захисту прав інвесторів, стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності у поєднанні із системною роботою органів влади області щодо забезпечення інвестиційної привабливості регіону, створення на Дніпропетровщині сприятливих умов для започаткування та ведення бізнесу, дасть можливість залучити в область значні обсяги інвестицій та суттєво підвищити ділову активність.

Це сприятиме забезпеченню інноваційного сценарію розвитку господарського комплексу – зростанню питомої ваги високотехнологічних інноваційних галузей: машинобудування. Проводитиметься технологічна модернізація ряду підприємств, продукція яких реалізується на європейських ринках.

Нові високотехнологічні виробництва створюватимуться в сільському господарстві, транспорті, зв'язку, ІТ-секторі, торгівлі. Розвиватиметься зайнятість в третинному секторі (індивідуальні креативні, публічні й цифрові проекти).

Зростання світового попиту на продукцію сільського господарства та харчової промисловості стимулюватиме виробників підвищувати якість продукції та у подальшому впроваджувати стандарти Європейського Союзу до виготовленої в Україні продукції.

За рахунок прогнозованого розширення можливостей грантового фінансування потенційно може бути зменшений вплив таких слабких сторін, як: низький рівень розвитку виробничої кооперації суб'єктів МСБ, особливо у сільській місцевості.

Відновлення та розвиток інженерно-транспортної інфраструктури в рамках відповідних програм може також мати позитивний вплив на Дніпропетровщину.

Екологічна ситуація на території області залишатиметься задовільною.

Проект оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року спрямований на забезпечення комфортних і безпечних умов для життя населення області, має зменшити негативний вплив на довкілля і здоров'я населення.

У жовтні 2010 року в Нагої (префектура Аїті, Японія) був прийнятий переглянутий і оновлений Стратегічний план зі збереження та сталого використання біорізноманіття. Місія цього плану полягає в прийнятті ефективних і термінових заходів щодо запобігання втрати біорізноманіття для забезпечення резистентності екосистем і постійного надання ними основних послуг, гарантуючи тим самим різноманітність життя на планеті і внесок у добробут людей і викорінення бідності. Концепцією цього Стратегічного плану є світ, який «живе у гармонії з природою».

Одним з важливих напрямів подальшої діяльності у сфері збереження біорізноманіття в області залишається впровадження вище зазначеного Стратегічного плану з біорізноманіття, зокрема, в частині включення питань збереження біорізноманіття в галузеві національні та місцеві стратегічні документи розвитку та просторового планування, зменшення навантаження на біорізноманіття, здійснення заходів з відновлення екосистем, забезпечення використання біоресурсів у сталий спосіб, проведення оцінки цінності біорізноманіття та прийняття рішень на основі надійних наукових даних і обережного підходу, в т.ч. і щодо територій Смарагдової мережі.

Тому, виходячи одночасно з того, що:

- Дніпропетровська область включає об'єкти Смарагдової мережі;
- створення мережі Емеральд є підготовкою України до євроінтеграції та переходу на європейське екологічне законодавство;
- на території області розташовані збережені природні комплекси ВБУ міжнародного значення (Рамсарські угіддя),

у випадку затвердження проекту Стратегії прогнозується поліпшення умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я, пов'язаних із створенням та функціонуванням зазначених природоохоронних територій.

Очікується, що реалізація проекту оновленої Стратегії у середньостроковій перспективі сприятиме:

- створенню нових високотехнологічних виробництв та інноваційних підприємств;
- активному залученню внутрішніх і зовнішніх інвестицій в економіку області;
- розбудові мережі індустріальних парків;
- зменшенню рівня енергоємності виробництва;
- збільшенню використання нетрадиційних і відновлюваних джерел енергії;
- впровадженню екологічно ефективних виробництв.

Пріоритетами регіонального розвитку на період до 2027 року має бути відновлення та розвиток інфраструктури на принципах прозорості, підзвітності, сталості, інклюзивності, енергоефективності, адаптації до зміни клімату, стійкості до безпекових загроз та економічної доцільності; відновлення балансу екосистем, постраждалих внаслідок збройної агресії російської федерації.

В разі прийняття проекту оновленої Стратегії характеристики стану довкілля, умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я у короткостроковому періоді не зміняться. Проте в середньо- і довгостроковій перспективі після реалізації проекту Стратегії очікується покращення умов життєдіяльності та стану здоров'я мешканців області.

Відтак реалізація проекту оновленої Стратегії Дніпропетровської області на період до 2027 року не супроводжуватиметься негативним впливом на навколишнє природне середовище. Водночас реалізація більшості оперативних цілей проекту оновленої Стратегії має сприяти позитивному впливу на довкілля в області.

Відповідно до Методичних рекомендацій зі здійснення СЕО документів державного планування, затверджених Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України №296 від 10.08.2018 року, наслідки для довкілля, у т.ч. для здоров'я населення – це будь-які ймовірні наслідки для флори і фауни, біорізноманіття, ґрунту, клімату, повітря, води, безпеки життєдіяльності населення та взаємодії цих факторів. Вторинні наслідки – це вигоди, які полягають у широкому залученні громадськості до прийняття рішень та встановлення прозорих процедур їх прийняття. Кумулятивні наслідки – це нагромадження в організмах людей, тварин, рослин отрути різних речовин внаслідок тривалого їх використання. Синергічні наслідки – це сумарний ефект, який полягає у тому, що при взаємодії двох або більше факторів їх дія суттєво переважає дію кожного окремо компоненту.

На території Дніпропетровської області за умови дотримання та виконання захисних і охоронних заходів, що відповідають чинним нормативним вимогам, можливість виникнення кумулятивного впливу, який супроводжується негативними екологічними наслідками та

понаднормативними викидами в атмосферне повітря, воду та ґрунти забруднюючих речовин, не очікується.

Зміна клімату і мікроклімату в результаті реалізації проекту Стратегії не очікується, оскільки відсутні причини, які спричиняють до їх зміни, а стратегічні цілі направлені на покращення екологічної ситуації.

Особливості кліматичних умов, які сприяють зростанню інтенсивності впливів планованої діяльності на навколишнє середовище, також відсутні.

Відтак настання синергічних наслідків також не очікується.

В результаті реалізації проекту оновленої Стратегії стан довкілля та умови життєдіяльності населення, стан його здоров'я на територіях, які ймовірно зазнають впливу, не погіршиться, а, можливо зміниться в кращу сторону, з огляду на врахування екологічної складової в соціальному та економічному аспектах розвитку області.

Ймовірність того, що реалізація проекту оновленої Стратегії спричинить до таких можливих впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі собою будуть незначними, але в сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) негативний вплив на довкілля – відсутня.

Відтак, реалізація проекту оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року не супроводжуватиметься появою нових негативних наслідків для довкілля. Водночас реалізація усіх оперативних цілей проекту Стратегії сприятиме покращенню екологічної ситуації в Дніпропетровській області.

7. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання проекту документа державного планування

Реалізація проекту Стратегії передбачає виконання заходів та проєктів, пов'язаних з будівництвом, реконструкцією, енергозбереженням та раціональним використанням природних ресурсів, виконання яких – невід'ємна складова при створенні сприятливого в екологічному відношенні життєвого середовища. Проте під час виконання запланованих заходів та проєктів можливе виникнення деяких негативних наслідків.

Серед завдань проекту Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року не передбачені такі, які могли б напряду спричинити значний негативний вплив на довкілля. З тим, серед переліку завдань є такі, реалізації яким варто приділити більшу увагу з точки зору врахування екологічних вимог і критеріїв.

Так як в області нараховується 11 об'єктів Смарагдової мережі та водно-болотне угіддя міжнародного значення, порядок розробки планів управління Смарагдовими територіями поки не передбачений національним законодавством і якісне управління Смарагдовими територіями буде можливе тільки після прийняття відповідного національного законодавства, при реалізації Стратегії необхідно приділити увагу питанням запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків впливу на них, хоча на даний час проєкт Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 р. не містить цілей чи завдань, які передбачають конкретну діяльність на територіях Смарагдової мережі. У випадку реалізації проєктів Плану заходів на 2024-2027 роки з реалізації Стратегії, які будь-яким чином могли би здійснювати вплив на об'єкти Смарагдової мережі, вони мають пройти оцінку впливу на довкілля до початку планової діяльності. На даний час інформація про такі проєкти відсутня.

Так як Бернська конвенція обов'язкова для виконання в Україні, згідно її положень Україна має зобов'язання з охорони Смарагдових територій, в т.ч. і щодо розробки менеджмент-планів управління об'єктами Смарагдової мережі. Таким чином, необхідно розробляти менеджмент-плани для них, а будь-які заходи, які загрожують Смарагдовим територіям, суперечать взятим зобов'язанням. При цьому будь-хто має право надати інформацію про загрози Смарагдовим територіям до Бернської конвенції, а державні органи влади зобов'язані усунути такі загрози.

Структура цілей та завдань проекту оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 р. відповідає стратегії економічного зростання. З тим, одним з важливих етапів екологічного оцінювання в процесі впровадження проекту Стратегії повинна бути окрема оцінка передбачених нею проєктів з точки зору ймовірного негативного впливу на довкілля від впровадження кожного конкретного заходу, а також їх кумулятивного впливу.

Переважна більшість рекомендацій експертів з проведення СЕО проекту оновленої Стратегії для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків її виконання були враховані під час підготовки заходів з реалізації оперативних цілей проекту Стратегії. На всіх етапах реалізації проекту оновленої Стратегії заплановані рішення повинні здійснюватися у відповідності до норм і правил охорони навколишнього середовища і вимог екологічної безпеки, в т.ч. ЗУ «Основи законодавства України про охорону здоров'я», «Про охорону атмосферного повітря», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про природно-заповідний фонд України», «Про стратегічну екологічну оцінку», «Про затвердження державних санітарних правил та норм захисту населення від впливу електромагнітного випромінювання», Водного кодексу України, Земельного кодексу України та ін. законів, постанов та наказів.

Так, для зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків виконання Стратегії пропонується реалізація комплексу заходів в розрізі компонентів довкілля. Зокрема:

Атмосферне повітря і клімат. Для зменшення впливу викидів шкідливих речовин (у т.ч. генерованих автомобільним транспортом) в атмосферу на якість повітря та клімат, доцільно:

- створювати території зелених насаджень обабіч автошляхів;
- стимулювати заходи з підвищення енергетичної ефективності і енергозбереження у всіх галузях економіки області.

Водні ресурси. Для забезпечення екологічної безпеки водних ресурсів у громаді та запобігання потрапляння стічних вод домогосподарств та підприємств у ґрунт та поверхневі води необхідно:

здійснювати постійний моніторинг та контроль за дотриманням норм водоохоронного законодавства.

Земельні ресурси. Для запобігання забрудненню ґрунтів та зниженню їхньої родючості слід:

- здійснювати рекультивацію земель сільськогосподарського призначення, які зазнали негативного екологічного впливу;
- проводити інженерно-технічні, агролісомеліораційні та ґрунтозахисні заходи;
- створювати лісові захисні насадження на еродованих землях, вздовж водних об'єктів та полезахисних смуг;
- вести громадський контроль за веденням лісового господарства на території громади;
- здійснювати масово-роз'яснювальну роботу для попередження підпалів сухоостою та незаконної вирубки лісів;
- здійснювати ліквідацію аварійних, фаутичних дерев та сухоостою;
- проводити висадку саджанців дерев і квітів, розбивку клумб, квітників тощо в громадських місцях;

- очищувати території громади від борщівника Сосновського;
- своєчасно викошувати узбіччя, зони зелених насаджень, парків, скверів, місць загального користування.

Поводження з відходами. Для запобігання забрудненню території громади ТПВ, у т. ч. появи несанкціонованих сміттєзвалищ, необхідно:

- регулярно провадити моніторинг появи стихійних сміттєзвалищ в місцях скупчення населення (громадські простори, осередки дозвілля та рекреації) та своєчасно їх ліквідовувати;
- активізувати роботу комунального підприємства з укладення договорів з домогосподарствами на вивезення ТПВ;
- посилити просвітницьку діяльність щодо екологічної культури місцевих мешканців не лише серед дітей, але й серед осіб зрілого віку.

Окрім зазначеного, доцільно в перспективі налагодити співпрацю громадських організацій та органів місцевого самоврядування громади з міжнародними організаціями та фондами, що співфінансують проекти у сферах екології та охорони довкілля, залучити бізнес до реалізації місцевих екологічних програм і проектів. Проект оновленої Стратегії розроблений з урахуванням постанови КМУ №816 від 4 серпня 2023 року «Деякі питання розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації та проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів», наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України №79 від 31 березня 2016 року «Про затвердження Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України за №632/28762 від 26 квітня 2016 року.

Враховуючи результати аналізу, можна зробити висновок, що проект оновленої Стратегії не суперечить цілям екологічної політики, встановленим на національному рівні, та головним пріоритетам регіонального рівня; враховують більшість з них і пропонують комплекс заходів, спрямованих на їх виконання.

8. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив, що розглядалися, опис способу, в який здійснювалася стратегічна екологічна оцінка, у тому числі будь-які ускладнення (недостатність інформації та технічних засобів під час здійснення такої оцінки)

Проект Стратегії розвитку Дніпропетровської області розроблений на довгостроковий період і є плановим документом.

Оцінка ймовірних наслідків для довкілля від реалізації проекту Стратегії вказує на те, що її реалізація негативно не вплине на стан атмосферного повітря, водних об'єктів, ситуацію з відходами, земельні ресурси, біорізноманіття. Це означає, що проект Стратегії спрямований на оптимістичний екологічно збалансований сценарій розвитку.

Під час підготовки Звіту про СЕО визначено доцільність і прийнятність планованої діяльності і обґрунтування економічних, технічних, організаційних, державно-правових та ін. заходів щодо забезпечення безпеки довкілля.

У контексті СЕО проекту оновленої Стратегії розглянутий і інший сценарій розвитку, – песимістичний, за яким проект Стратегії не затверджується, та більшість зовнішніх загроз і багато внутрішніх проблем з високою ймовірністю погіршать існуючу екологічну ситуацію.

Песимістичний сценарій пов'язаний із збереженням нинішнього стану області. Цей варіант виходить з того, що зміни практично не відбуватимуться. При цьому якісні показники розвитку будуть залишатись малорухомими. А це стримує процеси розвитку області. Реалізація гіпотетичного сценарію ілюструє значне загострення екологічних проблем, перешкоджаючих набуттю комфортних умов життя та добробуту населення.

Відтак за результатами аналізу визначено, що в рамках песимістичного сценарію подальший розвиток Дніпропетровської області ускладнений і не призводить до покращення ситуації в області.

Натомість, у проекті оновленої Стратегії розглянуто три сценарії можливого розвитку області, які є описом послідовності подій від теперішнього до майбутнього стану розвитку області, що ґрунтується на песимістичних та стримано-оптимістичних припущеннях розвитку.

Песимістичний сценарій розвитку формується за комплексу припущень, що тривалий у часі (горизонті планування) баланс зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на стан області як соціально-економічної системи залишається незмінним або може погіршуватися, з огляду на продовження війни, що не дозволяє сформувати стимули для розвитку країни, регіону, області. Відтак область рухається по інерції, суспільно-економічний стан країни не сприяє її розвитку.

Базовий сценарій розвитку області впливатиме на довкілля та стан здоров'я населення області, виходячи з того, що:

- війна з росією триває;
- до 2027 року кількість населення області не зростає. Водночас спостерігається його «старіння». Ситуацію погіршуватимуть міграція населення

за кордон, зокрема молодь залишає область в пошуках кращої життєвої перспективи;

- глобальні зміни клімату щораз загострюють екологічні проблеми;
- проблеми поводження з відходами не вирішуються, що також спричиняє погіршення екологічної ситуації в області;
- внаслідок постійних аварій систем водовідведення та недостатньої очистки збільшується обсяг забруднення поверхневих вод;
- погіршується стан здоров'я населення.

Стримано-оптимістичний сценарій розвитку області базується на припущеннях, за яких формуються більш сприятливі зовнішні (глобальні та національні) та внутрішні (ті, які область здатна створити самостійно) фактори впливу: область активно використовує власні сильні сторони (конкурентні переваги) та можливості з метою нівелювання ризиків, які виникають з огляду на умови суспільно-економічного розвитку країни. Основним фактором цього сценарію є ймовірність завершення війни.

Вплив стримано-оптимістичного сценарію на довкілля та стан здоров'я населення полягатиме в тому, що:

- до 2027 року чисельність населення в області поступово стабілізується, припиниться його «старіння». Інтенсивність міграційних процесів зменшиться, молодь отримає ширший вибір пропозицій щодо працевлаштування та рідше покидатиме область в пошуках кращої життєвої перспективи;
- на території області сформуються привабливі інвестиційні умови, в т.ч. для високотехнологічних підприємств, а також підприємств сфери послуг;
- у сільських територіях налагодиться виробництво і переробка сільськогосподарської продукції. Сформуються місцеві продуктові бренди. Місцева продукція буде популяризуватися на фестивалях і святкуваннях, які стануть відомими у регіоні і приваблюватимуть щораз більше учасників;
- покращиться стан зелених насаджень, водойм та ґрунтів;
- буде проведено модернізацію мереж водопостачання та водовідведення;
- буде підвищено екологічну культуру мешканців;
- запроваджено систему роздільного сортування сміття у всіх населених пунктах;
- частина комунальних закладів будуть забезпечуватися енергією з відновлювальних джерел;
- покращиться стан здоров'я населення.

В основі проекту оновленої Стратегії закладено стримано-оптимістичний сценарій розвитку. Проект оновленої Стратегії поряд з економічними та соціальними завданнями містить екологічні цілі та завдання, які передбачають досягнення високих екологічних стандартів через формування екологічної свідомості у місцевих мешканців та забезпечення екологічної безпеки. Це

означає, що проект оновленої Стратегії не потребує альтернативних цілей та пріоритетів, а також альтернативних варіантів розвитку.

В інтересах ефективного розвитку області та підвищення якості життя її населення найсприятливішим варіантом буде затвердження запропонованого проекту оновленої Стратегії.

8.1. Нормативно-правова база проведення СЕО в Україні

Слід зазначити, що упродовж останнього десятиріччя СЕО застосовується у багатьох країнах світу. З 2001 р. СЕО стала обов'язковою для держав-членів Європейського Союзу. Застосування СЕО в ЄС регулюється **«Директивою 2001/42/ЕС про оцінку впливу окремих планів та програм на навколишнє середовище»**.

Основні положення Директиви 2001/42/ЕС стали основою для підготовки **Протоколу про СЕО (Протокол про СЕО)** до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо). Протокол про СЕО забезпечив розвиток СЕО у порівнянні з Директивою 2001/42/ЕС. Зокрема, він додав оцінку законодавчих актів, приділив значну увагу впливу на здоров'я населення та процедурі участі громадськості й консультацій із заінтересованими сторонами. Протокол про СЕО був ратифікований Верховною Радою України 01.07.2015 р. (№562-VIII).

До прийняття Закону «Про СЕО» в Україні оцінка впливу господарської діяльності на довкілля забезпечувалась двома інструментами: оцінкою впливу на навколишнє середовище (ОВНС) та державною екологічною експертизою.

Проведення екологічної експертизи та ОВНС регулювалося ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991), «Про екологічну експертизу» (1995), «Про ратифікацію Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті» (1999) та Державними будівельними нормами України ДБН А.2.2-1-2003 «Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд» (2004).

Державна екологічна експертиза та ОВНС були спрямовані переважно на оцінку впливу на довкілля конкретних проектів. Правда, ЗУ «Про екологічну експертизу» (від 09 лютого 1995 р. №45/95-ВР) відносив до об'єктів екологічної експертизи державні інвестиційні програми, проекти схем розвитку і розміщення продуктивних сил, розвитку окремих галузей народного господарства, проекти генеральних планів населених пунктів, схем районного планування тощо. Однак процедура такої експертизи не була чітко визначена.

ЗУ «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 р.» №2697-VIII від 28.02.2019 р. визначив засади нової екологічної політики України як частини реформ, що впроваджуються в процесі асоціації з ЄС. В цьому законі СЕО згадується в основних принципах національної екологічної політики, інструментах реалізації національної екологічної політики та показниках ефективності Стратегії.

У 2012 р. Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України (від 17.12.2012 р. №659) затверджено «**Базовий план адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу (Базовий план апроксимації)**». Зокрема, відповідно до цього плану потрібно привести нормативно-правову базу України у відповідність до вимог «Директиви 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів та програм на навколишнє середовище».

Економічна частина «**Угоди про асоціацію між Україною та ЄС**», підписана 27 червня 2014 р., передбачає наближення законодавства України до законодавства ЄС з питань довкілля. Мова йде про те, що мало бути впроваджено 26 Директив і 3 Регламенти ЄС, у т.ч. Директива 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище.

ЗУ «Про СЕО» ухвалений 20 березня 2018 р. (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, №16, ст. 138) є основою для проведення СЕО проекту Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 р.

Законом визначено повноваження суб'єктів СЕО, порядок проведення такої оцінки, транскордонні консультації та інформування про затвердження ДДП та моніторинг його виконання. Зокрема, чітко прописано етапи проведення СЕО (стаття 9), а саме:

- 1) визначення обсягу СЕО;
- 2) складання звіту про СЕО;
- 3) проведення громадського обговорення та консультацій;
- 4) врахування звіту про СЕО, результатів громадського обговорення та консультацій;
- 5) інформування про затвердження ДДП;
- 6) моніторинг наслідків виконання ДДП для довкілля, у т.ч. для здоров'я населення.

Також закон визначає обсяг СЕО (ст. 10) та дає характеристику звіту про СЕО (ст. 11).

8.2. Методологія проведення СЕО проекту Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року

Методологія СЕО проекту Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року включала шість етапів:

Етап 1 – підготовчий

Ухвалення рішення про проведення СЕО. Рішення щодо проведення СЕО було прийнято Дніпропетровською обласною державною – Дніпропетровською обласною воєнною адміністрацією.

Визначення кола органів влади, які братимуть участь у консультаціях. СЕО передбачає необхідність проведення консультацій з природоохоронними органами та органами охорони здоров'я, для чого відповідно до ЗУ «Про СЕО» департаментам екології та природних ресурсів та охорони здоров'я Дніпропетровської ОДА була забезпечена можливість надати зауваження та

пропозиції до проекту Стратегії розвитку Дніпропетровської області та екологічного звіту з її SEO.

Визначення кола заінтересованих сторін і необхідного ступеня залучення громадськості до участі та консультацій. Відповідно до Протоколу про SEO для підвищення прозорості процесу SEO, забезпечення можливості виявлення потенційного конфлікту цінностей різних соціальних груп, які потенційно можуть постраждати від погіршення стану довкілля, і тих, для кого збереження довкілля - одне з основних видів діяльності (науковці, представники громадських екологічних організацій, освітяни), а також гарантії, що важливі для громадськості питання будуть розглянуті під час визначення сфери охоплення SEO, проект Стратегії та екологічний звіт з SEO були своєчасно доведені до їх відома.

Інформування громадськості. Вимоги щодо інформування громадськості сформульовані в ст. 5 «Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля» (Орхуська конвенція). Інформування громадськості - важлива складова на всіх етапах SEO. На підготовчому етапі громадськість поінформовано про початок SEO.

Етап 2 - визначення сфери охоплення SEO

Визначення ключових регіональних екологічних проблем. Для зосередження SEO на тих складових довкілля, які важливі для громади, виконаний огляд її екологічних проблем. Для визначення пріоритетності екологічних проблем громади з'ясовано:

- 1) Які проблеми найдавніші та найбільш значущі в громаді?
- 2) Які зміни відбуваються в довкіллі?
- 3) Яка історія та витоки цих проблем? Визначені головні екологічні проблеми громади на основі наявних аналітичних матеріалів.

Визначення просторових і часових меж оцінки. Просторовий масштаб оцінки охоплює природні, соціально-економічні, культурні ресурси області та взаємозв'язки між ними, а також практику землекористування, на яку може потенційно вплинути будь-який з альтернативних сценаріїв, розроблених для області.

Проведення консультацій з природоохоронними органами та органами охорони здоров'я щодо того, яка інформація включається до екологічного звіту. Згідно ст. 8 ЗУ «Про SEO» було оприлюднено Заяву про визначення обсягу SEO проекту Стратегії розвитку Дніпропетровської області шляхом її спрямування до Єдиного реєстру SEO Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України через Єдину екологічну платформу «ЕкоСистема», що передбачено ст. 8 та пунктом 6 статті 10 ЗУ «Про SEO», а саме: «Обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації (відповідні підрозділи з питань охорони навколишнього природного середовища та з питань охорони здоров'я) надають у письмовій формі свої зауваження і пропозиції до заяви про визначення обсягу SEO у строк, що не перевищує 10

днів з дня отримання такої заяви. За відсутності письмових зауважень і пропозицій протягом зазначеного строку замовник самостійно визначає обсяг досліджень та рівень деталізації інформації, що має бути включена до звіту про СЕО».

Етап 3 - оцінка екологічної ситуації на території регіону

Збір та аналіз інформації про поточний стан складових довкілля, включаючи значення ключових екологічних показників. Визначені складові довкілля, на яких зосереджено увагу СЕО. Визначені ключові показники, які характеризують стан складових довкілля і дозволяють прийняти рішення, оцінити зміни у довкіллі, зосередивши увагу на тих параметрах, які реагуватимуть на зміни і створюватимуть зворотній зв'язок, а також тих, моніторинг яких ефективний. Зібрана інформація дозволяє оцінити поточний стан довкілля.

Проведення аналізу трендів стану довкілля. Основою для початку розробки документації з СЕО є якісна оцінка екологічних проблем розвитку області в минулому (з наголосом на головні тенденції та очікувані проблеми). Такий аналіз дозволяє оцінити альтернативи пропонованій стратегії розвитку області, обумовлені об'єктивними тенденціями зміни стану довкілля.

Етап 4 - проведення СЕО (оцінка запропонованих заходів щодо впливу на довкілля та відповідність національним цілям і екологічним програмам та планам громади)

Оцінка ступеню врахування національних цілей та екологічних програм і планів в стратегічних цілях і проектах Стратегії. Оцінено ступінь врахування природоохоронних національних цілей та програм і планів громади в рамках запропонованої стратегії її розвитку. Для цього використано екологічне законодавство, стратегічні документи національної екологічної політики, документи державного планування та екологічні програми та плани області.

Визначення можливих чинників змін антропогенного та природного характеру. У громаді присутні як антропогенні, так і природні чинники змін, до яких відносять також політику громади та управлінські дії. Зміни екологічної ситуації в громаді обумовлені синергетичною взаємодією економічних, адміністративних, демографічних і соціально-культурних чинників, а також рівнем розвитку промисловості, сільського господарства, науки і технологій. Чинниками змін у громаді є розширення та скорочення галузей економіки (енергетики, сільського господарства, переробної промисловості, лісового господарства тощо); зміна моделей міського та сільського розвитку; розширення або звуження взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, бізнесом і громадськими організаціями; зміни чисельності населення в громаді; зміни у практиці землекористування тощо. Виокремлено чинники рівня громади і чинники, пов'язані з національними, міжнародними та глобальними впливами. Чинники більш високого (надрегіонального) рівня пов'язані з національною політикою та міжнародними угодами, спрямованими на збалансований розвиток, збереження

біорізноманіття, протидію зміні клімату.

Оцінка впливу Стратегії на складові довкілля. Для конкретних заходів і проектів Стратегії, що мають територіальну прив'язку, оцінено їх вплив на складові довкілля (на атмосферне повітря, воду, ґрунти, природні ресурси, флору і фауну). Для заходів і проектів проекту Стратегії, для яких неможливо чітко визначити територіальну прив'язку, оцінка впливу проекту Стратегії ґрунтується на експертній оцінці. При цьому оцінені прямі, непрямі, другорядні, сукупні, синергетичні, короткотермінові, тимчасові та довготривалі впливи.

Оцінки впливу проекту Стратегії на стан здоров'я та добробут населення. Для конкретних заходів і проектів проекту Стратегії, що мають територіальну прив'язку, оцінений їх вплив на стан здоров'я та добробут населення (небезпека для здоров'я населення, соціально-економічні наслідки, поведіння з відходами, транспорт, розвиток інфраструктури, естетичні характеристики території, використання ландшафтів для рекреаційних цілей тощо). Для заходів і проектів проекту Стратегії, для яких неможливо чітко визначити територіальну прив'язку, вплив проекту Стратегії ґрунтується на експертній оцінці експертів з СЕО. При цьому оцінені прямі, непрямі, другорядні, сукупні, синергетичні, короткотермінові, тимчасові та довготривалі впливи.

Етап 5 - розробка документації з СЕО та передача на затвердження

Підготовка екологічного звіту з СЕО результатів реалізації проекту Стратегії. В екологічному звіті відображені всі етапи СЕО. На основі проведеного аналізу результатів реалізації проекту Стратегії визначені їх потенційні негативні впливи на довкілля та здоров'я населення.

Обговорення документації, збір і врахування пропозицій зацікавлених органів влади та громадськості. Для ознайомлення громадськості з результатами СЕО та збору пропозицій зацікавлених органів влади та громадськості до проекту Стратегії зацікавленим органам влади оприлюднено для оцінки правильності організації СЕО та якості документації з СЕО проект Стратегії розвитку Дніпропетровської області до 2027 р. та звіт з її СЕО.

Зміст звіту про СЕО визначався змістом та характером пропозицій, сформованих у ході розроблення проекту Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року з урахуванням сучасних знань і методів оцінювання.

З огляду на стратегічний характер такого виду ДДП як Звіт про СЕО проекту Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 р., ключове значення у його виконанні мали методи стратегічного аналізу. Насамперед, доречним виявилось застосування аналізу контексту стратегічного планування, що передбачає встановлення зв'язків з ін.и документами державного планування. Відповідність пропозицій проекту загальним цілям охорони довкілля та забезпечення безпечного для здоров'я населення

середовища існування дозволило встановити застосування цільового аналізу при проведенні СЕО.

Також проведено аналіз та оцінку ймовірних наслідків виконання цілей, як на окремі компоненти довкілля (грунти, поверхневі та підземні водні ресурси, атмосферне повітря, рослинний і тваринний світ), так і на комплексні умови території – стан довкілля, збереження біорізноманіття, раціональність використання наявних ресурсів, розвиток природних процесів, а також вплив на здоров'я населення.

Оцінка кумулятивних ефектів дозволила оцінити як сукупний (кумулятивний), так і накладений (синергійний) вплив минулих, поточних та проєктних чинників.

Для здійснення СЕО був обраний метод експертних оцінок, суть якого полягає у визначенні майбутнього на основі думок кваліфікованих спеціалістів-експертів, та метод екстраполяції, оскільки цей метод полягає в перенесенні встановленого характеру розвитку певної території чи процесу в майбутнє і ґрунтується на вивченні кількісних і якісних параметрів досліджуваного об'єкта за попередні роки, з подальшим логічним продовженням, окресленням тенденцій його розвитку.

При цьому здійснювалось:

- збір та аналіз інформації про поточний стан складових довкілля, включаючи значення ключових екологічних показників;
- визначення можливих чинників змін антропогенного та природного характеру;
- проведення оцінки потенційного впливу цілей на складові довкілля та на стан здоров'я й добробут населення.

В процесі аналізу стану навколишнього середовища були використані статистичні та офіційні дані обласних органів виконавчої влади, що реалізують державну політику у сферах охорони навколишнього природного середовища та охорони здоров'я. Окрім того, були проаналізовані доступні дані моніторингових спостережень, що здійснюються в рамках програм державного моніторингу навколишнього середовища на національному та регіональному рівнях.

Особливе значення для аналізу та моделювання просторового розвитку відіграють геопросторові дані, тобто дані з чіткою географічною прив'язкою. Більшість таких даних застарілі та зберігаються у паперовому форматі, що унеможлиблює їх застосування для виконання поточного аналізу та прогнозування розвитку області. Це стосується як інформації щодо природних умов та ресурсів, розвитку небезпечних природних процесів, так і структури землекористування та територій зі встановленим режимом використання (природоохоронні території, зони санітарної охорони, охоронні зони, санітарно-захисні зони тощо).

З тим, одним з важливих етапів екологічного оцінювання в процесі впровадження проекту Стратегії є розробка Плану її реалізації

на 2024 – 2027 роки та розгляд передбачених ним проектів з точки зору ймовірного негативного впливу на довкілля від впровадження кожного конкретного заходу, а також їх кумулятивного впливу. Тому однією з рекомендацій СЕО є виконання СЕО Плану реалізації проекту Стратегії на 2024 – 2027 роки.

Участь громадськості – один з ключових принципів СЕО. Участь громадськості та ін. зацікавлених сторін в СЕО - гарантія запобігання можливостям прийняття органами влади таких стратегічних рішень, які можуть обмежити екологічні права та інтереси громадян.

Згідно «Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля» (Орхуська конвенція), Протоколу про СЕО та Директиви ЄС про СЕО **«Громадськість** – це одна або більше фізичних або юридичних осіб і, згідно з національним законодавством або практикою, їхні об'єднання, організації або групи». Орхуська конвенція визначає **зацікавлену громадськість** як «громадськість, на яку справляє або може справити вплив на процес прийняття рішень з питань, що стосуються навколишнього середовища, або яка має зацікавленість в цьому процесі; для цілей даного визначення недержавні організації, які сприяють охороні довкілля та відповідають вимогам національного законодавства, вважаються такими, що мають зацікавленість» (ст. 2.5).

Протокол про СЕО вимагає забезпечення своєчасних і ефективних можливостей для участі громадськості в СЕО планів і програм, коли ще можливий вибір будь-якого з варіантів (ст. 8.1). Проект плану або програми, а також екологічний звіт повинні бути своєчасно доведені до відома громадськості (ст. 8.2). Необхідно виявити **зацікавлену громадськість**, у т.ч. відповідні неурядові організації (ст. 8.3). Саме зацікавленій громадськості повинна бути надана можливість висловити свою думку щодо проекту плану або програми, а також щодо екологічного звіту в розумні терміни (ст. 8.4).

При проведенні СЕО проекту Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року участь громадськості забезпечена через оприлюднення проекту Стратегії з її СЕО.

Розробка остаточного проекту документації з СЕО та передача в Дніпропетровську обласну державну – Дніпропетровську обласну військову адміністрацію для розгляду та ухвалення. Розробники СЕО в разі необхідності забезпечують врахування в екологічному звіті з СЕО рекомендації зацікавлених органів влади та громадськості (громадських організацій). Невраховані рекомендації також відображаються в документації з СЕО з поясненням причин неврахування. Екологічний звіт, розроблений в процесі СЕО, передається Дніпропетровській обласній державній – Дніпропетровській обласній військовій адміністрації для розгляду та ухвалення в якості політики розвитку області.

Забезпечення доступу громадськості до розробленої документації.

Розроблена документація з СЕО розміщується на веб-сайті Дніпропетровської обласної державної – Дніпропетровської обласної військової адміністрації поряд із затвердженим проектом Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 р.

Етап 6 – моніторинг фактичного впливу впровадження проекту Стратегії на довкілля

Створення системи моніторингу та оцінки впливу проекту Стратегії на довкілля. Документація з СЕО містить пропозиції щодо організації системи моніторингу впливу впровадження проекту Стратегії на довкілля. Ця система враховує той факт, що планування розвитку області процес поступовий і залежить від розробки та схвалення проекту Стратегії, відбору проектів і програм з її реалізації, моніторингу фактичного впливу та запуску нового циклу планування. СЕО – складова всіх етапів планування. В зв'язку з цим хід реалізації проекту Стратегії має контролюватися з врахуванням:

- 1) показників, які характеризують виконання природоохоронних заходів під час реалізації проекту Стратегії;
- 2) результатів ОВД окремих проектів, які виконуватимуться в рамках проекту Стратегії. Результати такого моніторингу необхідно враховувати під час оновлення проекту Стратегії або підготовки нових стратегічних документів.

Утворення робочого органу з моніторингу впливу проекту Стратегії на довкілля. Для моніторингу впливу проекту Стратегії на довкілля має бути створений робочий орган, який може функціонувати у складі робочої групи з моніторингу виконання проекту Стратегії. До його складу можуть увійти автори-виконавці та експерти з СЕО, а також представники громадськості. Робочий орган з моніторингу має забезпечити доступ громадськості та органів влади до результатів моніторингу.

9. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання проекту документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення

Обов'язковою складовою процесу виконання ДДП є здійснення моніторингу наслідків його виконання для довкілля, у т.ч. для здоров'я населення, а також для своєчасного вжиття заходів із запобігання, зменшення та пом'якшення ймовірних негативних наслідків виконання ДДП, а в разі виявлення непередбачених звітом про СЕО негативних наслідків, – вжиття заходів для їх усунення.

Моніторинг проводиться згідно з Порядком здійснення моніторингу наслідків виконання ДДП для довкілля, у т.ч. для здоров'я населення (затверджено Постановою КМУ від 16.12.2020 №1272). Відповідно до пункту 5 зазначеного Порядку для забезпечення систематичності та об'єктивності спостережень за змінами стану довкілля визначено:

1. Зміст заходів для здійснення моніторингу та строки їх виконання.

Моніторинг фактичного впливу на довкілля, умови життєдіяльності населення та стан його здоров'я під час реалізації Проекту Стратегії буде здійснюватися структурним підрозділом Дніпропетровської обласної державної (військової) адміністрації, який визначатиме перелік індикаторів, забезпечить доступ до вихідних даних та результатів моніторингу.

Для проведення моніторингу будуть виконуватися наступні заходи:

- збір та аналіз інформації про поточний стан складових довкілля, включаючи значення ключових екологічних показників, зокрема визначених для оцінки досягнення Цілей сталого розвитку України до 2030 року (затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року №722), порівняння фактичного стану компонентів довкілля з минулорічними показниками – 1 раз на рік на підставі результатів державного статистичного спостереження (у разі виявлення перевищень минулорічних показників проводитиметься аналіз на предмет зв'язку з реалізацією заходів, визначених Проектом Стратегії);

- порівняння захворюваності населення з минулорічними показниками – 1 раз на рік на підставі результатів державного статистичного спостереження (у разі виявлення перевищень минулорічних показників проводитиметься аналіз зв'язку з реалізацією заходів, передбачених Проектом Стратегії).

Здійснення цих заходів забезпечуватиме можливість:

- виявлення наслідків виконання Проекту Стратегії для довкілля, у т.ч. для здоров'я населення, а саме вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та довгострокових (на один, три-п'ять, 10 – 15 років, 50 – 100 років відповідно), постійних і тимчасових, позитивних і негативних наслідків;

- запобігання, зменшення та компенсації негативних наслідків, зумовлених виконанням Проекту Стратегії;

– виявлення непередбачених звітом про СЕО негативних наслідків виконання Проекту оновленої Стратегії для довкілля, у т.ч. для здоров'я населення.

Заходи, передбачені для здійснення моніторингу, враховують специфіку Проекту оновленої Стратегії, період її реалізації та необхідність здійснення моніторингу на різних стадіях виконання визначених в ній завдань. Водночас вплив на довкілля проєктів та заходів, скерованих на досягнення цілей Проекту Стратегії, виконання яких передбачає проведення СЕО відповідно до ЗУ «Про СЕО», будуть моніторитися окремо під час їх реалізації та після їх завершення.

2. Кількісні та якісні показники, одиниці їх вимірювання та їх цільові значення відповідно до кожного з визначених у звіті про СЕО наслідків виконання ДДП для довкілля, у т.ч. для здоров'я населення. Моніторинг наслідків виконання Проекту Стратегії для довкілля, у т.ч. для здоров'я населення, базується на відстеженні певних показників (індикаторів) в розрізі компонентів довкілля (таблиця 9.1). Перелік показників (індикаторів) для здійснення моніторингу Проекту змін до Стратегії орієнтований (невичерпний) і, за потреби, може бути змінений (зменшений або доповнений).

Таблиця 9.1. Екологічні індикатори моніторингу виконання проекту Стратегії

№ з/п	Індикатор	Операцій-на ціль	Наявність моніторингових даних
Забруднення атмосферного повітря			
1.	Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел викидів по регіонах області, тис. т	+	+
2.	Викиди забруднюючих речовин від пересувних джерел забруднення по регіонах області, тис.т	+	+
Водні ресурси			
3.	Забрано води з природних водних об'єктів, млн.. м ³	+	+
4.	Спожито свіжої води, млн.. м ³	+	+
5.	У поверхневі води скинуто очисними спорудами області стічних вод, млн.. м ³	+	+
6.	Відсоток населених пунктів, що мають централізоване водопостачання, %	+	+
7.	Відсоток населених пунктів, що мають централізоване водовідведення, %	+	+
Біорізноманіття			
8.	Відсоток заповідності території області, %	+	+
Земельні ресурси			
9.	Площа земель, що зазнають підтоплення, км ²	+	+
10.	Кількість розроблених проєктів землеустрою, винесених в натуру водоохоронних зон і прибережних захисних смуг вздовж річок та навколо водойм (% до кількості запланованих	+	+

	заходів)		
Енергетика			
11.	Річний обсяг споживання електричної енергії в області, млн.. кВт. год.	+	+
12.	Річний обсяг споживання електричної енергії населенням, млн.. кВт. год	+	+
13.	Річний обсяг споживання природного газу населенням, млн.. м ³	+	+
Відходи			
14.	Річний обсяг утворення ТПВ на території області, тис. т	+	+
15.	Обсяг видалених відходів, тис. т	+	+
16.	Частка використання відходів як вторинної сировини, %	+	+
17.	Охоплення населення послугами зі збирання ТПВ	+	+
18.	Обсяг утворених та накопичених промислових відходів, млн.. т	+	+
Ін. показники			
19.	Кількість екологічних публікацій та соціальної реклами природоохоронного спрямування, поширених в ЗМІ	+	+
20.	Кількість курсів та програм екологічного спрямування закладів загальної середньої, позашкільної та вищої освіти	+	+
21.	Кількість проектів екологічного спрямування вирішення спільних проблем територіальних громад	+	+

Джерело: власні напрацювання

3. Кількісні та якісні показники, одиниці їх вимірювання та цільові значення таких показників для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання ДДП для довкілля, у тому числі для здоров'я населення. Оцінка ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Проекту Стратегії вказує на те, що її реалізація позитивно вплине на стан атмосферного повітря, водних об'єктів, ситуацію з відходами, земельні ресурси, здоров'я населення тощо.

Водночас під час виконання ДДП в результаті моніторингу реалізації його цілей можуть бути виявлені впливи на довкілля, у т.ч. на здоров'я населення, які матимуть прямі наслідки на стан навколишнього середовища, умови життєдіяльності та здоров'я населення. У такому разі перелік індикаторів для моніторингу наслідків виконання ДДП для довкілля, в т.ч. здоров'я населення, доповнюється відповідними індикаторами, які дозволять об'єктивно оцінити та відстежити зміни.

4. Методи визначення кожного із показників, які дають змогу швидко та без надлишкових витрат їх вимірювати. Під час реалізації Проекту

Стратегії відстежуватимуться екологічні загрози для довкілля шляхом спостережень та збору наявних статистичних та звітних даних про стан довкілля, про наслідки для довкілля та здоров'я населення, які виникатимуть в результаті реалізації передбачених Проектом Стратегії та заходів, скерованих на досягнення стратегічних цілей та бачення Проекту Стратегії. Отримані показники аналізуватимуться та об'єктивно оцінюватимуться шляхом порівняння наявних значень з нормативними (встановленими нормативно-правовими актами) та/або з цільовими значеннями.

5. Періодичність вимірювання показників, проведення їх аналізу та співставлення із цільовими значеннями. Відповідно ст. 17 ЗУ «Про стратегічну екологічну оцінку» моніторинг наслідків виконання ДДП, у т.ч. для здоров'я населення, оприлюднюватиме 1 раз на рік Дубов'язівська селищна рада на своєму веб-сайті у мережі Інтернет, вноситиме до Єдиного реєстру СЕО та у разі виявлення непередбачених звітом про СЕО негативних наслідків для довкілля, у т.ч. для здоров'я населення, вживатиме заходів для їх усунення.

6. Засоби і способи виявлення наслідків для довкілля, у т.ч. для здоров'я населення, з урахуванням можливості виявлення негативних наслідків виконання ДДП, не передбачених звітом про СЕО, включають:

- порівняння очікуваних і фактичних наслідків, що дозволяє отримати інформацію про вплив реалізації ДДП на довкілля, в т.ч. здоров'я населення;
- отримання інформації, що використовуватиметься для удосконалення майбутніх оцінок (моніторинг як інструмент контролю якості СЕО);
- перевірка дотримання екологічних норм, встановлених відповідними органами влади;
- відстеження процесу виконання ДДП відповідно до ухвалених в ньому цілей та завдань, включаючи передбачені заходи із запобігання, скорочення або пом'якшення несприятливих наслідків для довкілля, в т.ч. здоров'я населення.

У разі виявлення відхилень від нормативних показників складових довкілля, виконуватиметься аналіз захворюваності населення громади з метою виявлення негативного впливу факторів навколишнього середовища на здоров'я населення, використовуючи в т.ч. статистичні дані.

У разі, коли під час здійснення моніторингу виявлятимуться непередбачені звітом про СЕО негативні наслідки реалізації проекту Стратегії для довкілля, у т.ч. для здоров'я мешканців громади, Дубов'язівська селищна рада вживатиме заходів для їх усунення, а також розглядатиме пропозиції щодо внесення змін до Стратегії для запобігання подібним негативним наслідкам у майбутньому. У разі внесення суттєвих змін до Стратегії, вони підлягатимуть СЕО.

Дубов'язівська селищна рада протягом 5-и робочих днів з дня затвердження Проекту Стратегії розміщує на своєму офіційному веб-сайті та в єдиному реєстрі СЕО Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України затверджений Проект Стратегії, рішення про її затвердження, заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання Проекту

Стратегії, і письмово повідомляє про це орган, зазначений у статті 6 ЗУ «Про стратегічну екологічну оцінку».

Для організації моніторингу використовуються існуючі системи моніторингу та інформаційні системи або вони спеціально удосконалюються для цілей СЕО. Вибираються такі методи моніторингу, які доступні і найкращим чином пристосовані для перевірки того, чи відповідає той вплив на довкілля та здоров'я населення, який спостерігається, припущенням і висновкам, зробленим в процесі СЕО. Крім того, важливим критерієм для вибору методів є можливість раннього виявлення непередбаченого негативного впливу від реалізації Проекту Стратегії, що дозволить вжити своєчасні заходи щодо виправлення ситуації.

10. Опис ймовірних транскордонних наслідків для довкілля та здоров'я населення

Проект Стратегії відповідає положенням:

Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з ін. сторони, ратифікованої ЗУ від 16 вересня 2014 р. №1678-VII;

Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, ратифікованої ЗУ від 29 жовтня 1996 року №435/96-ВР;

Паризької Угоди, ратифікованої ЗУ від 14 липня 2016 року №1469-VIII;
резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 року №70/1 «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року»;

Указу Президента України від 30 вересня 2019 року №722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року»,

а також Європейському закону про клімат (European climate law, 2021),

не містить конкретних проєктів господарської діяльності, які можуть мати значний вплив на довкілля сусідніх держав, і які потребують надання документів дозвільного характеру на їх провадження, а також не визначає місцезнаходження, розміру, потужності або розміщення ресурсів. Відтак СЕО Проекту оновленої Стратегії не потребує транскордонних консультацій щодо ймовірних наслідків від її реалізації для довкілля, в т.ч. здоров'я населення, зачеплених держав (сусідніх країн). Водночас заходи, які будуть скеровані на виконання завдань та досягнення цілей Проекту Стратегії, і відповідно до ЗУ «Про оцінку впливу на довкілля» підлягатимуть оцінці впливу на довкілля та/або проведенню СЕО відповідно до ЗУ «Про СЕО», окремо проходитимуть процедуру оцінки впливу на довкілля, в т. ч., за потреби, щодо транскордонних наслідків для довкілля та здоров'я населення зачеплених держав, до прийняття рішення про їх реалізацію.

При цьому питання транскордонних наслідків для довкілля було би ускладнене за будь-яких умов через те, що процедура транскордонних консультацій не врегульована міждержавними домовленостями.

Резюме нетехнічного характеру, розраховане на широку аудиторію

Одним із інструментів забезпечення збалансованості Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року є проведення в процесі її розробки СЕО. СЕО – це системний і запобіжний процес, що здійснюється з метою аналізу потенційного впливу на довкілля документів стратегічного характеру, а також з метою інтегрування результатів оцінки в процес прийняття рішень.

СЕО Проекту Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року проводилася за методологією країн ЄС і включала: визначення ключових регіональних екологічних проблем; аналіз трендів стану довкілля регіону; аналіз відповідності Проекту Стратегії визначеним екологічним цілям; експертну оцінку ймовірного впливу Проекту Стратегії на складові довкілля; рекомендації щодо реалізації окремих завдань Стратегії.

В цілому розробка Проекту Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року проведена з врахуванням ймовірних впливів на довкілля та з прагненням їх мінімізації. Запропонований проектом Стратегії сценарій розвитку області прийнятний з точки зору збалансованості, а його реалізація за умови дотримання екологічних вимог, не передбачає появу нових негативних наслідків для довкілля, не сприятиме збільшенню антропогенного навантаження на нього.

Цілі та завдання Проекту Стратегії загалом не спрямовані на збільшення впливів на довкілля. Вони узгоджуються з державними та регіональними екологічними цілями, визначеними ЗУ «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» та Стратегією екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року, затвердженою Розпорядженням КМУ №1363-р. від 20.10.2021 р., а також з Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2027 року.

Водночас реалізація окремих оперативних цілей і завдань проекту Стратегії сприятиме покращенню екологічної ситуації в області.

Ймовірність того, що реалізація Стратегії призведе до таких можливих негативних впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, - незначна.

Таким чином, поєднання у Стратегії зусиль, спрямованих на заохочення економічного зростання та капіталовкладень у регіон, із зусиллями, спрямованими на пом'якшення несприятливого впливу на довкілля, забезпечуватиме розвиток Дніпропетровської області як регіону високої якості життя та безпечного довкілля.

В рамках реалізації ДДП – СЕО Проекту Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року можливих транскордонних негативних наслідків не виявлено.

Передбачено здійснення моніторингу ефективності її впровадження за допомогою екологічних індикаторів. Це важлива складова контролю реалізації

проекту Стратегії на довкілля та необхідна передумова забезпечення збалансованості розвитку області з врахуванням екологічних норм.

Експерт доцент кафедр:
біології, здоров'я людини та
фізичної терапії; документальних
комунікацій та менеджменту
Рівненського державного
гуманітарного університету
кандидат економічних наук
за спеціальністю «Економіка
природокористування та охорони
навколишнього середовища»,
голова президії Рівненської обласної
організації Українського товариства
охорони природи

Борис БЕРТАШ

Список джерел

1. Бабиченко В.Н., Барабаш М.Б., Логвинов К.Т. і ін.. Природа Украинской ССР. Климат. Киев: Наукова думка, 1984. 232 с.
2. Водний кодекс України, №214/95-ВР від 06.06.1995 р. // Відомості Верховної Ради України, 1995, №24. - ст. 189.
3. Водно-болотні угіддя України / за ред. Г.Б.Марушевського, І.С.Жарук. Київ: Чорноморська програма "Ветландс Інтернешнл", 2006. 312 с.
4. Державні будівельні норми України. Проектування. ДБН А.2.2-1-2003 «Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд» (2004). – [Електронний ресурс] – режим доступу: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=25521.
5. Деякі питання розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації та проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів: постанова КМУ від 4 серпня 2023 року №816. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/816-2023-%D0%BF#Text>.
6. Директива 2001/42/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 27 червня 2001 року «Про оцінку впливу на стан навколишнього природного середовища окремих проектів та програм». – [Електронний ресурс] – режим доступу: https://zakon.isu.net.ua › files › dyrektyva_2001.doc.
7. Дідух Я.П. та ін. Геоботанічне районування. *Національний атлас України*. Київ: ДНВП «Картографія», 2007. С. 197.
9. Дюсик И. Стратегическая экологическая оценка концепций регионального развития. Том 1: методология / Ири Дюсик, Даниэль Росеки, Войцех Выналек. — Министерство экологии Чешской Республики. — [Електронний ресурс] – режим доступу: http://archive.rec.org/REC/Programs/EnvironmentalAssessment/pdf/Czech_SEA_Meth_RU.pdf.
10. Земельний кодекс України №2768-III від 25 жовтня 2001 року. // Відомості Верховної Ради України, 2002, №3-4, ст. 27.
11. Канаш О.П., Медведєв В.В. Агрогрунтове районування. *Національний атлас України*. Київ: ДНВП «Картографія», 2007. С. 194.
12. Карамушка В.І. Екологічна збалансованість стратегічних ініціатив і проектів (інтегрування довкільних аспектів у стратегічне планування та проектну діяльність): практ. посібник / Віктор Карамушка. – К.: К.І.С., 2012. – 138 с.
13. Лісовий кодекс України №3853-XII від 21.01.1994 р. // Відомості Верховної Ради України, 1994, №17, ст. 100.
14. Маринич О.М. та ін. Фізико-географічне районування. *Національний атлас України*. Київ: ДНВП «Картографія», 2007. С. 228 – 229.

15. Національна Стратегія для впровадження СЕО та реалізації вимог СЕО Протоколу ЄЕК ООН: Україна (травень 2006 р.), 2006. – [Електронний ресурс] – режим доступу: http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/eia/documents/SEA_CBNA/Ukraine_strategy_uk.pdf.

16. Основи законодавства України про охорону здоров'я: ЗУ №2801-XII від 19 листопада 1992 року // Відомості Верховної Ради України, 1993, №4, ст. 19.

17. Пособие по применению Протокола ЕЭК ООН по стратегической экологической оценке. Заключительная версия (февраль 2011 г.). Организация Объединенных Наций и Региональный Экологический Центр по Центральной и Восточной Европе. – 2011. – 273 с. – [Електронний ресурс] – режим доступу: http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/eia/sea_manual/documents/SEA_Manual_final_Feb2011_ru.pdf.

18. Природа Украинской ССР. Почвы / под ред. Н.Б.Вернандер. Киев: Наук. думка, 1986. 214 с.

19. Природа Украинской ССР. Растительный мир / под ред. А.М.Маринича. Киев: Наук. думка, 1985. С. 34-40.

20. Про охорону атмосферного повітря: ЗУ №2707-XII від 16 жовтня 1992 року // Відомості Верховної Ради України, 1992, №50, ст. 678.

21. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року №64/2022, затверджений ЗУ №2102-IX від 24.02.2022 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.

22. Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Дніпропетровської області: Розпорядження КМУ, №707-р від 12 червня 2020 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/707-2020-%D1%80#Text>.

23. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій: ЗУ, №2389-IX від 09 липня 2022 року. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#Text>.

24. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: ЗУ, №1602-III від 23.03.2000 р. // Відомості Верховної Ради України, 2000. - №25. – ст. 195.

25. Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція): Конвенція Європейської Економічної Комісії ООН від 23-25 червня 1998 року. – [Електронний ресурс] – режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text.

26. Про екологічну експертизу: ЗУ, №45/95-ВР від 9 лютого 1995 р. // Відомості Верховної Ради України, 1995. - №8. - ст. 54.

27.Проект змін до Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року, затвердженої постановою КМУ №695 від 5 серпня 2020 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mtu.gov.ua/news/35001.html>.

Про затвердження Державних санітарних норм та правил «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною»: наказ Міністерства охорони здоров'я України №400 від 12.05.2010 р., зареєстрований в Міністерстві юстиції України за №452/17747 від 01 липня 2010 р. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0452-10#Text>.

29.Про затвердження державних санітарних правил та норм захисту населення від впливу електромагнітного випромінювання: наказ Міністерства охорони здоров'я України №239 від 01.08.1996 р., зареєстрований в Міністерстві юстиції України від 29 серпня 1996 р. за №488/1513. – [Електронний ресурс] – режим доступу:

30.Про засади державної регіональної політики: ЗУ, №156-VIII від 05.02.2015 р. // Відомості Верховної Ради України, 2015. - №13. - ст. 90.

31.Про затвердження Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації: Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України №79 від 31 березня 2016 р., зареєстрований в Міністерстві юстиції України 26 квітня 2016 року за №632/28762. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0632-16#Text>.

32.Про затвердження методичних рекомендацій із здійснення СЕО документів державного планування: Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України, №296 від 10.08.2018 р. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/FN045244>.

33.Про затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року: Розпорядження КМУ №443-р від 21.04.2021 р. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/443-2021-%D1%80#Text>.

34.Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією: наказ Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України №309 від 22.12.2022 р. зі змінами). – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1668-22#Text>. Онлайн карта: <https://www.tdukr.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=a1cf75d784924d3a83986f33ce1f830a..>

35.Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану (зі змінами): Постанова КМУ №590 від 09.06.2021 р. - [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-%D0%BF#Text>.

36.Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів: Постанова КМУ, №932 від 11.11.2015 р. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-%D0%BF#Text>.

37.Про затвердження Програми діяльності КМУ: Постанова КМУ №849 від 29.09.2019 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/849-2019-%D0%BF#Text>.

38.Про затвердження проекту схеми формування екологічної мережі Дніпропетровської області: рішення Дніпропетровської обласної ради від 24.03.2017 №176-8/VII. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://oblrada.dp.gov.ua/rishennia/sklikannia-7/viii-session/176-8vii/>.

39.Про затвердження Схеми планування території Дніпропетровської області: рішення Дніпропетровської обласної ради від 08.11.2013 р. №587. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://vinrada.gov.ua/18-sesiya_18.htm.

40.Про інвестиційну діяльність: ЗУ, №1560-XII від 18.09.1991 р. // Відомості Верховної Ради України, 1991. - №47. - ст. 646.

41.Про Комплексну програму створення та розвитку геоінформаційної системи управління та містобудівного кадастру Дніпропетровської області на 2021-2025 роки: рішення Дніпропетровської обласної ради від 24.12.2021 р. №296. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://vinrada.gov.ua/upload/files/8Sklikannya/15ses/296.pdf>.

42.Про місцеве самоврядування в Україні: ЗУ, №280/97-ВР від 21 травня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України, 1997. - №24 - ст. 170.

43.Про місцеві державні адміністрації: ЗУ, №586-XIV від 09.04.1999 р. // Відомості Верховної Ради України, 1999. - №20-21. - ст. 190.

44.Про надра: Кодекс України №133/94-ВР від 27.07.1994 р. // Відомості Верховної Ради України, 1994, №36, ст. 341.

45.Про обласну цільову соціальну програму національно-патріотичного виховання на 2021-2025 роки. - [Електронний ресурс].

46.Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 р.: ЗУ, №2697-VIII від 28.02.2019 р. // Відомості Верховної Ради України, 2019. - №16 - ст. 70.

47.Про охорону атмосферного повітря: ЗУ, №2707-XII від 16.10.1992 р. // Відомості Верховної Ради України, 1992, №50, ст. 678.

48.Про охорону навколишнього природного середовища: ЗУ, №1268-XII від 26.06.1991 р. // Відомості Верховної Ради України, 1991, №41, ст. 547.

49.Про оцінку впливу на стан довкілля окремих планів та програм: Директива 2001/42/ЄС Європейського парламенту та Ради від 27 червня 2001 року. – [Електронний ресурс] – режим доступу: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=60064.

50.Про оцінку впливу на довкілля: ЗУ, №2059-VIII від 23.05.2017 р. // Відомості Верховної Ради України, 2017. - №29 - ст. 315.

51.Про правовий режим воєнного стану: ЗУ, №389-VIII від 12 травня 2015 р. // Відомості Верховної Ради України, 2015, № 28, ст. 250.

52.Про природно-заповідний фонд України: ЗУ, №2457-XII від 16.06.1992 р. // Відомості Верховної Ради України, 1992, №34, ст. 503.

53.Про ратифікацію Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті: ЗУ, №534-XIV від 19 березня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України, 1999. - №18 - ст. 153.

54.Про ратифікацію Протоколу про СЕО до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті: ЗУ, №562-VIII від 01 липня 2015 р. // Відомості Верховної Ради України, 2015. - №32. - ст. 319.

55.Про створення національного природного парку «Дермансько-Острозький»: Указу Президента України від 11.12.2009 р. №1039/2009. - [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/10392009-9790>.

56.Про стимулювання розвитку регіонів: ЗУ, №2850-IV від 08.09.2005 р. // Відомості Верховної Ради України, 2005. - №51. - ст. 548.

57.Про СЕО: ЗУ, №2354-VIII від 20 березня 2018 р. // Відомості Верховної Ради України, 2018. - №16. - ст. 138.

58.Про схвалення Водної стратегії України на період до 2050 року: Розпорядження КМУ від №1386-р від 09.11.2022 р. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1386-2022-%D1%80#Text>.

59.Про схвалення Державної стратегії управління лісами України на період до 2035 року: Розпорядження КМУ №1777-р. від 29.12.2021 р. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-2021-%D1%80#Text>.

60.Про схвалення Енергетичної стратегії України до 2050 року: Розпорядження КМУ №373-р. від 21.04.2023 р. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhhvalennia-enerhetychnoi-stratehii-ukrainy-na-period-do-2050-roku-373r-210423>.

61.Про схвалення Стратегії зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року: Розпорядження КМУ №688-р. від 14.09.2019 р. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D1%80#Text>.

62.Про схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року: розпорядження КМУ №1363-р від 20.10.2021 р. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80#Text>.

63.Про тваринний світ: ЗУ, №2894-III від 13.12.2001 р. // Відомості Верховної Ради України, 2002. - №14. - ст. 97.

64.Протокол по стратегической экологической оценке к Конвенции об оценке воздействия на окружающую среду в трансграничном контексте / Организация Объединенных Наций, Европейская Экономическая Комиссия: ЕСЕ/МР.ЕІА/2003/3. – Нью-Йорк и Женева, 2003. – [Електронний ресурс] – режим доступу: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/protocol_ecology.pdf.

65.Про управління відходами: ЗУ №2320-ІХ від 20 червня 2022 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>.

66.Про утворення військових адміністрацій: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: №68/2022 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2022#Text>.

67.Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 р.: Указ Президента України, №722/2019 від 30.09.2019 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>.

68.Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Дніпропетровській області з 2023 рік. – Дніпропетровськ, 2023. – 386 с. іл.

69.Території, що пропонуються до включення у мережу Емеральд (Смарагдову мережу) України («тіньовий список», частина 2) / кол. авт., під ред. К.А.Борисенко, А.А.Куземко. Київ: «LAT & K», 2019. 234 с.

70.Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 р. – [Електронний ресурс] – режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

71.Фіторізноманіття Українського Полісся та його охорона / під заг. ред. Т.Л.Андрієнко. Київ: Фітосоціоцентр, 2006. 316 с.

73.Цілі сталого розвитку: Україна: Національна доповідь 2017 р. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>.

74.Щодо затвердження Базового плану адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу (Базовий план апроксимації): наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 17.12.2012 р. №659. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/FIN81968>.

75.Экологические показатели и основанные на них оценочные доклады. Восточная Европа, Кавказ и Центральная Азия. – Нью-Йорк и Женева: ООН, 2007. – 110 с.

76.Noble B. Regional Strategic Environmental Assessment (R-SEA). Methodological Guidance and Good Practice / Bram Noble, Jill Harriman. – Canada: University of Saskatchewan, 2008. – 59 p.

77.Strategic Environmental Assessment of Policy, Plan and Program Proposals: CIDA Handbook. – Canada: CIDA, 2004. – 19 p.

78.Strategic Environmental Assessment: The Cabinet Directive on the Environment Assessment of Policy, Plan, and Program Proposals: Guidelines for Implementing the Cabinet Directive. – Ottawa Privy Council Office and Canadian Environment Assessment Agency, 2010. – 13 p.